

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Izglītības pētniecības institūts

Ireta Čekse, Andrejs Geske, Andris Grīnfelds, Andris Kangro

Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē

Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti

UDK 371:316
Sk 545

Ireta Čekse, Andrejs Geske, Andris Grīnfelds, Andris Kangro

Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē

Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti

Šajā grāmatā analizēti Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma ICCS 2009 (International Civic and Citizenship Education Study 2009) pirmie rezultāti pasaulē un Latvijā. Pētījumu organizē Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija IEA (International Association for Evaluation of Educational Achievement - IEA). Pētījumu Latvijā veic Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts, pētījuma nacionālais vadītājs ir prof. A.Kangro.

Pētījums veikts izmantojot Latvijas Universitātes, Latvijas Zinātnes padomes, Sorosa Fonda Latvija un Eiropas Savienības finansējumu.

Grāmata paredzēta politiķiem, kas izstrādā Latvijas izglītības politiku pilsoniskās izglītības jomā, ierēdņiem, no kuriem būs atkarīga šīs politikas ieviešana, skolotājiem un skolu direktoriem, kuru izpratne un atbilstoša rīcība būs noteicošā pilsoniskās izglītības īstenošanā un pilnveidē. Grāmata noderēs izglītības vadības, izglītības zinātnu un citu atbilstošo studiju programmu maģistrantiem un doktorantiem.

Literārā redaktore: Inta Miņina

Datorsalikums: Linda Mihno

Grāmata izdota ar Sorosa Fonda – Latvija atbalstu

Drukātava SIA, 2010
ISBN 978-9984-853-15-4

© Ireta Čekse, Andrejs Geske, Andris Grīnfelds, Andris Kangro

Saturs

Darbā izmantotie saīsinājumi	5
1. Priekšvārds	7
2. Demokrātija un pilsoniskā izglītība	9
<i>Demokrātijas loma pilsoniski izglītotas sabiedrības veidošanā</i>	<i>9</i>
<i>Izglītības institūciju ietekme uz pilsoniskuma veidošanos</i>	<i>10</i>
IEA starptautiskie pilsoniskās izglītības pētījumi.....	12
2.1. attēls. ICCS 2009 pētījuma dalībvalstis pasaules kartē: Austrija, Beļģija (flāmi), Bulgārija, Čīle, Taivāna, Kolumbija, Kipra, Čehija, Dānija, Dominikāna, Lielbritānija, Lietuva, Somija, Grieķija, Gvatemala, Honkonga, Indonēzija, Īrija, Itālija, Koreja, Latvija, Lihtenšteina, Lietuva, Luksemburga, Malta, Meksika, Nīderlande, Jaunzēlande, Norvēģija, Portugāle, Polija, Krievija, Slovākija, Slovēnija, Spānija, Zviedrija, Šveice, Taizeme	14
3. Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums – ICCS 2009.....	15
Pētījuma mērķis, jautājumi un vērtēšanas principi	15
3.1. tabula. Kognitīvo, uzvedību ietekmējošo un saturisko jomu atspoguļojums ICCS skolēnu testā un aptaujā	17
Pētījuma konteksta raksturlielumi.....	18
3.1. attēls. Pilsoniskās izglītības attīstības kontekstuālie raksturlielumi	19
3.2. tabula. Dažādu līmeņu konteksta raksturlielumu un skolēnu sasniegumu mērīšana ICCS pētījumā (piemēri).....	19
Pētījuma instrumenti.....	20
3.3. tabula. ICCS pētījuma instrumenti – testēšanas materiāli.....	20
3.4. tabula. ICCS 2009 skolēnu testa klasteru sadalījums pa testa variantiem un pozīcijām skolēnu testā	22
3.5. tabula. Pilsoniskās izglītības kompetences līmeņi	22
Pētījuma izlase	26
3.6. tabula. Skolu skaits pēc urbanizācijas, mācību valodas un skolas tipa slāņiem	27
Pētījuma norise Latvijā	27
4. ICCS 2009 pētījuma rezultāti Latvijā un pasaulē.....	30
Skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā.....	30
4.1. tabula. IEA ICCS 2009 dalībvalstu vidējais rezultāts pilsoniskās izglītības testā, skolēnu vidējais vecums un klase	31
4.2. tabula. Baltijas valstu skolēnu vidējie rezultāti IEA ICCS 2009 pētījumā.....	32
4.3. tabula. IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu rezultātu sadalījums pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem	33
4.4. tabula. Skolēnu rezultāti Baltijas valstīs pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem IEA ICCS 2009 pētījumā	34
4.4a. tabula. Skolēnu sasniegumu izmaiņas no 1999. Līdz 2009. gadam	35
Latvijas skolēnu sasniegumi urbanizācijas un mācību valodas kontekstā	36
4.5. tabula. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā atkarībā no mācību vietas (urbanizācijas pakāpes)	36
4.6. tabula. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā atkarībā no mācību valodas skolā	36
4.7. tabula. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā atkarībā no urbanizācijas un mācību valodas skolā	37
Meiteņu un zēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā	38
4.8. tabula. Meiteņu un zēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā	38
Skolēnu attieksme pret dzimumu līdztiesību	40
4.9. tabula. Skolēnu attieksme pret dzimumu vienlīdzīgām tiesībām	40
4.1. attēls. Latvijas skolēnu attieksme pret dzimumu vienlīdzību	41
Skolēnu attieksme pret Latviju	42
4.2. attēls. Latvijas 8. un 9. klašu skolēnu vidējās attieksmes pret Latvijas valsti starptautiskajā skalā	42
4.3. attēls. Latvijas pilsētu un lauku skolēnu vidējās attieksmes pret Latvijas valsti starptautiskajā skalā ...	43
4.10. tabula. Astoto klašu skolēnu skaits procentos, kuri piekrīt pilnībā vai piekrīt minētajiem apgalvojumiem par Latvijas valsti	43
Skolēnu uzticēšanās dažādām institūcijām un cilvēkiem kopumā.....	44

4.11. tabula. Skolēnu uzticēšanās dažādām institūcijām un cilvēkiem kopumā	44
4.12. tabula. Latvijas skolēnu uzticēšanās dažādām institūcijām un cilvēkiem kopumā	45
Skolēnu un skolotāju savstarpējās attiecības	45
4.13. tabula. Latvijas skolēnu viedokļi par skolēnu – skolotāju attiecībām	46
Skolēnu vēlme piedalīties vēlēšanās	46
4.14. tabula. IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu nākotnes plāni par piedalīšanos vēlēšanās savā valstī un vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no plānotās līdzdalības	47
4.15. tabula. Baltijas valstu skolēnu nākotnes plāni par piedalīšanos vēlēšanās savā valstī un vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no plānotās līdzdalības vēlēšanās (IEA ICCS 2009)	48
Skolēnu iespējamā dalība politiskās aktivitātēs	49
4.16. tabula. Skolēnu iespējamā dalība politiskās aktivitātēs	50
4.17. tabula. Latvijas 8.klašu skolēnu viedoklis par iespējamo pievienošanos kādai politiskajai partijai un skolēnu sasniegumi testā	51
Skolēnu līdzdalība pilsoniskajās aktivitātēs ārpus skolas un skolā	51
4.18. tabula. IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu darbība ārpus skolas organizācijās un pasākumos	52
4.19. tabula. Baltijas valstu skolēnu līdzdalība ārpus skolas aktivitātēs (IEA ICCS 2009)	53
4.20. tabula. Baltijas valstu skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no līdzdalības intensitātes ārpus skolas organizācijās un pasākumos	54
4.21. tabula. IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu darbība skolas organizētos ar pilsonisko izglītību saistītos pasākumos	55
4.22. tabula. Baltijas valstu skolēnu darbība skolas organizētos ar pilsonisko izglītību saistītos pasākumos (IEA ICCS 2009)	57
4.23. tabula. Baltijas valstu skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no līdzdalības intensitātes dažādos skolā notiekošos pasākumos	57
Diskusijām labvēlīga vide klasē	58
4.24. tabula. IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu rezultātu skala diskusijām labvēlīga vide klasē dalījumā pa dzimumiem	59
Skolotāju viedokļi par pilsoniskās izglītības mērķiem un līdzdalību dažādos pasākumos	61
4.25. tabula. Skolotāju izpratne par nozīmīgākajiem pilsoniskās izglītības mērķiem (IEA ICCS 2009)	63
4.26. tabula. Baltijas valstu skolotāji par svarīgiem pilsoniskās izglītības mērķiem (IEA ICCS 2009)	64
4.27. tabula. IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolotāju līdzdalība dažādos pasākumos kopā ar pētījuma dalībklasi	65
4.28. tabula. Baltijas valstu skolotāju un skolēnu kopīga dalība dažādos ar pilsonisko izglītību saistītos pasākumos (IEA ICCS 2009)	66
Pilsoniskā izglītība IEA ICCS 2009 dalībvalstu pamatskolu mācību programmās	68
Vecāku interese par sociāliem un politiskiem jautājumiem un skolēnu sasniegumi	68
4.29. tabula. Skolēnu dalījums grupās pēc vecāku intereses par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem un šo skolēnu grupu vidējie sasniegumi	69
5. Kopsavilkums	71
6. Nobeigums	79
Literatūra	81
Pielikums	85

Darbā izmantotie saīsinājumi

CIVED – Starptautiskais pētījums pilsoniskajā izglītībā (Civic Education Study)

DPC – Datu apstrādes centrs (Data processing centre)

ICCS – Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums (International Civic and Citizenship Education Study)

IEA – Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija (International Association for the Evaluation of Educational Achievement)

IPI – Izglītības pētniecības institūts

ISCO – Starptautiskais profesiju klasifikators (The International Standard Classification of Occupations ISCO)

LU - Latvijas Universitāte

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (Organisation for Economic Co-operation and Development)

PIRLS – Starptautiskais lasītprasmes novērtēšanas pētījums (Progress in Reading Literacy Study)

TIMSS – Starptautiskais matemātikas un dabaszinātņu izglītības attīstības tendenču pētījums (Trends in International Mathematics and Science Study)

PISA – Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma (Programme of International Student Assessment)

PPMF – Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

SES – sociālekonomiskais statuss (Socioeconomic status)

Priekšvārds

Grāmata veltīta Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma ICCS 2009 (International Civic and Citizenship Education Study 2009) pirmo rezultātu pasaulē un Latvijā izklāstam. Pētījumu pasaulē organizē Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija IEA (International Association for Evaluation of Educational Achievement - IEA). ICCS pētījumu Latvijā veica Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts, pētījuma nacionālais vadītājs ir prof. A.Kangro. ICCS pētījumā pasaulē piedalījās vairāk nekā 140 000 astoto klašu skolēni un 62 000 skolotāji no vairāk nekā 5 300 skolām 38 pasaules valstīs.

Latvija jau ir piedalījies IEA asociācijas Starptautiskajā pilsoniskās izglītības pētījumā 1999. – 2003. gadā. IEA asociācija kopā ar Eiropas Savienību (ES) 2006. gadā uzsāka darbu pie nākošā pētījuma cikla, pievienojot jaunu ar Eiropas integrācijas jautājumiem saistītu moduli. Pētījuma nākamais cikls sniedz iespēju iegūt pilsoniskās izglītības kvalitātes izmaiņu tendences pasaulē laika periodā no 1999. līdz 2009. gadam un pirmo reizi pētīt dalībvalstu skolēnu zināšanas un attieksmes ES jautājumos.

ICCS 2009 pētījuma svarīgumu ir vairākkārt apstiprinājusi ES, tajā skaitā, arī savās vēstulēs dalībvalstīm. Attieksme pausta arī ES lēmumā segt dalībvalstu starptautisko dalības maksu pētījumā 80% apmērā (Latvijai – 72 600 eiro četrus gadu periodam).

Pētījums veikts laika periodā no 2007. līdz 2010. gadam, un šī grāmata ar pirmajiem pētījuma rezultātiem izdota, izmantojot Latvijas Universitātes, Latvijas Zinātnes padomes, Sorosa Fonda – Latvija un Eiropas Savienības finansējumu.

Grāmata paredzēta izglītības politikas veidotājiem un izglītības vadītājiem, mācību satura speciālistiem, izglītības zinātniekiem un praktiķiem, skolotājiem, atbilstošo studiju virzienu maģistrantiem un doktorantiem.

Noteikti jāatzīmē, ka šie ir tikai pirmie ICCS 2009 pētījuma starptautiskie un arī nacionālie rezultāti, kuru starptautiskā paziņošana notiek 2010. gada 29. jūnijā Gēteborgas Universitātē (Zviedrijā), savukārt Latvijā šajā pašā laikā prezentācija notiek Latvijas Universitātē. Turpmākajos mēnešos tiks veikta intensīva datu analīze, tai skaitā, par Eiropas moduli. Detalizētāku rezultātu paziņošana tiek plānota 2010. gada rudenī, bet starptautiskā pētījuma plašās datu bāzes publicēšana visiem interesentiem plānota 2010. gada beigās.

Pētnieki izsaka pateicību par ieguldīto darbu un atvēlēto laiku, 151 pētījuma dalībskolu direktoriem un viņu vietniekiem Latvijā, vairāk kā 300 skolu koordinatoriem un testa administratoriem, 2 077 skolotājiem un 2 761 astoto un 2 021 deviņo klašu skolēniem.

Demokrātija un pilsoniskā izglītība

Demokrātijas loma pilsoniski izglītotas sabiedrības veidošanā

Pasaulē 20. gs. astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmitajos gados ir notikušas nozīmīgas pārmaiņas. Draudi, kas saistīti ar terorisma izplatīšanos, veicinājuši debates par pilsoniskās izglītības nozīmi sabiedrībā. Pieaugusi izglītība ar pilsonību saistītajos jautājumos valstīs, kurās ir vājas demokrātiskas pārvaldes izpausmes iezīmes. Palielinājies jaunu sociālu kustību skaits, kuru mērķis ir darboties sabiedrības labā, aizsargājot cilvēktiesības. Sabiedrības globalizācijas un informatizācijas ietekmē ir ievērojami mainījusies kultūra. Kultūru raksturojošie elementi ir arī jaunais medijs – internets, patērētāju sabiedrība un sociālās struktūras izmaiņas ar noslieci uz individuālismu. (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008, 8)

Pēc Aukstā kara noslēgšanās un trešā demokratizācijas viļņa pasaulē ir izveidojušās vairākas jaunas valstis, tai skaitā daļa valstu ir atguvusi savu zaudēto neatkarību (Huntington, 1991). Atdaloties no PSRS, 1990. gada 4. maijā soli neatkarības atgūšanas virzienā spēra arī Latvija. Līdz ar neatkarības atgūšanu aktuāls kļuva jautājums par jaunizveidotās valsts pāreju uz jaunu valsts pārvaldes formu – demokrātisku valsts iekārtu.

Pēdējos 20 gados pilsoniskā izglītība ir skārusi daudzas demokrātiskās valstis, tomēr visizteiktāk un visrevolucionārāk pilsoniskās izglītības procesi ir skāruši tās valstis, kas salīdzinoši nesēn ieguvušas demokrātiskas valsts statusu.

Demokrātiskā sistēma ir daudzveidīga: prezidentālās sistēmas atšķiras no parlamentārām, federālās sistēmas no unitārām, atšķiras arī vēlēšanu sistēmas (mažoritārā, proporcionālā) (Colomer, 2004). Šo unikalitāti veido arī valstu vēsture un no tās izrietošā valstiskuma pieredze (ar to saprotot valstī laika gaitā īstenotās pārvaldes formas, tostarp demokrātiskās tradīcijas), iedzīvotāju nacionālais sastāvs, mentalitāte, konfesionālā viengabalainība vai daudzveidība, izglītības sistēma (tradīcijas, noturība) u.c. faktori. Katrai valstij ir atšķirīgas kultūras tradīcijas un sociālekonomiskais stāvoklis.

Viens no jēdzieniem, kas plaši iztirzāts demokrātijas teorijās, ir pilsonība. Teorijās tiek izcelta pilsoņu aktivitāte vai pasivitāte, viņu pienākumi un tiesības (Marshall, 1988), akcentējot demokrātijas ietekmi virzībā uz atbildīgiem un tolerantiem sabiedrības pārstāvjiem (Oldefield, 1990). Pilsoņu pašorganizēšanās (Stafecka, 2005) ir viena no demokrātiskas sabiedrības neatņemamām sastāvdaļām, kurā atbildību uzņemas paši pilsoņi, uzraugot ievēlēto personu darbu, kā arī spējot apvienoties, lai savstarpēji palīdzētu risināt problēmas, kurās valsts palīdzība nav nepieciešama.

Aplūkojot pilsonību demokrātijas kontekstā, tā var tikt vērtēta un analizēta no vairākiem rakursiem, šādi uzskatāmi parādot to, ka pilsonība, tāpat kā demokrātija, nav viengabalaina. Britu sociologs T.H. Maršals 20. gs. 50. gadu sākumā izstrādāja pilsonības teoriju, kas aplūko pilsonību kā sarežģītu struktūru. Šajā teorijā tiek izvirzīti trīs galvenie

pilsonības komponenti – tiesiskuma pilsonība (civil citizenship), politiskā pilsonība (political citizenship) un sociālā pilsonība (social citizenship). (Marshall, 1988)

Jāņem vērā, ka pilsoņu līdzdalība valsts pārvaldē ir lielā mērā atkarīga no pilsoniskās apziņas, kas veicina vai kavē indivīda vēlmi sekot līdzī un piedalīties demokrātiskajos procesos.

Pilsonisko apziņu var raksturot kā pilsoniskās kompetences elementu, kas izpaužas indivīdā kā lepnuma jūtas par savu valsti, jēdziena dzimtene izpratne, gatavība aizstāvēt savas valsts neatkarību, vēlme iegūt sev un saviem bērniem pilsonību, kā arī vēlme dzīvot savā valstī.

Iepriekš teikto apstiprina arī politikas zinātņu pētnieks A. Lupia (A.Lupia, 2001), norādot, ka pilsoniskās kompetences radītājs ir ne tikai zināšanas, kas ir noteicošs faktors politikajās prasmēs un ir priekšnoteikums politiskām darbībām (Carpini, Michael, Keeter, 1996), bet arī pilsoniskā pienākuma apziņa. Iespējams, ka tie indivīdi, kuriem ir vājas zināšanas politikas veidošanas jautājumos un nav skaidrības par politikas mehānismiem, ir uzticīgi pilsoņu pienākumu pildītāji.

Dzīvot demokrātiskā sabiedrībā nevar iemācīties īsā laika posmā. Tam ir vajadzīgs ilgāks laiks un sabiedrības gribasspēks mainīt savu domāšanu, izpratni par lietām un notikumiem, kā arī apgūt prasmes dzīvot nepiespiesti, nekontrolēti, lai patstāvīgi pieņemtu lēmumus un atbildētu par savu rīcību.

Izglītības institūciju ietekme uz pilsoniskuma veidošanos

Vērojot pasaules globalizācijas gaitu, ir izkristalizējies apliecinājums tam, ka savu identitāti zaudēja tās tautas, kuru attīstības līmenis ir bijis zemāks par iekarotāju kultūras līmeni, bet savu identitāti spēja saglabāt tautas, kuru kultūras attīstības līmenis bija augstāks. Visos gadījumos izšķirošu lomu spēlēja nacionālās idejas faktors, t.i., idejiskais pamats, kas veidoja kultūras mugurkaulu, jeb, citiem vārdiem, kas veidoja nacionālo pašapziņu un tautas identitāti (Tumans, 2004b). Pielāgojot šo vēsturnieka H.Tumana secinājumu mūsdienu situācijas kontekstā, var izteikt pieņēmumu, ka tikai tāda sabiedrība, kas ir pietiekami pilsoniski izglītota, var saglabāt savas valsts demokrātiju un nepieļaut tās vārda pazušānu no pasaules kartes. Jāņem vērā apstākļi, ka cilvēki nepiedzimst pilsoniski izglītoti, tāpēc ikvienas demokrātiskas valsts uzdevums ir mūsdienu mainīgajos globalizācijas apstākļos sniegt iespēju pilsonisko kompetenci iegūt ar formālās un neformālās izglītības palīdzību.

Sevišķi svarīgi ir akcentēt vidējās izglītības iestāžu lomu, jo šajā laikā skolēns sasniedz to vecumu, kad veidojas cilvēka izpratne par vērtībām un dzīves redzējums. Tāpēc ir svarīgi definēt, kādā virzienā ir mainījusies skolas loma globalizācijas apstākļos, saglabājot vai degradējot ilgākā laika posmā veidojušos „gaismas nesējas” tēlu. No vienas puses, var apgalvot, ka skolas loma sabiedrībā ir mazinājusies, bet, no otras puses, pašas skolas vēlme aizraut, meklējot arvien jaunas mācību metodes un piesaistes reālajai dzīvei, liecina par to, ka šī institūcija ir nozīmīga liberāli demokrātiskas sabiedrības līdzveidotāja.

Līdz ar informācijas laikmeta straujo attīstību skola un izglītības sistēma ir transformējusies – savā attīstībā ir pārgājusi no zināšanu devējas un pamācītājas par institūciju, kas piedāvā iegūt zināšanas, prasmes, attieksmes un kompetenci, variējot ar

gadsimtu gaitā sevi labi apliecinājušo grāmatu, modernajām informācijas tehnoloģijām (datori, interaktīvās tāfeles, e-žurnāli, internets u.tml.), kā arī neiztrūkstošu modernās izglītības sastāvdaļu – līdzvērtīgu diskusiju. Būtībā nevis mācīšana, bet mācīšanās ir kļuvusi par dominējošo mācību formu (Rozenvalds, 2005; Blūma, 2001), kas veicina prasmju attīstību mācību procesa gaitā.

Nevar noliegt, ka ir sava jēga cilvēkam norādīt – ja viņš nevar dabūt to, ko grib, viņam jāiemācās gribēt tikai to, ko var dabūt, un tas vairo viņa laimes un drošības izjūtu; taču tas nevaros viņa pilsonisko vai politisko brīvību (Berlins, 2000, 41). Par vienu no demokrātiskas sabiedrības nākotnes veidotājbalsiem ir uzskatāma jaunā paaudze – skolēni, kuri laikā, kad indivīds iegūst vispārīglītojošo izglītību, aktīvi apgūst pilsoniskās prasmes un veido savu pasaules redzējumu. Savukārt skola ir kā būvdarbu vadītājs, kas seko līdzi, lai šie demokrātiskās sabiedrības *veidotājbalsi* celtniecības procesā nesagrūtu un veidotu stabilu nākotnes sabiedrību. Tādējādi var apgalvot, ka labvēlīga skolas vide un savā darbā ieinteresēti skolotāji ir nozīmīgi faktori, kas nosaka nākamo pilsoņu attīstību.

Lai skolā tiktu veidota vide, kurā tiek veicināta pilsoniskās izglītības apguve un attīstība, ir nepieciešams saskaņot vispārējos pilsoniskās izglītības mērķus ar skolas reālo dzīvi. Skolas vadības un skolotāju mērķtiecīgs darbs pie pilsoniska klimata radīšanas skolā sekmē labklājību, akadēmisku attieksmi un pilsoniskuma attīstību skolēnos. Par pamatu šīm savstarpējām attiecībām ir precīzi formulēta skolas misija un atbalsta politika, kas sekmē saskanīgu pilsoniskās kompetences attīstīšanu. Paralēli minētajām darbībām kavēklis pilsoniskās izglītības attīstīšanā varētu būt starpdisciplināritātes samazināšanās, šādā veidā skolas vidē padarot pilsoniskās kompetences iegūvi neefektīvu. (Homana, Baber, 2006)

K.Babere (C.Baber) uzsver, ka nozīmīgu lomu pilsoniskās izglītības apgūvē nosaka skolotāja paša attieksme un metodes, kas tiek pielietotas pilsoniskās izglītības apgūvē. Skolotāji, kuri izprot pilsoniskās izglītības starpdisciplināro nozīmi, spēj iedziļināties savu skolēnu spriedumos, attieksmē un uzvedībā. Pārmaiņas ir visefektīvākās, ja skolotājs ir pārliecināts par to, ko māca (Baber, 2006). Skolas administrācijas ieinteresētība un atbalsts ļauj radoši un sekmīgi strādāt zinošam un ieinteresētam skolotājam. Izpratne un pārliecība veicina pilnveidoties vai mainīt darba formas tiem, kuri tikko sāk saprast pilsoniskās izglītības kontekstu un saikni starp mācību priekšmetiem, skolas un izglītības sistēmas misiju kopumā (Tūna, 2007).

Nemot vērā straujo attīstību visās nozarēs, eksperti un izglītības politikas veidotāji daudzās valstīs aktualizē izpratni par pilsonību. Tā dēļ pieaug laika daudzums, ko pilsoniskajai izglītībai velta skolās. Tāpat ir vērojama to valstu un reģionu skaita palielināšanās, kuri iesaistās pilsoniskās izglītības sekmēšanā. Pēdējos gados veiktie pētījumi parāda:

- atšķirības starp plānoto un īstenoto mācību saturā;
- pilsoniskuma konceptualizāciju skolās, ievērojot mācību saturu, skolas kultūru un apkārtējo sabiedrību;
- pieeju pilsoniskajai izglītībai, kurā uzsvars tiek likts uz aktīvo un eksperimentālo mācīšanu un mācīšanos;

- faktorus, kas atbalsta efektīvu pilsonisko izglītību. (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008, 8)

Kopš 20.gs. 80. gadu sākuma pilsoniskās izglītības vide ir mainījusies, nostiprinot savā saturā tādas vērtības kā demokrātija un pilsoniskums. Tāpēc nepieciešamību atjaunot empīrisko pētījumu datus par izmaiņām pilsoniskās izglītības vidē ir jāuzskata par likumsakarīgu veidu, kā varētu noteikt attīstības tendences un veikt valstu savstarpējo salīdzinājumu.

Latvijā 20.gs. 90. gadu otrajā pusē pamatizglītības programmās ieviesa vairākus jaunus sociālo zinību priekšmetus. Kā pirmās 9. klasē praksē realizēja *Civilzinības*, tad mācību saturā tika ieviesti priekšmeti *Ievads ekonomikā* 8. klasē un *Ētika* 9. klasē. Tika integrēti ne tikai jauni sociālo zinību priekšmeti, bet arī mainīta izpratne par to, kā var tikt mācītas sociālās zinības un kādas jaunas metodes var tikt izmantotas šo priekšmetu apgūvē (Namsone, 2001), akcentējot, ka „sociālās zinības veidotas kā integrēts mācību priekšmets, kā vienlīdz nozīmīgus komponentus ietverot ētisko, pilsonisko, ekonomisko un veselības izglītību” (Sociālās zinības 1.-9.klasei, 2007, 2).

Sociālo zinību mācību priekšmeta programmas paraugā ir paredzēts, ka 2007. gada apstiprinātajā Pamatizglītības mācību programmas apgūvē 7. – 9. klases posmā ir kopēji mērķi un uzdevumi. Katrā klašu grupā īpaši akcentēts kāds no sociālajās zinībās apgūstamajiem jautājumiem – 7. klasē vairāk akcentēti ētikas jautājumi, 8. klasē – ekonomikas un veselības izglītības, bet 9. klasē ar pilsonisko izglītību saistītie jautājumi. (Sociālās zinības 1.-9.klasei, 2007)

IEA starptautiskie pilsoniskās izglītības pētījumi

Kā atzīmē G.Catlaks, (Catlaks, 2008, 11) visievērojamākie starptautiskie salīdzinošie pētījumi pilsoniskajā izglītībā veikti Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas (IEA) paspārnē.

Oficiāli IEA asociācija tika dibināta 1966. gadā. Pirmajā IEA organizēto pētījumu ciklā 1971. gadā – sešu priekšmetu pētījumā starp dabaszinātnēm, lasītprasmi, literatūru, angļu un franču valodu kā svešvalodām, tika iekļauta arī pilsoniskā izglītība (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008). Par pamatu pilsoniskās izglītības iekļaušanai pētījumā tika ņemts uzskats, ka zināšanas un attieksmes pilsoniskās izglītības jomā ir tikpat svarīgas, kā zināšanas un prasmes matemātikā un svešvalodās.

Dati pirmajā pilsoniskās izglītības pētījuma posmā tika vākti 11 valstīs: ASV, Vācijas Federatīvajā Republikā, Somijā, Irānā, Īrijā, Izraēlā, Itālijā, Nīderlandē, Jaunzēlandē, Irānā un Zviedrijā. Ņemot vērā to, ka Irānas sniegtie pētījuma dati tika atzīti par daļēji nederīgiem, tie gandrīz netika atspoguļoti starpvalstu salīdzinājumos. (Drivdāle – Karuškina, Geske, Grīnfelds, Kangro, Sarma, Tipāns, 2003, 13)

Otrā IEA Pilsoniskās izglītības pētījuma (CIVED – Civic Education Study) cikla pamatdatu savākšana notika 1999. gadā, tajā piedalījās arī Latvija. Pirmajā pētījuma fāzē tika aplūkoti pilsoniskās izglītības mācīšanas mērķi un prakse, kurus ietekmē tādi faktori kā pastāvošā izglītības sistēma, valsts vadība un ekonomika, reliģija, masu saziņas līdzekļi utt. Otrās un trešās fāzes laikā pētīta skolēnu attieksme, kā arī noteiktas viņu zināšanas un

prasmes pilsoniskās izglītības kontekstā (Drivdāle – Karuškina, Geske, Grīnfelds, Kangro, Sarma, Tipāns, 2003, 23). Otrajā fāzē piedalījās 28 valstis un tika testēti 14 gadus veci skolēni. Trešajā fāzē dalībvalstu skaits bija 16 un optimālais jauniešu vecums bija 16 – 18 gadi (Torney-Purta, Lehmann, Oswald, Schulz, 2001).

CIVED pētījums balstījās uz zināšanu pārbaudi, kas iegūta, apgūstot skolas vielu, kā arī ņemot vērā skolēnu vēlmi iesaistīties pilsoniskajās aktivitātēs ārpus skolas. 1999. gada pētījums saturiski balstījās uz trīs ar pilsonību saistītām tēmām: demokrātija/pilsonība, nacionālā identitāte/starptautiskās attiecības un sociālās izvēles/dažādība. Pētījumā iegūtajiem datiem ir vērā ņemama ietekme uz pasaules pilsoniskās izglītības politiku – ne tikai valstīs, kas piedalījās pētījumā, bet arī valstīs, kas pētījumā nepiedalījās. Trīs minētās tēmas ir pamats, lai nākotnē varētu argumentēti veidot izglītības politiku un radīt jaunas mācību programmas, kā arī nodrošināt darbam skolā pilnvērtīgi izglītotus skolotājus. (Schulz, Siccerns, 2004, 7)

Lai salīdzinātu pilsoniskās izglītības kvalitāti un skolēnu sasniegumus pilsoniskajā izglītībā, 2004. gadā notika Latvijas mēroga pētījums. 1999. gada pētījuma rezultāti liecināja, ka Latvijas skolēnu zināšanas un prasmes pilsoniskās izglītības jomā starptautiskā salīdzinājumā ir vienas no zemākajām. Tās nav uzlabojušās arī laika periodā līdz 2004. gadam. Turklāt, skolēnu ar latviešu un krievu mācību valodām viedokļi sevišķi atšķiras pilsoniskās izglītības jomā un laika periodā no 1999. līdz 2004. gadam šo viedokļu tuvināšanās netika novērota.

Kopš pēdējā IEA organizētā pētījuma pilsoniskajā izglītībā, apstākļi, kas saistīti ar pilsonību (īpaši valstu savstarpējās attiecībās) desmit gados pārdzīvoja vērā ņemamas globālas pārmaiņas. Pasaules kontekstā šajā laikā ir mainījies viedoklis par to, ko nozīmē pilsoniskums, kāda ir tā veidošanas politika (policy) un pilsoniskās izglītības pamatprincipi. Pēdējā desmitgadē ir palielinājušies terorisma draudi, par nozīmīgām kļuvušas dabas aizstāvju un cilvēktiesību organizāciju aktivitātes. Līdz ar interneta un patērētāju sabiedrības attīstību mainījusies cilvēku domāšana un uzvedības kultūra, attīstījies individuālisms. Blakus minētajām pārmaiņām ir transformējies arī tradicionālais skats uz pilsonību. Ir mainījusies priekšstati, kas saistīta ar četrām 1999. gada pētījuma noteiktajām pilsonības tēmām: tiesībām un atbildību, pieeju, piederību un citām identitātēm. (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008, Schulz, Ainley, Frallion, Kerr, Losito, 2010)

Pēdējā laikā vērojama zema līdzdalība pārvaldības un sociālajās aktivitātēs, īpaši tas ir novērojams valstīs, kur pastāv tendence samazināties jauniešu un gados jaunu pieaugušo interesei un ieinteresētībai valsts sabiedriskajā un politiskajā dzīvē. Politisko aktivitāšu boikotēšana no jauniešu puses kavē tādu politisko vērtību kā solidaritāte, līdzdalība un taisnīgums attīstību. (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008, 8)

Trešajā IEA pilsoniskās izglītības pētījuma ciklā (International Civic and Citizenship Education Study – ICCS 2009) laikā no 2006. līdz 2010. gadam piedalījās 38 valstis, no tām 6 Āzijas valstis, 26 Eiropas un 6 Latīņamerikas reģiona valstis (skat. 2.1. attēls). (Schulz, Ainley, Frallion, Kerr, Losito, 2010)

2.1. attēls.

ICCS 2009 pētījuma dalībvalstis pasaules kartē: Austrija, Beļģija (flāmi), Bulgārija, Čīle, Taivāna, Kolumbija, Kipra, Čehija, Dānija, Dominikāna, Lielbritānija, Lietuva, Somija, Grieķija, Gvatemala, Honkonga, Indonēzija, Īrija, Itālija, Koreja, Latvija, Lihtenšteina, Lietuva, Luksemburga, Malta, Meksika, Nīderlande, Jaunzēlande, Norvēģija, Portugāle, Polija, Krievija, Slovākija, Slovēnija, Spānija, Zviedrija, Šveice, Taizeme

Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums – ICCS 2009

3

Pētījuma mērķis, jautājumi un vērtēšanas principi

ICCS mērķis ir izpētīt, cik lielā mērā pētījuma dalībvalstu jaunieši ir gatavi uzņemties dažādas pilsoniskās lomas. Lai to sasniegtu, tiek pētīta skolēnu konceptuālā izpratne, zināšanas un prasmes pilsoniskās izglītības jomā. Pētījumā tiek vākti un analizēti dati arī par skolēnu aktivitātēm, nostājām un attieksmēm saistībā ar pilsoniskumu un pilsonisko izglītību. Kontekstuālo datu (ģimenes sociālekonomiskais stāvoklis, apstākļi klasē un skolā, mācību valoda un dzimums u.c.) apkopojums palīdz izskaidrot atšķirības skolēnu sasniegumos. ICCS pētījums balstās uz iepriekšējo IEA pilsoniskās izglītības pētījumu CIVED un kalpo kā atbilde uz izaicinājumu izglītēt jauniešus demokrātijas un pilsoniskās līdzdalības kontekstos, kas pēdējos desmit gados ir mainījušies (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008, 8).

Izvirzītie pētījuma jautājumi ir:

- Kādas ir atšķirības starp pētījuma dalībvalstu skolēnu vidējiem sasniegumiem pilsoniskajā izglītībā, kādas ir šo sasniegumu atšķirības starp dažādiem skolēniem un to grupām katrā no pētījuma dalībvalstīm?
- Kādas ir pētījuma dalībvalstu skolēnu vidējo sasniegumu izmaiņas salīdzinot ar 1999. gada pētījuma rezultātiem?
- Cik liela ir pusaudžu interese un vēlme iesaistīties sabiedriskajā un politiskajā dzīvē? Kādi pētījuma dalībvalstu un starptautiskie faktori ir ar to saistīti?
- Kā pusaudži izprot dažādu apdraudējumu un izaicinājumu ietekmi uz pilsonisko sabiedrību un kāda ir viņu reakcija uz šiem apstākļiem un redzējums par sabiedrības attīstību nākotnē?
- Kādi skolas un izglītības sistēmas aspekti saistās ar pilsoniskajām zināšanām un attieksmēm pret pilsoniskumu un pilsonību, ieskaitot:
 - vispārējo pieeju pilsoniskumam un pilsoniskajai izglītībai, programmai un/vai programmas satura struktūrai un tās pasniegšanai,
 - mācīšanos, kas rosina augstākā līmeņa domāšanas prasmes un analizēšanu saistībā ar pilsoniskumu un pilsonību,
 - skolas organizācijas aspektus, iekļaujot arī iespējas sniegt savu ieguldījumu konfliktu risināšanā, piedaloties pārvaldes procesos un iesaistoties lēmumu pieņemšanā?

- Kāda skolēnu personīgā un sociālā rakstura informācija, piemēram, dzimums, sociāli ekonomiskie apstākļi, valoda, ir saistīti ar skolēnu pilsoniskajām zināšanām un attieksmi pret pilsonisko izglītību? (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008, 9.-10.)

ICCS pētījuma vērtēšanas principu sistēma balstās uz trijām jomām (skat. 3.1. tabula):

- saturisko jomu, kurā tiek aplūkotas ar pilsonību saistītās tiesības un pienākumi,
- kognitīvo jomu, kas atspoguļo vērtējamos domāšanas procesus,
- uzvedību ietekmējošo jomu, kas iezīmē skolēnu izpratni un mērāmās darbības.

ICCS vērtēšanā ir četras saturiskās jomas: pilsoniskā sabiedrība un sistēmas, pilsoniskie principi, pilsoniskā līdzdalība un pilsoniskās identitātes. Katra no šīm saturiskajām jomām sadalīta atsevišķās tēmās.

- **Pilsoniska sabiedrība un sistēmas:**

- pilsoņi (lomas, tiesības, pienākumi un iespējas),
- valsts institūcijas, kas ir būtiskas pilsoniskajai pārvaldei un likumdošanai,
- pilsoniskās institūcijas, kas kalpo kā starpnieki pilsoņu kontaktu ar valsts institūcijām nodrošināšanai un ļauj pilsoņiem īstenot daudzas no viņu lomām sabiedrībā.

- **Pilsoniskie principi:**

- taisnīgums (visiem cilvēkiem ir tiesības uz taisnīgu un godīgu izturēšanos),
- brīvība (ticības, vārda, no bailēm, no trūkuma),
- sociālā vienotība (piederības izjūta, savstarpējas saistības izjūta un kopīga vīzija starp indivīdiem un kopienām sabiedrībā).

- **Pilsoniskā līdzdalība:**

- lēmumu pieņemšana (dalība pārvaldē un vēlēšanās),
- ietekmēšana (debatēšana, demonstrēšana, priekšlikumu izveide un izvēle),
- piedalīšanās kopienas dzīvē (brīvprātīgais darbs, dalība organizācijās, informētība).

- **Pilsoniskās identitātes:**

- pilsoniskais paštēls (pieredze dzīvot dažādās pilsoniskajās sabiedrībās),

- o pilsoniskā piederība (piederības jūtas dažādām pilsoniskajām sabiedrībām un pilsoniskajām lomām, kuras indivīds īsteno katrā kopienā).

Ar pilsonību un tās tiesībām un pienākumiem saistīto skolēnu izpratni un uzvedības veidus definē kā:

- **Vērtības**, kuras saista ar pamata pārliecību par demokrātiju un pilsonību, kas ir nemainīga laikā, daudz pamatīgāka un plašāka nekā attieksme.
- **Attieksmes**, kas ietver sevis izzināšanu saistībā ar pilsonību, pilsoniskajām tiesībām un pienākumiem, kā arī attieksmi pret sabiedrības grupu tiesībām un pienākumiem un attieksmi pret institūcijām.
- **Nodomus**, kas attiecas uz jauniešu sagaidāmo pilsonisko darbību nākotnē un ietver tādus jēdzienus, kā gatavība dalībai protestos un ieceres nākotnē piedalīties politiskajos procesos.
- **Uzvedību**, kas attiecas uz pašreizējo vai pagātnē notikušo piedalīšanos pilsoniskajās aktivitātēs skolā vai sabiedrībā.

ICCS pētījuma principos izdala divas kognitīvās jomas:

- **Zināšanas** – attiecas uz iemācītu pilsonisko un pilsonības informāciju,
- Spriestspēja un analīze** – attiecas uz veidiem, kā skolēni izmanto informāciju par pilsoņu tiesībām un pienākumiem, lai secinājumi būtu plašāki nekā katra atsevišķa jēdziena saturs. (Schulz, Ainley, Frallion, Kerr, Losito, 2010)

3.1. tabulā sniegta skaitliska informācija, kas parāda iepriekš aprakstītajām jomām atbilstošo jautājumu skaitu skolēnu testā un aptaujā.

3.1. tabula.

Kognitīvo, uzvedību ietekmējošo un saturisko jomu atspoguļojums ICCS skolēnu testā un aptaujā

	Saturiskās jomas				
	Pilsoniskā sabiedrība un sistēmas	Pilsoniskie principi	Pilsoniskā līdzdalība	Pilsoniskās identitātes	Jautājumi kopā
Kognitīvās jomas					
Zināšanas	15	3	1	0	19
Spriestspēja un analīze	17	22	17	5	61
Kopā	32	25	18	5	80
Uzvedību ietekmējošās jomas					
Vērtības	12	12	0	0	24
Attieksmes	12	18	18	14	62
Nodomi			21		21
Uzvedība			14		14
Jautājumi kopā	24	30	53	14	121

Pētījuma konteksta raksturlielumi

Ar pilsonisko izglītību saistīto skolēnu sasniegumu izpēte un indikatoru apzināšana jāveic pēc iespējas vairāk noskaidrojot arī dažādu faktoru ietekmi uz pilsoniskās izglītības kvalitāti. Pētījums ir līdzeklis, lai noskaidrotu, kā jauni cilvēki, piedaloties dažādās aktivitātēs, attīsta uztveri par savu lomu mūsdienu pilsoniskajā sabiedrībā un pieredzi, kas tiek iegūta ģimenē, skolā, klasē un sabiedrībā.

Minētā iemesla dēļ ir svarīgi identificēt, kā jaunu cilvēku zināšanas, kompetences, rīcību un pārliecību ietekmē mainīgie konteksta raksturlielumi dažādos līmeņos (ģimene, skola/klase, indivīds u.c.).

Kontekstuālā uzbūve ICCS 2009 pētījumam balstās uz šādiem līmeņiem (skat. 3.1.att.):

- *Plašākas sabiedrības konteksts.* Šis līmenis aptver plašāku kontekstu, kurā darbojas izglītības sistēma, skolas un jaunieši dzīvo savās ģimenēs. Faktori var tikt identificēti lokālos, reģionālos un nacionālos līmeņos. Dažām valstīm augstākais līmenis var būt saistīts ar vēl globālāku līmeni, piemēram, identificēšanās kā Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonim.
- *Skolas un klases konteksts.* Šajā līmenī ietvertie faktori saistās ar apstākļiem, kā notiek mācības, kāda ir skolas kultūra un vispārīgā skolas vide.
- *Mājas vides konteksts.* Šajā līmenī ietverti ģimenes sociālekonomiskie apstākļi un ārpuskolas vide, kurā skolēns uzturas kopā ar saviem vienaudžiem.
- *Individuālais konteksts.* Šis līmenis ietver skolēna individuālās īpašības.

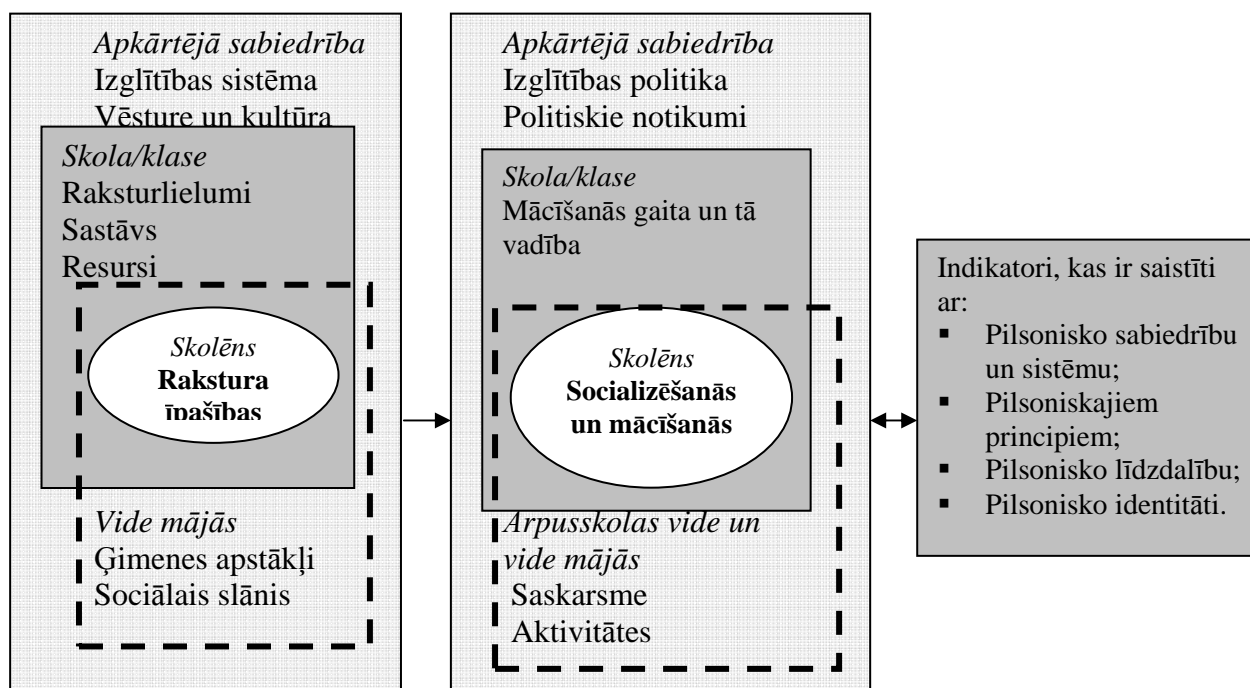
Citā aspektā (skat. 3.1. att.) pilsoniskās izglītības galarezultāta konteksta raksturojums var tikt aplūkots atbilstoši kategorijām:

- *Priekšnoteikumi* parāda apstākļus valstī, izglītības sistēmā, skolā, klasē un ģimenē, kuri kalpo par pamatu jaunieša pilsoniskās izglītības ieguvei. Ģimenes un individuālais konteksts tāpat ietver jaunieša ģimenes sociālekonomiskā stāvokļa raksturojumu, viņa dzimumu un individuālās rakstura īpašības. (Schulz, Ainley, Frallion, Kerr, Losito, 2010)

Priekšnoteikumi

Process

Rezultāti

3.1. attēls.

Pilsoniskās izglītības attīstības kontekstuālie raksturlielumi

- *Process* raksturo aktuālo situāciju izglītības politikā, arī politiskos notikumus sabiedrībā, mācības konkrētajā skolā un klasē, aktuālos notikumus jaunieša ģimenē un draugu lokā.

3.2. tabulā attēlota dažādu līmeņu konteksta raksturlielumu un skolēnu sasniegumu mērīšana

ICCS pētījumā, izmantojot dažādus pētījuma instrumentus (aptaujas un testu). Minētajā tabulā nav ietverti visi mainīgie, tā satur tikai atsevišķus piemērus.

3.2. tabula.

Dažādu līmeņu konteksta raksturlielumu un skolēnu sasniegumu mērīšana ICCS pētījumā (piemēri)

Līmenis	Priekšnoteikumi	Process	Rezultāti
Valstiskais	NCS un citi avoti: Demokrātijas vēsture Izglītības struktūra	NCS un citi avoti: Plānotais mācību saturs Politiskā attīstība	StT un StQ: Testa rezultāti Skolēnu attieksmes Skolēnu iesaiste pilsoniskās aktivitātēs
Skola/klase	ScQ un TQ: Skolas raksturojums Resursi	ScQ un TQ: Īstenojamais mācību saturs Politika un ierastā kārtība	
Vide mājās	StQ: Vecāku SES Tautība Valoda Izcelsmes valsts	StQ: Saskarsme Interese grupu aktivitātes	
Skolēns	StQ: Dzimums Vecums	StQ: Mācīšanās aktivitātes Praktiskās nodarbības	

Saīsinājumi: NCS – nacionālā konteksta aptauja, ScQ – skolas aptauja, TQ – skolotāja aptauja, StQ – skolēna aptauja, StT – skolēna tests, SES – sociālekonomiskais statuss

Avots: Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008

Pētījuma instrumenti

ICCS 2009 pamatpētījumā tika izmantoti šādi starptautiski izstrādāti un dalībvalstīs adaptēti instrumenti un pētījuma dokumenti:

- skolēnu tests latviešu un krievu valodā;
- skolēnu aptauja latviešu un krievu valodā;
- skolotāju aptauja latviešu un krievu valodā;
- skolas aptauja latviešu valodā;
- nacionālā konteksta aptauja angļu valodā;
- skolēnu uzskaites forma;
- skolas koordinatora rokasgrāmata latviešu valodā;
- testa administratora rokasgrāmata latviešu un krievu valodā;
- testa norises forma latviešu valodā;
- skolēnu identifikācijas veidlapa.

Plānotais laiks respondentu atbildēm uz testa un aptauju jautājumiem sniegtas 3.3. tabulā.

3.3. tabula.

ICCS pētījuma instrumenti – testēšanas materiāli

Pētījuma instruments	Aizpildīšanas laiks minūtēs	Respondents
Skolēnu tests	45	skolēns
Skolēnu aptauja	40	skolēns
Skolotāju aptauja	~ 30	skolotājs
Skolas aptauja	~ 30	skolas direktors
Nacionālā konteksta aptauja	~ 60	ICCS 2009 pētījuma nacionālā centra pētnieki

Nacionālās aptaujas respondenti ir nacionālo pētījuma centra pētnieki. Latvijā tie ir Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūta (LU PPMF IPI) pētnieki. Šo aptauju izpilda tiešsaistes režīmā angļu valodā. Aptauja ietver 46 jautājumus par izglītības sistēmu valstī, pilsoniskās izglītības mācīšanu un mācību standartu 8. klasēm, prasības ar pilsonisko izglītību saistīto priekšmetu skolotājiem, kā arī pilsoniskās izglītības un tās kvalitātes novērtējumu valstī.

Skolas aptauju aizpilda skolas direktors vai kāds no viņa vietniekiem. Aptaujā ietverti 23 jautājumi par darba stāžu, vecumu, dzimumu, skolas vidi, sadarbību ar vietējo pašvaldību, pilsonisko izglītību skolā, skolas lielumu un nodrošinājumu ar resursiem u.c.

Skolotāju aptaujā ir 29 jautājumi, kas veidoti, lai noskaidrotu informāciju un viedokļus par:

- skolotāja vecumu, dzimumu, darba slodzi, darba stāžu un pienākumiem skolā;
- skolas dzīvi un skolotāju iesaisti tajā, stundās izmantotajām metodēm un skolēnu zināšanām;
- pilsoniskās izglītības galvenajiem mērķiem skolā un personām, kas par to atbild;

- sociālajās zinībās izmantotajām metodēm, sociālo zinību stundās apspriestajām tēmām un veicamajiem uzlabojumiem.

Skolotāju aptaujas pēdējā jautājumu sadaļa paredzēta tikai tiem skolotājiem, kuri māca ar pilsonisko izglītību saistītus mācību priekšmetus 8. klasēm.

Skolēna aptaujā iekļauti 29 jautājumi, kurus nosacīti var sadalīt šādos blokos:

- vispārīgie jautājumi – informācija par skolēnu un viņa ģimeni;
- jautājumi par skolēna ārpuskolas aktivitātēm;
- jautājumi par skolu – mācībām, skolas vidi, attiecībām ar skolas biedriem un skolotājiem;
- jautājumi par skolēna viedokļiem un attieksmēm pilsoniskās izglītības jomā.

Pēc atbilžu variantiem visus aptauju jautājumus iedala:

- *Likerta skala (the Likert-type)*. Katram jautājumam parasti ir noteiktas četras atbildes skalā, piemēram, (1) „pilnīgi piekrītu”, (2) „piekrītu”, (3) „nepiekrītu”, (4) „pilnīgi nepiekrītu”. Atbildes var tikt sniegtas arī biežuma („nekad”, „reti”, „dažreiz”, „bieži”) vai citās skalās.
- *Vairāku atbilžu izvēle*. Respondentiem ir lūgts izvēlēties vairākas atbildes, kuras viņuprāt, ir svarīgākās.
- *Kategoriālās atbildes (Categorical Response Items)*. Respondenti izvēlas to vienu atbildi no diviem vai vairākiem atbilžu variantiem, kas viņiem atbilst visvairāk. Šāda tipa jautājumus vairumā gadījumu izmanto, lai noskaidrotu kontekstuālu informāciju (piemēram, dzimumu, vecumu, vecāku izglītības līmeni, grāmatu skaitu mājās, skolas statusu utt.).
- *Atvērtie jautājumi*. Respondentiem tiek lūgts īsi atbildēt uz jautājumu. Šādi jautājumi tiek lietoti, lai noskaidrotu skolēnu vecāku nodarbošanos. Atbildes nacionālajā centrā vērtē, izmantojot starptautisko profesiju klasifikatoru *ISCO – 88*.

Skolēnu, skolotāju un skolu aptauju attieksmju un viedokļu jautājumos, protams, nav pareizo vai nepareizo atbilžu.

Skolēnu testā kopā ir 80 jautājumi, kuri ir sadalīti septiņos klasteros no C01 līdz C07 (jautājumu grupās). Lielais kopējais jautājumu skaits skolēnu testā nodrošina pietiekami plašu pārbaudāmā mācību satura apjomu pētījumā. No klasteriem veidoti septiņi atšķirīgi testa varianti (skat. 3.4. tabulu). Šajā tabulā attēlota arī katra klastera pozīcija testa variantā – sākumā, vidū vai beigās. Katram skolēnam bija jāizpilda tikai viens testa variants. Ar testēšanas rezultātu komplicētas statistiskās apstrādes palīdzību, izmantojot jautājuma – atbildes teoriju (*IRT – the Item Response Theory*) (DeMars, 2010; Rasch, 1960) iegūts katra skolēna un valsts vidējais rezultāts kopējā sasniegumu skalā, izvēloties skalas vidējo vērtību 500 punkti un standartnovirzi 100. Šo rezultātu nosacīti var uzskatīt par pareizo atbilžu procentu skolēnu testā (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008).

3.4. tabula.

ICCS 2009 skolēnu testa klasteru sadalījums pa testa variantiem un pozīcijām skolēnu testā

Testa variants	Klastera pozīcija testa variantā		
	A	B	C
1	C01	C02	C03
2	C02	C03	C04
3	C03	C04	C06
4	C04	C05	C07
5	C05	C06	C01
6	C06	C07	C02
7	C07	C01	C03

Lai nodrošinātu rezultātu salīdzināmību ar 1999. gada pētījumu, septītais klasteris ietver jautājumus no iepriekšējā cikla pilsoniskās izglītības pētījuma. Šie jautājumi ir ievietoti ceturtajā, sestajā un septītajā skolēna testa variantā.

Testa jautājumos galvenokārt ir paredzēta vairāku atbilžu izvēle, lai gan katrā brošūrā ir arī daži testa jautājumi ar brīvajām atbildēm.

Lai varētu sniegt interpretāciju iegūtajiem skolēnu testa rezultātiem, ICCS pētījumā katram uzdevumam tika noteikta grūtības pakāpe punktos. ICCS pētījumā tiek definēti arī pilsoniskās izglītības kompetences līmeņi (skat. 3.5. tab.), kuri sniedz skolēna kompetences līmeņa vispārīgu aprakstu atkarībā no skolēna iegūtajiem punktiem testā (Schulz, Ainley, Frallion, Kerr, Losito, 2010).

3.5. tabula.

Pilsoniskās izglītības kompetences līmeņi

Līmenis, punkti	Apraksts	Piemērs
3. līmenis, 563 punkti un vairāk	Skolēni, kas ieguvuši 563 vai vairāk punktus, demonstrē prasmi saskatīt sakarības starp procesiem sociālajās un politiskajās organizācijās, to ietekmi, kā arī likumdošanas un institucionālos mehānismus to kontrolei. Viņi izsaka precīzus pieņēmumus par institucionālo politiku un pilsoņu darbību ieguvumiem, motivāciju un iespējamajiem rezultātiem. Jaunieši integrē, pamato un izvērtē testā aprakstītās situācijas, politiskos notikumus vai likumus, balstoties uz principiem, kas ir to pamatā. Skolēni demonstrē, ka labi pārzina starptautiskās ekonomiskās tendences un aktīvas pilsoniskās līdzdalības stratēģisko dabu.	Skolēni, kas darbojas 3. līmenī, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> • atpazīst iespējamos ētiskā patērnieciskuma stratēģiskos mērķus; • ierosina mehānismus, saskaņā ar kuriem atklātas publiskas debates un komunikācija var nākt par labu sabiedrībai; • izprot ieguvumus, kas saistīti ar starpkultūru izpratni sabiedrībā. • pamato tiesas varas atdalīšanu no parlamenta; • saista taisnīgas un vienlīdzīgas pārvaldes principu ar likumiem, kas attiecas uz politisko partiju finansu dotāciju atklāšanu; • izvērtē vienlīdzības un iekļaušanas politiku; • atpazīst galvenās brīvā tirgus ekonomikas un multinacionālu kompāniju iezīmes.

<p>2. līmenis, 479 - 562 punkti</p>	<p>Šajā līmenī skolēni demonstrē, ka vispusīgi pārzina reprezentatīvas demokrātijas kā politiskās sistēmas jēdzienu. Viņi saskata veidus, kādos var izmantot institūcijas un likumus, lai aizsargātu un sekmētu sabiedrības vērtības un principus. Skolēni saskata pilsoņu kā vēlētāju potenciālo lomu reprezentatīvā demokrātijā, kā arī vispārīna principus un vērtības, kas iegūti no konkrētiem piemēriem par politiku un likumiem (ieskaitot cilvēktiesības). Skolēni demonstrē izpratni par ietekmi, kāda ārpus vietējās sabiedrības var būt aktīvam pilsonim. Viņi vispārīna individuālo aktīvā pilsoņa lomu uz plašāku pilsonisko sabiedrību un pasauli.</p>	<p>Skolēni, kas darbojas 2. līmenī, piemēram:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vērtē autoritātes pieņemto lēmumu objektivitāti un atbilstību sabiedrības interesēm; • balstoties uz vietējo kontekstu vispārīna ekonomisko risku, ko attīstības valstīs veicina globalizācija; • atpazīst, ka balsojot vēlēšanās informēti pilsoņi labāk spēj pieņemt lēmumus; • pienākumu vēlēties saista ar demokrātijas pārstāvēšanu; • raksturo likumdošanas un parlamenta nozīmi; • definē konstitūcijas vispārīgo jēgu; • atbildību par vides aizsardzību saista ar konkrēto individu.
<p>1. līmenis, 395 - 478 punkti</p>	<p>Skolēni šajā līmenī orientējās jautājumos par vienlīdzību, sociālo vienotību un brīvību kā demokrātijas principiem. Minētos principus viņi saista ar ikdienas situāciju piemēriem, kuros parādīta šo normu aizstāvēšana vai pārkāpšana. Skolēni pārzina pamatprincipus par individu kā aktīvu pilsoni: viņi saskata nepieciešamību ikvienam ievērot likumus, saista individuālas darbības ar iespējamajām sekām un personiskās īpašības ar indivīda spējām ietekmēt pilsoniskās izmaiņas.</p>	<p>Skolēni, kas darbojas 1. līmenī, piemēram:</p> <ul style="list-style-type: none"> • saista preses brīvību ar informāciju, ko mediji sniedz sabiedrībai, kā arī sniegtās informācijas precizitāti; • pamato brīvprātīgu piedalīšanos vēlēšanās politiskās izpausmes brīvības kontekstā; • izprot, ka demokrātiskiem līderiem jāapzinās to cilvēku vajadzības, kuriem viņi ir autoritāte; • saskata, ka ANO Deklarācija par cilvēktiesībām ir domāta visiem cilvēkiem; • vispārīna Interneta kā saziņas līdzekļa vērtību pilsoniskajā līdzdalībā.

ICCS pētījuma skolēnu testā iekļauti:

- *vairāku atbilžu izvēles jautājumi.* Katram jautājumam ir četri atbilžu varianti, no kuriem tikai viens ir pareizs;
- *atvērtie jautājumi.* Jautājumi, uz kuriem atbildot, skolēni raksta pēc viņu domām pareizo atbildi. Šos jautājumus vērtēja nacionālo centru darbinieki, izmantojot pētījumā starptautiski izstrādātos vērtēšanas kritērijus (skat. 3.nodaļas apakšnodaļu *Pētījuma norise Latvijā*).

Atvērto jautājumu vērtēšanai tika izmantota starptautiski sagatavota Vērtēšanas rokasgrāmata, kurā tika paskaidroti vērtēšanas kritēriji. Vērtēšana testā notika ar kodiem „2”, „1”, „0”, „9”, kur kods „2” nozīmēja visprecīzāko atbildi, „1”- daļēji pareizu atbildi, „0” – nepareizu atbildi, „9” – atbilde uz jautājumu netika sniegta. Vērtēšanas rokasgrāmatā sniegti piemēri, kas atvieglo vērtēšanu, norādot skolēnam piešķiramo atbildes kodu. Vērtējot atbildes, netiek ņemtas vērā pareizrakstības kļūdas un atbildes uz jautājumiem vērtētas tikai pēc būtības.

Pielikumā tiek parādīti vērtēšanas kritēriji vienam no atvērtajiem jautājumiem. Piemēram, ja skolēns, atbildot uz jautājumu: „Kādu labumu publiskās debates var dot sabiedrībai?” bija pēc būtības minējis divas no piecām iespējamajiem tēmām (skat. Pielikuma sadaļu Kategorijas), tad atbildei tiek piešķirts vērtējuma kods „2”. Ja atbildē skolēna vārdiem pieminēta tikai viena no piecām kategorijām, tad atbildei tiek piešķirts vērtējuma kods „1”. Kodu „0” piešķir tad, ja skolēna atbilde neatbilda nevienai no piecām kategorijām, „9” –, ja atbilde nebija sniegta vispār.

Šeši no 80 skolēnu testa jautājumiem ir atvērtie jautājumi, bet pārējie jautājumi ir vairāku izvēju atbildes. Testa jautājumi ir sagrupēti pa tēmām.

Turpmāk kā piemēri sniegti publiskojamie skolēnu testa jautājumi, no kuriem pirmais ir atvērtais testa jautājums, bet nākamie - vairāku atbilžu izvēles jautājumi. Ar zvaigznīti (*) atzīmēta pareizā atbilde vairāku atbilžu izvēles jautājumā.

Publiskās debates ir tad, kad cilvēki atklāti apmainās viedokļiem. Publiskās debates norisinās sūtot vēstules laikrakstiem, TV šovos, radio tiešraidēs, interneta forumos un publiskos mītiņos. Publiskās debates var būt par vietējā mēroga, valsts vai starptautiskiem jautājumiem.

Q Kādu labumu publiskās debates var dot sabiedrībai?
Uzrakstiet divus dažādus veidus!

1. _____

2. _____

Šī ir uzlīme, ko cilvēki var iegādāties internetā.

Uzlīme ir veidota no simboliem, kas pārstāv dažādus pasaules uztveres veidus. Simboli savietoti tā, ka veido angļu valodas vārdu „coexist”, kas nozīmē „dzīvot kopā”.

Jautājums: Kāds visdrīzāk ir šīs uzlīmes mērķis?

- Parādīt, ka dažādi domāšanas veidi tomēr ir vienādi.
- Parādīt, ka cilvēkiem rūpīgi jādomā, kam viņi tic.
- Parādīt, ka cilvēki var pieņemt citus, pat, ja viņiem ir atšķirīgi uzskati.*
- Parādīt, ka cilvēki ar dažādiem pasaules uzskatiem nekad nevarēs laimīgi dzīvot kopā.

Saules zemē ir cilvēku mazākuma grupa, kuras pamatvaloda atšķiras no valsts oficiālās valodas. Grupai ir savas skolas, kur skolēniem māca tikai viņu tradicionālā valodā.

Saules zemes valdība nolemj, ka visām skolām visi skolēni jāmāca tikai oficiālajā valsts valodā. Valdība pieņem šo lēmumu, jo uzskata, ka tas palīdzēs bērniem no mazākuma grupas.

Jautājums: Kurš no šiem argumentiem vislabāk pamato valdības lēmumu?

- Tas atturēs bērnus no savas tradicionālās valodas lietošanas mājās.
- Tas padarīs skolu daudz interesantāku bērniem.
- Tas dos bērniem lielākas iespējas pilnībā līdzdarboties plašākā sabiedrībā.*
- Tas palīdzēs bērniem mājās daudz vieglāk apgūt savu tradicionālo valodu.

Jautājums: Kāds ir labākais arguments pret valdības lēmumu?

- Valdībām nevajadzētu ietekmēt skolā mācāmos priekšmetus.
- Valdībām vajadzētu akceptēt nepieciešamību pēc vairāk nekā vienas oficiālās valodas.
- Valdībām ir pienākums aizsargāt mazākuma grupu kultūras.*
- Mazākuma grupas bērni var sūdzēties par oficiālās valodas mācīšanos.

Lielākajā daļā valstu viena cilvēku grupa pieņem likumus parlamentā. Cita cilvēku grupa šos likumus pielieto tiesās

Jautājums: Kāds ir labākais iemesls šādas sistēmas pastāvēšanai?

- Tā ļauj daudziem cilvēkiem izdarīt izmaiņas likumos.
- Tā padara saprotamu tiesību sistēmu parastiem pilsoņiem.
- Tas nozīmē, ka likumi var būt slepeni līdz tie tiek pielietoti tiesās.
- Tas nozīmē, ka nevienai grupai nav pilnīga vara pār likumiem.*

Roberts nopērk jaunas skolas kurpes. Pēc tam Roberts uzzina, ka viņa jaunās kurpes ir ražotas rūpnīcā, kurā izmanto bērnu darbaspēku un par darbu maksā ļoti maz. Roberts saka, ka savas jaunās kurpes nekad vairs nevilks.

Jautājums: Kāpēc Roberts atsakās valkāt savas jaunās kurpes?

- Viņš uzskata, ka bērnu izgatavotās kurpes nekalpos ilgu laiku.
- Viņš nevēlas atbalstīt kompāniju, kas tās ir izgatavojusi.*
- Viņš nevēlas atbalstīt bērnus, kas tās izgatavoja.
- Viņš ir dusmīgs, ka par kurpēm ir samaksājis vairāk nekā tās ir vērtas.

Roberts vēlas, lai citi cilvēki atteiktos pirkt šīs kurpes.

Jautājums: Kā viņš vislabāk var mēģināt to panākt?

- Pats nopirkt visas kurpes, lai neviens tās vairs nevar nopirkt.
- Atdot kurpes veikalā un palūgt atpakaļ naudu.
- Nobloķēt veikala ieeju, lai cilvēki nevar tajā ieiet.
- Informēt citus cilvēkus pa to kā šīs kurpes ir ražotas.*

Valdības dokumentē savas darbības, lēmumus un informāciju, kas izmantota lēmumu pieņemšanai.

Dažās valstīs ir likumi, kas ļauj cilvēkiem iepazīties ar daudziem šāda veida valdības dokumentiem

Jautājums: Kādēļ demokrātijā ir svarīgi, lai cilvēkiem būtu iespēja iepazīties ar valdības dokumentāciju?

- Tas parāda cilvēkiem, ka valdības lēmumi ir patiesi.
- Tas ļauj cilvēkiem izdarīt pamatotus spriedumus par valdības lēmumiem.*
- Tas nozīmē, ka valdība pieņems lēmumus, kam visi piekritīs.
- Tas attur cilvēkus no valdības pieņemto lēmumu kritizēšanas.

Lielākajai daļai valstu ir likumi, kas ļauj valdībai paturēt oficiālos dokumentus slepenībā.

Jautājums: Kurus no zemāk minētajiem dokumentiem valdība visticamāk vēlētos paturēt slepenībā?

- Statistikas datus, kas rāda, cik daudz naudas ir iztērēts slimnīcām.
- Plānus, kas ir saistīti ar valsts aizsardzības stratēģiju.*
- Dokumenti, kuros ir informācija par atļauto imigrantu skaitu valstī.
- Dokumentus, kuros atrodami citu valstu vēstnieku vārdi.

Pētījuma izlase

Lai varētu veikt vairāku valstu skolēnu sasniegumu salīdzinājumu ir nepieciešama izlase, kas reprezentē katru dalībvalsti. ICCS 2009 pētījumā veiktās procedūras, tāpat kā citos pētījuma ciklos, ir starptautiski noteiktas (Amadeo, Torney-Purta, Lehmann, Husfeldt, Nikolova, 2002; Schulz, Sibberns, 2004; Schulz, Fraillon, Ainley, Losito, Kerr, 2008), lai nodrošinātu reprezentatīvu datu ieguvu starptautiskajai rezultātu salīdzināšanai un analīzei.

Pētījumā starptautiski noteikts, ka mērķgrupa ir klase, kurā mācās visvairāk 14 gadus vecu skolēnu. Tāpēc no Latvijas pētījumā tika izvēlētas 8. klases, kā tas bija arī vairākumā pētījuma dalībvalstu (skat. 4. nodaļas apakšnodaļu *Skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā*).

Pētījumā iesaistītie skolēni tika izvēlēti uz slāņiem balstītā divpakāpju izlasē, kur pirmajā izlases pakāpē izlases vienības bija skolas. Tās tika izvēlētas ar varbūtību, kas bija proporcionāla tajās esošajam astoto klašu skaitam. Pirms skolu izvēles tās sadalīja tiešajos un netiešajos slāņos. Šī procedūra tika veikta, lai būtu iespējams veikt salīdzināšanu starp dažādām grupām valstī, palielināt visu novērojumu precizitāti un ietvert visu slāņu skolēnus. Bez pamatizlases skolām tika izvēlētas arī rezerves skolas, kas nepieciešamības gadījumā aizstātu tās skolas, kuras nevar vai negrib piedalīties pētījumā. Otrajā izlases pakāpē no izvēlētas skolas pēc nejaušības principa tika izvēlēta viena klase, ja tās bija vairākas. (Drivdāle-Karuškina, Geske u.c., 2003)

Gluži tāpat kā 1999. gada pētījumā, arī 2009. gadā, veidojot izlasi, Latvijas skolas tika sadalīta vairākos slāņos. Slāņus (slāņu mainīgos) izvēlas, ņemot vērā nacionālās intereses.

Vienā slānī jābūt vismaz divām skolām. Slāņos var iedalīt pēc reģioniem, urbanizācijas, sociāli ekonomiskā statusa, skolu tipa un skolu programmas.

Tiešo slāņošanu veic, veidojot katra slāņa skolu sarakstus, proti, katram tiešajam slānim tiek veidota neatkarīga izlase. Netiešo slāņošanu veic pirms izlases, kārtojot skolu sarakstu pēc slāņu mainīgā. Katra izlases skola var atrasties tikai vienā no slāņiem.

2009. gada pētījumā tiešais slāņu mainīgais ir urbanizācija, netiešais slāņu mainīgais – valoda un skolas tips (skat. 3.6. tabula).

3.6. tabula.**Skolu skaits pēc urbanizācijas, mācību valodas un skolas tipa slāņiem**

Slānis	Skolu skaits
Rīga	41
Lielās pilsētas (Daugavpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Ventspils)	25
Mazās pilsētas	39
Lauku skolas	45
Skolas ar latviešu mācību valodu	112
Skolas ar krievu mācību valodu	30
Skolas ar krievu un latviešu mācību valodu	9
Pamatskolas	37
Vidusskolas	91
Ģimnāzijas	23

Rezultātā ICCS 2009 pamatpētījuma mērķa grupā tika iekļauti 22 704 vispārizglītojošo skolu 8. klašu skolēni, neietverot 5% skolēnu, kas tika izslēgti no mērķgrupas, jo neatbilda izlases kritērijiem (piemēram, skolēni ar speciālām vajadzībām, skolēni, kuru mācību valoda nav ne latviešu, ne krievu). Pētījuma izlasē pēc minētās stratifikācijas metodes tika iekļautas 160 skolas un vairāk nekā 3 000 8. klašu skolēni. No katras izlases skolas pēc nejaušības principa tika izvēlēti vismaz 15 skolotāji, kuri pasniedza stundas astoto klašu skolēniem. Skolotāju izlasi veidoja vairāk nekā 3000 pedagogu. Pētījuma izlasē iekļauto direktoru skaits bija vienāds ar izlases skolu skaitu – 160.

Latvijas mācību standartos daudzas būtiskas pilsoniskās izglītības tēmas (piemēram, pilsoniskā līdzdalība skolās, pašvaldības un valsts mēroga norisēs, vēlēšanas, valsts pārvaldes formas, varas dalīšanas veidi, valsts iekšējās un ārējās funkcijas, valsts un tās likumi, nodokļi u.c.) tiek apgūtas galvenokārt 9. klasē (Sociālās zinības 1. – 9. klasei, 2007). Tāpēc tika pieņemts lēmums, ka ICCS 2009 pētījumā no Latvijas būs iekļauti arī 9. klašu skolēni. Pētījumā iegūtie 9. klašu skolēnu sasniegumi varētu sniegt argumentētu skaidrojumu par Latvijas 8. klašu skolēnu zemajiem sasniegumiem pirmajā pētījuma ciklā. Starptautiskajos pētījumos tiek pieļautas dažādas, tā saucamās, nacionālās izvēles, kuras palīdz dalībvalstīm dziļāk izpētīt tām interesējošos jautājumus. ICCS 2009 relatīvi daudzas valstis pētījumā kā nacionālo izvēli iekļāva, papildus 8. klasēm, arī 9. klases. 9. klašu skolēnu izlase tika veidota atbilstoši iepriekš aprakstītajai izlases veidošanas procedūrai.

Pētījuma norise Latvijā

Saskaņā ar IEA ICCS pētījuma kalendāro plānu, 2007.gadā Latvijā un citās pētījuma dalībvalstīs, tika veikti pētījuma instrumentu (testi, aptaujas, instrukcijas) sagatavošanas darbi, 2008. gadā tika veikts izmēģinājuma pētījums, 2009. gadā – pamatpētījums un

rezultātu pirmapstrāde, 2010. gadā paredzēta datu analīze, secinājumi izdarīšana un rezultātu publiskošana.

2007. un 2008. gadā tika veikta izmēģinājuma pētījuma instrumentu (aptauju, testu, instrukciju) adaptācija un sagatavošana, izmēģinājuma pētījuma veikšana skolās, iegūto izmēģinājuma pētījuma datu apstrāde un analīze, dalība starptautiskā ICCS 2009 pētījuma centra organizētajos semināros, pamatpētījuma instrumentu (testu, aptauju, instrukciju) tulkošana un precizēšana latviešu un krievu valodā, starptautiska instrumentu verifikācija, pamatpētījuma skolu statistiskās izlases izveidošana un saskaņošana ar pētījuma starptautisko centru, izlases skolu uzaicināšana piedalīties ICCS 2009 pētījumā.

2009. gadā katrai Latvijas ICCS 2009 pētījuma izlases dalībiskolai, klasei, skolēnam un skolotājam bija savs unikāls identifikācijas kods (ID), kas tika izmantots, lai marķētu pētījuma testus, aptaujas un identifikācijas veidlapas. Atbilstoši starptautiskajiem IEA asociācijas noteikumiem pētnieki ar minēto darbību nodrošināja pētījumu respondentu un dalībiskolu anonimitāti. Tas nozīmē, ka iegūtā informācija nekad netiks izmantota un publiskota atsaucoties uz konkrētām personām un skolām.

152 izlases skolām, kuras apstiprināja dalību pētījumā, tika nosūtīti pētījuma materiāli. Pētījuma materiālus skolā saņēma pētījuma koordinators (to izraudzījās skolas direktors), kurš bija atbildīgs par pētījuma sekmīgu norisi savā skolā.

Klasei tika paredzēta arī testa administratora rokasgrāmata ar norādījumiem par testēšanas gaitu, kuru izmantoja persona, kas vadīja skolēnu testēšanas sesiju. Testēšanu varēja vadīt skolas darbinieki (bibliotekārs, sociālais pedagogs, psihologs u.c.) un tie skolotāji, kuri nepasniedza stundas testējamai klasei. Testa administratora rokasgrāmatā tika iekļauta starptautiski sagatavota un testēšanas sesijas valodās tulkota instruktāža, kura testa administratoram bija precīzi jāizpilda, lai nodrošinātu vienādu testēšanas kārtību visās pētījuma dalībvalstīs. Testa administrators testēšanas gaitu dokumentēja testa norises veidlapā, atkārtoti veicot testēšanas sesiju, ja klasē aptaujas brošūras aizpildīja mazāk nekā 85% skolēnu.

Pēc testēšanas skolas koordinators saņēma no testa administratora aizpildītos un neaizpildītos skolēnu anketēšanas materiālus, skolēnu identifikācijas veidlapas un testa norises veidlapas. Skolotāji un skolas direktors vai viņa vietnieki aptaujas aizpildīja individuāli un nodeva tās testa administratoram.

Testa administrators visus – gan aizpildītos, gan neaizpildītos pētījuma materiālus sapakoja un ar kurjera starpniecību nogādāja atpakaļ LU PPMF IPI.

Testa koordinatori un administratori savus pienākumus veica brīvprātīgi, nesaņemot par to atalgojumu.

Pētījuma kvalitātes novērtēšanai ICCS 2009 pētījumā izlases skolās atbilstoši starptautiskajām prasībām tika veikts kvalitātes novērtēšanas monitorings. To veica starptautiski apstiprināti novērotāji pētījuma dalībvalstīs, kuri piedalījās IEA asociācijas organizētajā pētījuma kvalitātes novērtētāju starptautiskajā seminārā.

Starptautiskais novērotājs pēc IEA asociācijas sniegtajiem norādījumiem neatkarīgi no LU PPMF IPI pētniekiem izvēlējās 18 no izlases skolām, kurās veica testēšanas kvalitātes kontroles monitoringu. Apsekošanā iegūto informāciju novērotājs apkopoja un nosūtīja starptautiskajam ICCS 2009 pētījuma centram.

Pēc materiālu saņemšanas no skolām brošūras tika sašķirotas un IEA *WinW3S* datu bāzē (īpaši ICCS pētījumam izstrādāta datu bāze) tika veikta atzīme par katra izlases respondenta dalības statusu pētījumā.

Pēc tam apkopojām aptaujas un testus, kuri tika atzīti par derīgiem tālākai datu apstrādei (aizpildītie instrumenti).

Pēc derīgo brošūru šķirošanas skolēnu testu atvērtajiem jautājumiem tika veikta brīvo atbilžu vienkāršā un vairākkārtējā vērtēšana* (skat. Pielikumu), kā arī vērtēšana pēc ISCO 88 standarta (skolēnu aptauju jautājumu par vecāku profesiju kodēšana). Pēc atvērto jautājumu vērtēšanas lielākā pētījuma instrumentu daļa tika sagatavota elektroniskajai apstrādei - skenēšanai.

Pēc ieskenētā materiāla sakārtošanas elektroniskai atpazīšanai tika veikta skolēnu aptauju un testu jautājumu pārbaude. Darba gaitā tika pārbaudīts, vai elektroniski ar datorprogrammu atpazītas atbildes sakrīt ar respondentu atzīmētajām atbildēm. Pēc minēto darbību veikšanas notika iegūto datu failu (skolēnu aptauja, tests, skolotāju un skolas aptauja) sagatavošana eksportēšanai un eksportēšana uz *WinDem* datu bāzi. Datu bāzes tālākai apstrādei tika nosūtītas IEA Datu apstrādes centram (DPC) Hamburgā (Vācija).

Nodrošinot datu ticamību, kā iepriekš minēts, datu apstrādes procesa laikā skolēnu testiem tika veikta vairākkārtējā brīvo atbilžu vērtēšana. Pēc starptautiskiem noteikumiem to veica divi neatkarīgi vērtētāji. Atbilžu vērtējumi tika ievadīti divās datu bāzēs un DPC veica datu ticamības pārbaudi.

Lai pārbaudītu datu ievades korektumu, tika veikta dubultā** datu ievade – 8.klašu skolēnu testiem un aptaujām (katram instrumentam 30 ieraksti), skolēnu brīvajām atbildēm (210 ieraksti), skolotāju aptaujām (30 ieraksti), skolu aptaujām (30 ieraksti), abu klašu ISCO 88 vērtēšanai (2000 ieraksti). Ievadītie ieraksti tika nosūtīti pārbaudei IEA DPC.

Datu bāzu galīgo sagatavošanu pētījuma rezultātu analīzei visām ICCS 2009 dalībvalstīm veica DPC. Nosūtītās datu bāzes tika pārbaudītas un katra valsts saņēma norādījumus par iesniedzamajiem precizējumiem („*datu bāzu tīrīšana*”). Process ilga no 2009. gada septembra līdz 2010. gada janvārim. Tika precizēti tādi pētījuma dati, kā konkrēta skolēna dzimšanas datums, informācija par neievadītajām brošūrām, skolēna dalības statusa noskaidrošanu u.c.

DPC nacionālais centrs pirmos pētījuma rezultātus dalībvalstīm iesniedza 2010. gada aprīlī. Līdz jūnija vidum turpinājās valstu un DPC darbs pie starptautisko un nacionālo datu analīzes.

* Vairākkārtējā vērtēšana ir skolēnu testa brīvo atbilžu vērtēšana divas reizes, kuras laikā katru brīvo atbildi vērtē divi neatkarīgi vērtētāji, tādējādi palielinot vērtējuma ticamību.

** Dubultā datu ievade tiek veikta, lai pārbaudītu datu ievades drošību. To veic divi datu ievadītāji neatkarīgi viens no otra, ievadot vienus un tos pašus datus.

Skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā

Skolēnu sasniegumi kognitīvajos testos parasti ir būtiska starptautisko salīdzinošo izglītības pētījumu sastāvdaļa. Šādu testu rezultātu vidējās vērtības, standartkļūdas (SK), kā arī procentiļu sadalījumi ir pirmais solis datu analīzes procesā, kas ļauj iegūt vispārēju priekšstatu par to, kā pētījuma saturiskajā jomā orientējas tā dalībnieki. 4.1. tabulā doti IEA ICCS 2009 dalībvalstu vidējie rezultāti pilsoniskās izglītības testā.

Saskaņā ar dalībnieku izlases veidošanas nosacījumiem** 34 pētījuma dalībvalstis pārstāvēja 8. klašu skolēni. Izņēmums bija Anglija, Jaunzēlande, Malta un Paragvaja, kuru pārstāvēja 9. klases skolēni. Pētījuma dalībnieku vidējais vecums bija robežās no 13,7 līdz 15,5 gadiem. Protams, ka tas jāņem vērā, analizējot skolēnu sasniegumus, jo gandrīz divu gadu vecuma starpība var izrādīties viens no būtiskiem skolēnu sasniegumus ietekmējošiem faktoriem. Piecu pētījuma dalībvalstu skolēni bija vecāki nekā Latvijas skolēni, bet pārējie – tikpat veci vai jaunāki.

Kā tika parādīts iepriekš (skat. 3. nodaļas apakšnodaļu *Pētījuma izlase*), Latvija kā nacionālo izvēli ICCS pētījumā iekļāva arī 9. klašu skolēnus, taču pirmie starptautiskie un nacionālie skolēnu sasniegumu rezultāti neatspoguļo 9. klašu skolēnu sasniegumus. Tie tiks analizēti turpmāk, lai konstatētu iespējamo mācību satura ietekmi uz Latvijas skolēnu sasniegumiem ICCS 2009 pētījumā.

Visi sākotnējie testa rezultāti tika pārrēķināti tā, lai valstu vidējais rezultāts būtu 500 punktu (standartnovirze 100 punktu). Valstu vidējie rezultāti bija robežās no 380 līdz 576 punktiem (gandrīz divu standartnoviržu diapazons). Vājākie rezultāti (380 punktu) ir zemāki pat par pirmo kompetences līmeni (395 – 478 punkti), bet augstākais rezultāts (576 punkti) atbilst trešajam kompetences līmenim (563 vai vairāk punktu) (skat. 3.5. tab. *Pilsoniskās izglītības kompetences līmeņi*).

Tabulas vidējā daļā grafiski attēlots katras valsts rezultātu sadalījums procentilēs (šajā pētījumā kā dalījuma robežvērtības tika izmantota 5., 25., 75. un 95. procentile).

Četru pētījuma dalībvalstu (Krievija, Lietuva, Spānija, Austrija) rezultāti nebija statistiski nozīmīgi atšķirīgi no visu dalībvalstu vidējā rezultāta, bet 14 dalībvalstu vidējie rezultāti bija statistiski nozīmīgi zemāki par visu dalībvalstu vidējo rezultātu, toties 18 dalībvalstu vidējie rezultāti bija statistiski nozīmīgi augstāki par visu dalībvalstu vidējo rezultātu (to norāda zīmes ▼ ▲). Latvijas skolēnu vidējais rezultāts testā bija 482 punkti, kas

* ICCS 2009 pirmie pētījuma starptautiskie rezultāti publicēti Schulz, W., Ainley, J., Frallion, J., Kerr, D. Losito, B., (2010). First findings from the IEA Civic and Citizenship Education Study. Amsterdam: IEA

**pētījumā starptautiski noteikts, ka mērķgrupa ir klase, kurā mācās visvairāk 14 gadus vecu skolēnu

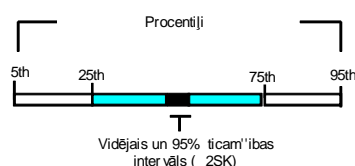
bija statistiski nozīmīgi zemāks rezultāts par visu dalībvalstu vidējo. 4.2. tabulā salīdzinājumam atsevišķi parādīti Latvijas, Lietuvas un Igaunijas rezultāti.

4.1. tabula.

IEA ICCS 2009 dalībvalstu vidējais rezultāts pilsoniskās izglītības testā, skolēnu vidējais vecums un klase

Valsts	Klase	Vidējais vecums	Sasniegumi pilsoniskajā izglītībā								Vidējie sasniegumi	
			200	300	400	500	600	700	800			
Somija	8	14,7									576 (2,4)	▲
Dānija	8	14,9									576 (3,6)	▲
Koreja	8	14,7									565 (1,9)	▲
Taivāna (Kīna)	8	14,2									559 (2,4)	▲
Zviedrija	8	14,8									537 (3,1)	▲
Polija	8	14,9									536 (4,7)	▲
Īrija	8	14,3									534 (4,6)	▲
Šveice	8	14,7									531 (3,8)	▲
Lihtenšteina	8	14,8									531 (3,3)	▲
Itālija	8	13,8									531 (3,3)	▲
Slovākija	8	14,4									529 (4,5)	▲
Igaunija	8	15,0									525 (4,5)	▲
Anglija	9	14,0									519 (4,4)	▲
Jaunzēlande	9	14,0									517 (5,0)	▲
Slovēnija	8	13,7									516 (2,7)	▲
Norvēģija	8	13,7									515 (3,4)	▲
Beļģija (Flemish)	8	13,9									514 (4,7)	▲
Čehija	8	14,4									510 (2,4)	▲
Krievija	8	14,7									506 (3,8)	
Lietuva	8	14,7									505 (2,8)	
Spānija	8	14,1									505 (4,1)	
Austrija	8	14,4									503 (4,0)	
Malta	9	13,9									490 (4,5)	▼
Čīle	8	14,2									483 (3,5)	▼
Latvija	8	14,8									482 (4,0)	▼
Grieķija	8	13,7									476 (4,4)	▼
Luksemburga	8	14,6									473 (2,2)	▼
Bulgārija	8	14,7									466 (5,0)	▼
Kolumbija	8	14,4									462 (2,9)	▼
Kipra	8	13,9									453 (2,4)	▼
Meksika	8	14,1									452 (2,8)	▼
Taizeme	8	14,4									452 (3,7)	▼
Gvatemala	8	15,5									435 (3,8)	▼
Indonēzija	8	14,3									433 (3,4)	▼
Paragvaja	9	14,9									424 (3,4)	▼
Dominikāna	8	14,8									380 (2,4)	▼
Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības												
Honkonga	8	14,3									554 (5,7)	
Nīderlande	8	14,3									494 (7,6)	

() Standartklūdas dotas iekavās

Sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā ICCS vidējie

▲

Sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā ICCS vidējie

▼

4.2. tabula.

Baltijas valstu skolēnu vidējie rezultāti IEA ICCS 2009 pētījumā

Valsts	Klase	Vidējais vecums (gadi)	Vidējais rezultāts Punkti (standartklūda)
IGAUNIJA	8	15,0	525 (4,5) ▲
LIETUVA	8	14,7	505 (2,8)
LATVIJA	8	14,8	482 (4,0) ▼

Visu trīs Baltijas valstu vidējie rezultāti atbilst otrajam kompetences līmenim, tomēr Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi bija par 43 punktiem zemāki nekā Igaunijas skolēniem. Valstu grupā, kuru vidējie rezultāti bija zemāki nekā Latvijā, bija 7 Latīņamerikas un Klusā okeāna reģiona valstis, kā arī 4 Eiropas Savienības valstis. Tai pašā laikā statistiski nozīmīgi augstāku par dalībvalstu vidējo rezultātu uzrādīja 15 Eiropas valstis, kā arī 3 Āzijas un Klusā okeāna reģiona valstis. Tātad, var apgalvot, ka pētījumā netika konstatēta izteikta skolēnu sasniegumu atkarība no ģeogrāfiskā reģiona, lai gan bija vērojama tendence, ka vairums valstu, kuru skolēni sasniedza par starptautiski vidējiem augstākus rezultātus atradās Eiropā.

Vidējie sasniegumu rādītāji dod tikai vispārēju ieskatu par pētījuma dalībvalstu rezultātiem, ļaujot izveidot rangū tabulu. Parasti gan tiek uzsvērts, ka salīdzinošo pētījumu mērķis nav vis šādu rangū tabulu veidošana, bet gan dažādu skolēnu sasniegumus ietekmējošu faktoru izpēte. Ņemot vērā to, ka pētījuma ietvaros bija izveidota skolēnu pilsoniskās izglītības kompetences skala, katras pētījuma dalībvalsts skolēnu sasniegumus varēja sadalīt grupās, kuras atbilda trim kompetences līmeņiem (skat. 3.5. tab.). Kā redzams 4.3. tabulā, tad visu IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu sasniegumus pa kompetences līmeņiem varēja sadalīt četrās grupās:

- Zemāki par pirmo kompetences līmeni (mazāk par 395 punktiem),
- Atbilstoši pirmajam kompetences līmenim (395 – 479 punkti),
- Atbilstoši otrajam kompetences līmenim (479 – 563 punkti)
- Atbilstoši trešajam kompetences līmenim vai augstāki (vairāk nekā 563 punkti).

Visas pētījuma dalībvalstis 4.3. tabulā sakārtotas dilstošā secībā pēc to augstāko sasniegumu apjoma. Pirmajā vietā atrodas Somija, kur 57,7% visu pētījuma dalībnieku testā ieguva 563 vai vairāk punktu, savukārt pēdējā vietā atrodas Dominikānas Republika, kur tikai 0,7% visu pētījuma dalībnieku testā ieguva 563 vai vairāk punktu. Latvijā trešajam kompetences līmenim atbilda 16,1% no dalībnieku rezultātiem (28. vieta starp visām pētījuma dalībvalstīm). 4.4. tabulā redzami Baltijas valstu rezultāti pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem, kā arī visu pētījuma dalībvalstu skolēnu sasniegumu sadalījums.

4.3. tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu rezultātu sadalījums pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem

Valsts	Zem 1.līmeņa	1.līmenis	2.līmenis	3.līmenis	
	(zem 395 punktiem)	(no 395 līdz 479 punktiem)	(no 479 līdz 563 punktiem)	(563 un vairāk punkti)	
Somija	2 (0,3)	10 (0,7)	30 (1,2)	58 (1,3)	
Dānija	4 (0,5)	13 (0,8)	27 (1,1)	56 (1,6)	
Koreja	3 (0,3)	12 (0,6)	32 (0,9)	54 (1,1)	
Taivāna(Ķīnas)	5 (0,4)	15 (0,8)	29 (1,0)	50 (1,3)	
Lihtenšteina	8 (1,4)	18 (1,9)	30 (2,4)	45 (2,0)	
Īrija	10 (1,1)	20 (1,4)	29 (1,2)	41 (1,8)	
Polija	9 (1,0)	19 (1,1)	31 (1,0)	41 (2,0)	
Zviedrija	8 (0,8)	21 (0,9)	32 (1,1)	40 (1,4)	
Itālija	7 (0,7)	20 (1,0)	35 (1,0)	38 (1,5)	
Slovākija	7 (0,9)	22 (1,4)	34 (1,4)	37 (2,2)	
Šveice	6 (0,8)	21 (1,5)	37 (1,3)	37 (1,8)	
Igaunija	8 (1,1)	22 (1,3)	34 (1,4)	36 (2,1)	
Jaunzēlande	14 (1,2)	22 (1,5)	28 (1,4)	35 (2,1)	
Anglija	13 (1,2)	22 (0,9)	31 (1,2)	34 (1,6)	
Norvēģija	11 (0,9)	24 (1,1)	33 (1,1)	32 (1,3)	
Slovēnija	9 (0,9)	25 (1,1)	36 (1,2)	30 (1,2)	
Beļģija (Flāmu)	8 (1,2)	24 (1,7)	39 (1,6)	29 (2,1)	
Austrija	15 (1,4)	25 (1,2)	32 (1,2)	29 (1,4)	
Čehija	10 (0,7)	27 (1,0)	36 (1,1)	28 (1,1)	
Spānija	11 (1,3)	26 (1,3)	37 (1,5)	26 (1,8)	
Krievija	10 (0,9)	29 (1,5)	36 (1,2)	26 (1,8)	
Lietuva	9 (0,8)	28 (1,2)	39 (1,2)	24 (1,3)	
Malta	17 (1,6)	26 (1,8)	33 (1,9)	24 (2,3)	
Grieķija	22 (1,7)	28 (1,3)	29 (1,1)	21 (1,4)	
Bulgārija	27 (1,8)	26 (1,5)	27 (1,6)	20 (1,9)	
Čīle	16 (1,3)	33 (1,2)	32 (1,3)	19 (1,1)	
Luksenburga	22 (1,2)	30 (1,0)	29 (0,8)	19 (0,6)	
Latvija	15 (1,6)	33 (1,3)	35 (1,7)	16 (1,4)	
Kipra	28 (1,0)	32 (1,0)	27 (1,0)	13 (0,9)	
Kolumbija	21 (1,3)	36 (1,0)	32 (1,1)	11 (0,8)	
Meksika	26 (1,3)	36 (1,1)	27 (1,0)	10 (0,8)	
Taizeme	25 (1,6)	38 (1,4)	29 (1,6)	8 (1,1)	
Paragvaja	38 (1,9)	35 (1,6)	20 (1,2)	7 (0,7)	
Gvatemala	30 (1,7)	42 (1,6)	22 (1,4)	5 (1,2)	
Indonēzija	30 (1,9)	44 (1,5)	22 (1,3)	3 (0,7)	
Dominikāna	61 (1,6)	31 (1,3)	7 (0,6)	1 (0,2)	
ICCS vidējais	16 (0,2)	26 (0,2)	31 (0,2)	28 (0,2)	

Zem 1.līmeņa 1.līmenis
 2.līmenis 3.līmenis

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkonga	7 (1,2)	14 (1,4)	30 (1,5)	50 (2,6)	
Nīderlande	15 (2,7)	28 (2,4)	33 (2,3)	24 (3,0)	

() Standartklūdas dotas iekavās.

4.4. tabula.

Skolēnu rezultāti Baltijas valstīs pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem IEA ICCS 2009 pētījumā

Valsts	Skolēnu rezultātu sadalījums pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem (%)			
	Zem 1.līmeņa (<395)	1.līmenis (395–479)	2.līmenis (479–563)	3.līmenis (>563)
Igaunija	8,2 (1,1)	21,8 (1,3)	34,4 (1,4)	35,6 (2,1)
Lietuva	8,8 (0,8)	27,8 (1,2)	38,9 (1,2)	24,4 (1,3)
Latvija	15,0 (1,6)	33,4 (1,3)	35,4 (1,7)	16,1 (1,4)
Visas valstis	15,7 (0,2)	26,0 (0,2)	30,5 (0,2)	27,8 (0,2)

Gandrīz pusei (48,4%) Latvijas skolēnu pilsoniskās izglītības kompetence nepārsniedza pētījumā definēto pirmo līmeni. Tas bija par 18,4% vairāk nekā Igaunijā un par 11,8% vairāk nekā Lietuvā. Otrajā kompetences līmenī visās Baltijas valstīs bija praktiski vienāds skolēnu skaits. Savukārt trešajā kompetences līmenī Latvijā bija par 19,5% mazāk skolēnu nekā Igaunijā un par 8,3% mazāk skolēnu nekā Lietuvā. Nepieciešama papildu analīze, lai noskaidrotu, kāpēc pētījumā tika iegūtas krasas atšķirības, jo vispārējā informācija par pilsoniskās izglītības vietu un īstenošanas principiem Baltijas valstu vispārējā izglītībā nav principiāli atšķirīgas.

Salīdzinot Latvijas skolēnu un visu pētījuma dalībvalstu skolēnu sadalījumu pa kompetences līmeņiem, rezultātu atšķirības parādījās 1., 2. un 3. kompetences līmenī – Latvijā bija vairāk skolēnu ar sasniegumiem 1. un 2. kompetences līmenī, bet mazāk 3. kompetences līmenī.

Šie rezultāti skaidri norādīja, ka Latvijā jāstrādā, lai panāktu kompetences sadalījuma struktūras izmaiņas, būtiski samazinot to skolēnu skaitu, kuru pilsoniskās izglītības kompetence nepārsniedz IEA ICCS pētījuma pilsoniskās izglītības kompetences skalas pirmo līmeni.

IEA ICCS 2009 ietvaros skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā tika salīdzināti ar 1999. gada IEA CIVED pētījumā iegūtajiem datiem par skolēnu sasniegumiem 15 pētījuma dalībvalstīs (skat. 4.4a. tab.). 1999. gada IEA CIVED pētījuma skolēnu sasniegumu skalā šo 15 dalībvalstu vidējie sasniegumi bija 100 punktu. Pārreķinot ICCS 2009 pētījumā ietvaros iegūtos rezultātus tādā pašā skalā, 15 dalībvalstu vidējie rezultāti bija 96 punkti. Tika konstatēta statistiski nozīmīga skolēnu sasniegumu pazemināšanās par četriem punktiem 100 punktu skalā. Trijās pētījuma dalībvalstīs ICCS 2009 pētījumā tika sasniegti augstāki rezultāti nekā CIVED pētījumā, tomēr statistiski nozīmīgs šis pieaugums bija tikai vienā valstī – Slovēnijā, kur sasniegumu pieaugums bija trīs punkti 100 punktu skalā. Vienpadsmit pētījuma dalībvalstīs tika konstatēta skolēnu sasniegumu pazemināšanās. Sasniegumu pazemināšanās bija statistiski nozīmīga astoņās valstīs. Bulgārijā skolēnu sasniegumi samazinājās par 11 punktiem 100 punktu skalā. Latvijas skolēnu sasniegumi ICCS 2009 pētījumā bija par vienu punktu zemāki nekā CIVED pētījumā, bet samazinājums nebija statistiski nozīmīgs, tāpēc iespējams apgalvot, ka Latvijas skolēnu sasniegumu līmenis praktiski nav mainījies. Līdzīgi statistiski nenozīmīgi skolēnu sasniegumi pazeminājās arī Itālijā un Šveicē.

Skolēnu sasniegumu izmaiņas no 1999. līdz 2009. gadam

Valsts	Klase	Vidējie sasniegumi		Vidējais vecums		Starpība		Starpība 2009./1999.						
		2009.g.	(0,6)	2009.g.	1999.g.	1999.g.	starp 1999. un 2009.g.	-20	-10	0	10	20		
Slovēnija	9	104	(0,6)	14,7	102	(0,5)	14,8	3	(1,0)					
Sonija	8	109	(0,7)	14,7	108	(0,7)	14,8	1	(1,1)					
Igaunija	8	95	(0,9)	15,0	94	(0,5)	14,7	1	(1,2)					
Čile	8	89	(0,7)	14,2	89	(0,6)	14,3	0	(1,1)					
Lietuva	8	94	(0,6)	14,7	94	(0,7)	14,8	0	(1,1)					
Itālija	8	100	(0,7)	13,8	101	(0,7)	13,9	-1	(1,2)					
Latvija	8	91	(0,6)	14,8	92	(0,9)	14,5	-1	(1,2)					
Šveice (Vācija)	8	94	(1,0)	14,8	95	(0,9)	15,0	-2	(1,5)					
Kolumbija	8	85	(0,6)	14,4	89	(0,8)	14,6	-4	(1,1)					
Norvēģija	9	97	(0,8)	14,7	103	(0,5)	14,8	-5	(1,1)					
Griekija	9	102	(0,8)	14,7	109	(0,7)	14,7	-7	(1,3)					
Polija	8	103	(1,0)	14,9	112	(1,3)	15,0	-9	(1,8)					
Slovākija	8	97	(1,1)	14,4	107	(0,6)	14,3	-10	(1,4)					
Čehija	8	93	(0,5)	14,4	103	(0,8)	14,4	-10	(1,1)					
Bulgārija	8	88	(0,9)	14,7	99	(1,1)	14,9	-11	(1,5)					
Vidējais		96	(0,0)	14,6	100	(0,0)	14,6	-4	(0,1)					

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības									
Anglija	9	90	(0,7)	14,0	96	(0,6)	14,7	-6	(1,1)
Zviedrija	8	98	(0,8)	14,8	97	(0,8)	14,3	0	(1,2)

() Standartklūdas dotas iekavās.

Noteikti jāņem vērā, ka salīdzinājums skolēnu zināšanām 1999. un 2009. gadā iegūts atkārtojot mērījumu 15 skolēnu testa jautājumiem abos pētījuma ciklos un to nevar vispārināt kā pētījuma rezultātu attiecībā uz visu testu kopumā. Tas ir tāpēc, ka 2009. gada pētījuma ietvarstruktūra ir ievērojami paplašināta, tāpat arī ir izveidoti 7 testa varianti (1999. gadā visi skolēni izpildīja vienu testa variantu). Tātad skolēnu sasniegumu izmaiņas var attiecināt tikai uz vienu konkrētu testa apakšskalu ar minētajiem 15 jautājumiem.

Rezumējot:

- Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija statistiski nozīmīgi zemāki par IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu vidējo sasniegumu līmeni,
- Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā (482 punkti), bija zemāki nekā Lietuvā (505 punkti) un Igaunijā (525 punkti),
- Latvijas skolēnu sasniegumu sadalījums pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem kopumā bija līdzīgs dalībvalstu vidējiem rezultātiem, izņemot trešo kompetences līmeni, kuram atbilstošus rezultātus sasniedza tikai 16,1% Latvijas skolēnu (visās valstīs kopā – 27,8% skolēnu),
- Salīdzinot Latvijas, Igaunijas un Lietuvas skolēnu sasniegumu sadalījumu pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem, jāatzīmē, ka Latvijā bija gandrīz divas reizes vairāk skolēnu nekā Igaunijā un Lietuvā (attiecīgi 15,0%, 8,2% un 8,8%), kuru sasniegumi atbilst tikai pirmajam kompetences līmenim, bet ievērojami mazāk skolēnu, kuru sasniegumi atbilst trešajam kompetences līmenim (attiecīgi 16,1%, 35,6% un 24,4%),

- Salīdzinot IEA CIVED un IEA ICCS pētījumu rezultātus 1999. un 2010.gadā 15 pētījuma dalībvalstīs, tika konstatēts, ka tikai vienā valstī skolēnu sasniegumi pieauga statistiski nozīmīgi, bet septiņās valstīs sasniegumi samazinājās statistiski nozīmīgi. Latvijas skolēnu rezultāti pazeminājās, bet ne statistiski nozīmīgi.

Latvijas skolēnu sasniegumi urbanizācijas un mācību valodas kontekstā

Visos pēdējo divdesmit gadu laikā notikušajos starptautiskajos salīdzinošajos pētījumos, kuros piedalījās Latvija, skolēnu sasniegumi tika analizēti saistībā ar skolu ģeogrāfisko novietojumu (pilsēta, lauki) un mācību valodu skolā. 4.5. tabulā redzami dati par skolēnu sasniegumiem pilsoniskās izglītības testā lauku un pilsētu skolās.

4.5. tabula.

Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā atkarībā no mācību vietas (urbanizācijas pakāpes)

Skolas atrašanās vieta	Sasniegumi testā (punkti); iekavās norādīta standartklūda
Rīga	498 (8)
Lielās pilsētas*	471 (11)
Pilsētas	485 (7)
Lauki	467 (8)

*) Lielās pilsētas – Daugavpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Ventspils

Kā redzams, tad pilsoniskajā izglītībā augstākos vidējos rezultātus sasniedza Rīgas skolu skolēni, bet zemākos rezultātus sasniedza lauku skolu skolēni. Jāatzīmē, ka lielajās pilsētās vidējie sasniegumi bija zemāki nekā pārējās pilsētās un tikai nedaudz pārsniedza lauku skolu skolēnu rezultātus. Ņemot vērā aprēķinātās standartklūdas, rezultātu atšķirības ir visai nosacītas. 4.6. tabulā apkopoti skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no skolā lietotās mācību valodas. Augstākie sasniegumi bija skolās ar latviešu mācību valodu, bet zemākie – divplūsmu skolās. Atšķirības punktu izteiksmē nav lielas, tendence ir smērā vāji izteikta.

4.6. tabula.

Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā atkarībā no mācību valodas skolā

Mācību valoda skolā	Sasniegumi testā (punkti); iekavās norādīta standartklūda
Latviešu	485 (5)
Krievu	476 (7)
Latviešu un krievu	464 (8)

Apvienojot urbanizācijas faktoru un skolās lietoto mācību valodu, tika iegūti rezultāti, kuri apkopoti 4.7. tabulā. Skolēnu sasniegumu atšķirības bija vērā ņemamas Rīgas skolās ar atšķirīgu mācību valodu. Skolās ar latviešu mācību valodu skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija 518 punkti, bet divplūsmu skolās – tikai 433 punkti. Sasniegumu starpība bija 85 punkti, kas tuvojās standartnovirzes vērtībai (100 punkti). Vājāk izteikta bija atšķirība skolēnu sasniegumos pilsētu skolās ar latviešu mācību valodu un divplūsmu skolās (attiecīgi 489 un 434 punkti; starpība 55 punkti, kas atbilst 0,5 standartnovirzēm). Savukārt, lielajās pilsētās skolēnu sasniegumi skolās ar atšķirīgu mācību valodu praktiski nemainījās. Lauku skolās bija novērojama pretēja tendence – skolās ar latviešu mācību valodu skolēnu sasniegumi bija zemāki, nekā divplūsmu skolās.

4.7. tabula.

Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā atkarībā no urbanizācijas un mācību valodas skolā

Skolas atrašanās vieta	Mācību valoda skolā	Sasniegumi testā (punkti); iekavās norādīta standartklūda
Rīga	Latviešu	518 (9)
	Krievu	481 (10)
	Latviešu/krievu	433 (10)
Lielās pilsētas	Latviešu	474 (19)
	Krievu	467 (9)
	Latviešu/krievu	469 (10)
Pilsētas	Latviešu	489 (7)
	Krievu	483 (7)
	Latviešu/krievu	434 (9)
Lauki	Latviešu	467 (8)
	Krievu	430 (6)
	Latviešu/krievu	482 (13)

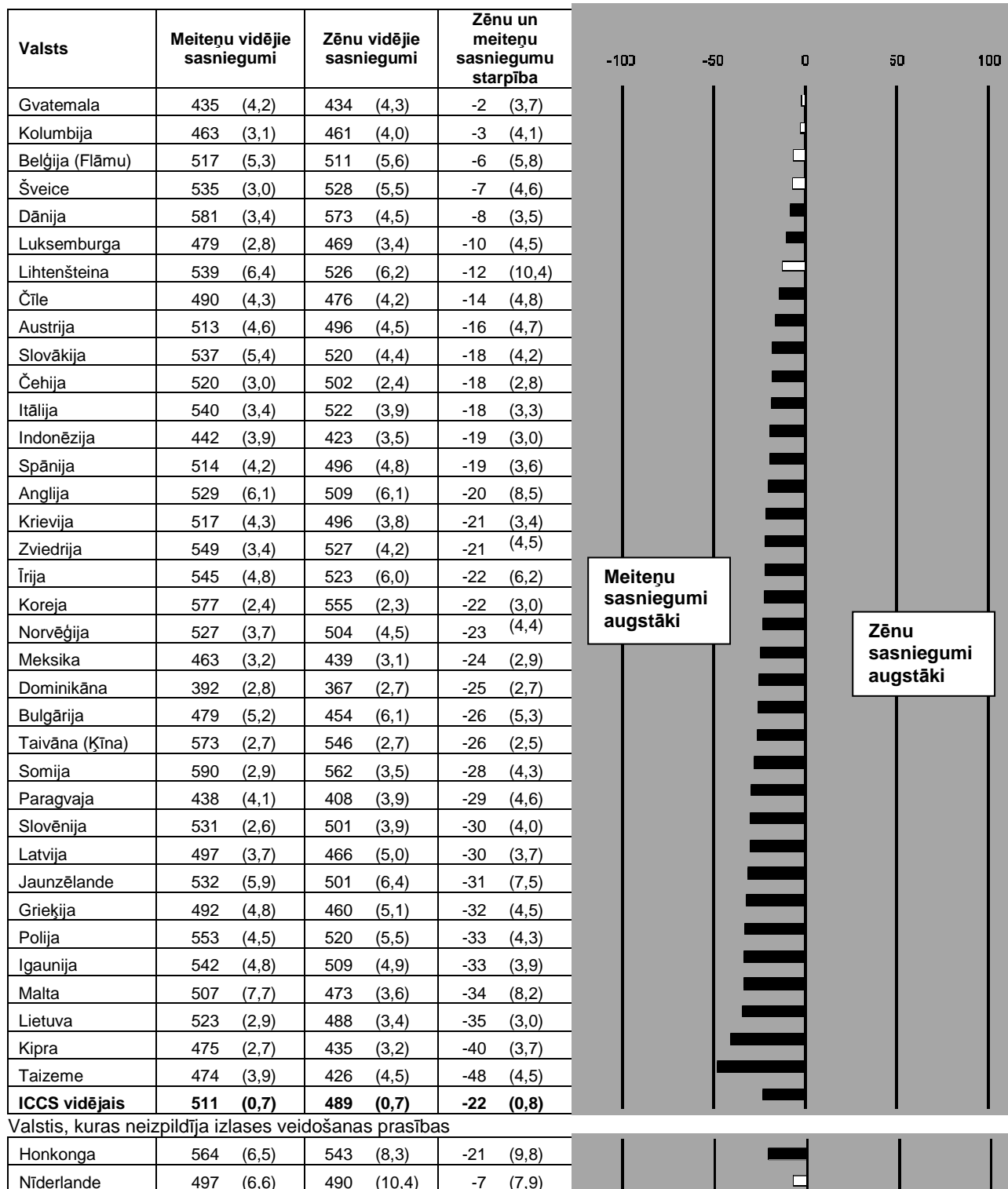
Rezumējot:

- Rīgas skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā ir augstāki nekā Latvijas lielajās pilsētās, pilsētās un laukos, lai gan tendence nav īpaši izteikta,
- Salīdzinot skolēnu sasniegumus pilsoniskajā izglītībā skolās ar latviešu, krievu un latviešu/krievu (divplūsmu) mācību valodu, tika konstatēts, ka skolās ar latviešu mācību valodu skolēnu sasniegumi bija visaugstākie,
- Apvienojot urbanizācijas un skolas mācību valodas faktorus, tika konstatēts, ka visaugstākie sasniegumi bija skolēniem no Rīgas skolām ar latviešu mācību valodu, bet viszemākie – skolēniem no lauku skolām ar krievu mācību valodu,
- Rīgā tika konstatētas vislielākās atšķirības skolēnu sasniegumos pilsoniskajā izglītībā – 85 punkti, kas tuvojās vienai standartnovirzei, pilsētās un laukos šīs atšķirības bija mazākas – attiecīgi 55 un 52 punkti,
- Papildu analīze nepieciešama, lai izskaidrotu faktu, ka lielo pilsētu skolēnu rezultāti nebija atkarīgi no skolu mācību valodas.

Meiteņu un zēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā

4.8. tabula

Meiteņu un zēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā

() Standarkļūdas dotas iekavās

4.8. tabulā parādīti atsevišķi 8. klašu meiteņu un zēnu vidējie sasniegumi, kā arī šo sasniegumu starpība katrā pētījuma dalībvalstī. Visās valstīs meiteņu sasniegumi ir augstāki, tikai piecās valstīs šī sasniegumu starpība nav statistiski nozīmīga. Kopumā visās valstīs vidējā vērtība meiteņu sasniegumos ir par 22 punktiem augstāka nekā zēniem. Lielākā starpība ir Taizemē (48 punkti), savukārt mazākā – Gvatemalā (2 punkti).

Meiteņu un zēnu vidējo sasniegumu starpība nav saistāma ne ar augstiem vai zemiem vidējiem sasniegumiem. Piemēram, vienādi lielas starpības ir gan Somijā (visaugstākie vidējie sasniegumi), gan Paragvajā (ļoti zemi sasniegumi). Tāpat grūti atrast arī lielākus ģeogrāfiskus reģionus ar līdzīgām zēnu un meiteņu sasniegumu starpībām. Varētu tikai minēt, ka visām trim Baltijas valstīm šī sasniegumu starpība ir salīdzinoši liela (no 30 līdz 35 punktiem).

1999. gada pētījumā rezultāti bija atšķirīgi no 2009. gada pētījuma rezultātiem – septiņās pētījuma dalībvalstīs augstāki sasniegumi bija zēniem (Dānijā, Šveicē, Čīlē, Čehijā, Portugālē, Vācijā un Norvēģijā), sešās dalībvalstīs bija vienādi sasniegumi un piecpadsmit valstīs meiteņu sasniegumi bija augstāki (Drivdāle-Karuškina u.c., 2003). 2009. gada pētījumā Dānijā, Šveicē, Čīlē un Čehijā meiteņu vidējie sasniegumi salīdzinoši nedaudz pārsniedz zēnu vidējos rezultātus, bet Norvēģijā starpība jau ir 23 punkti. Tajās valstīs, kurās 1999. gadā meiteņu sasniegumi bija ievērojami augstāki nekā zēniem (Latvija, Slovēnija, Polija, Lietuva), arī 2009. gadā ir ievērojama sasniegumu starpība.

Interesanti ir salīdzināt šī pilsoniskā izglītības pētījuma rezultātus ar 2006. gada OECD Starptautiskās skolēnu sasniegumu novērtēšanas programmas (OECD PISA) rezultātiem. Matemātikā gandrīz visās dalībvalstīs vidējie zēnu sasniegumi bija nedaudz augstāki nekā meiteņu (vidēji 11 punkti). Dabaszinātnēs sasniegumi vairumā valstu meitenēm un zēniem bija līdzīgi, tomēr Latvijā meitenes uzrādīja augstākus rezultātus. Pilnīgi cita aina pavērās lasītprasmes testa rezultātos – pilnīgi visās valstīs vidējie meiteņu sasniegumi bija statistiski nozīmīgi augstāki nekā zēnu. Ļoti lielas sasniegumu starpības bija Lietuvā, Somijā, Latvijā, Igaunijā, bet ievērojami mazākas Nīderlandē, Dānijā un Luksemburgā (Geske u.c., 2007). Protams, var vilkt paralēles, un meiteņu augstākos sasniegumus pilsoniskajā izglītībā skaidrot ar viņu augstākiem sasniegumiem lasītprasmē, kam var būt nozīmīga loma gan testa izpildes laikā, gan visā mācību procesā.

Latvijā jau ilgu laiku pastāv tendence, ka meiteņu sasniegumi kļūst arvien augstāki, salīdzinot ar zēnu sasniegumiem. Matemātikas un dabaszinātņu izglītības attīstības tendenču starptautiskajos pētījumos TIMSS tika konstatēts, ka Latvijā matemātikā 8. klasēs 1995. gadā vidēji zēniem bija augstāki rezultāti, bet jau 2003. gadā – meitenēm. Ja dabaszinātnēs 1995. gadā zēnu un meiteņu sasniegumu starpība bija 26 punkti, tad 1999. gadā – 15 punkti, bet 2003. gadā tikai 7 punkti. Kopumā gan meiteņu, gan zēnu sasniegumi paaugstinājās, bet meiteņu sasniegumu pieaugums bija straujāks (Geske, 2000A; Geske, 2000B; Geske, 2005).

Skolēnu attieksme pret dzimumu līdztiesību

4.9. tabula.

Skolēnu attieksme pret dzimumu vienlīdzīgām tiesībām

Valstis	Visi skolnieki	Meiteņu un zēnu attieksme pret dzimumu vienlīdzību		
		Meitenes	Zēni	Starpība (Zēni-meitenes)
Austrija	52 (0,3) △	56 (0,3)	47 (0,3)	-9 (0,4)
Beļģija (Flāmu)	52 (0,3) △	56 (0,4)	49 (0,3)	-7 (0,4)
Bulgārija	46 (0,3) ▼	49 (0,3)	43 (0,3)	-6 (0,4)
Čīle	51 (0,3) △	54 (0,4)	48 (0,3)	-6 (0,4)
Taivāna (Kīna)	55 (0,2) ▲	59 (0,2)	52 (0,2)	-6 (0,3)
Kolumbija	49 (0,2) ▽	51 (0,3)	48 (0,3)	-3 (0,3)
Kipra	48 (0,2) ▽	53 (0,3)	43 (0,2)	-10 (0,4)
Čehija	48 (0,2) ▽	51 (0,3)	46 (0,2)	-5 (0,3)
Dānija	54 (0,2) ▲	58 (0,2)	51 (0,3)	-7 (0,4)
Dominikāna	44 (0,2) ▼	45 (0,3)	42 (0,2)	-2 (0,4)
Anglija	53 (0,3) ▲	56 (0,3)	50 (0,4)	-7 (0,4)
Igaunija	49 (0,3) ▽	51 (0,3)	46 (0,2)	-5 (0,3)
Somija	53 (0,2) ▲	58 (0,2)	48 (0,4)	-10 (0,4)
Griekija	50 (0,3)	55 (0,4)	45 (0,3)	-9 (0,4)
Gvatemala	49 (0,3) ▽	51 (0,4)	47 (0,4)	-4 (0,4)
Indonēzija	42 (0,2) ▼	44 (0,2)	41 (0,2)	-3 (0,2)
Īrija	54 (0,3) ▲	59 (0,3)	50 (0,4)	-8 (0,4)
Itālija	52 (0,2) △	55 (0,2)	48 (0,3)	-7 (0,3)
Koreja	50 (0,2) △	54 (0,2)	48 (0,2)	-6 (0,3)
Latvija	46 (0,2) ▼	48 (0,3)	44 (0,3)	-4 (0,3)
Lihtenšteina	53 (0,7) ▲	58 (0,6)	49 (0,9)	-9 (1,0)
Lietuva	48 (0,2) ▽	51 (0,3)	46 (0,3)	-5 (0,4)
Luksemburga	52 (0,2) △	55 (0,2)	48 (0,3)	-7 (0,3)
Malta	51 (0,3) △	56 (0,4)	47 (0,3)	-8 (0,4)
Meksika	45 (0,1) ▼	47 (0,2)	44 (0,1)	-4 (0,2)
Jaunzēlande	52 (0,4) △	55 (0,4)	49 (0,5)	-6 (0,6)
Norvēģija	54 (0,2) ▲	57 (0,3)	50 (0,3)	-7 (0,4)
Paragvaja	49 (0,2) ▽	51 (0,3)	46 (0,3)	-4 (0,4)
Polija	48 (0,3) ▽	51 (0,3)	44 (0,2)	-7 (0,4)
Krievija	44 (0,1) ▼	45 (0,2)	42 (0,2)	-4 (0,3)
Slovākija	48 (0,2) ▽	50 (0,3)	46 (0,3)	-4 (0,4)
Slovēnija	52 (0,2) △	56 (0,2)	47 (0,4)	-9 (0,4)
Spānija	54 (0,3) ▲	57 (0,3)	52 (0,4)	-5 (0,4)
Zviedrija	55 (0,3) ▲	59 (0,2)	51 (0,4)	-8 (0,4)
Šveice	52 (0,3) △	56 (0,3)	49 (0,4)	-7 (0,4)
Taizeme	44 (0,2) ▼	45 (0,2)	42 (0,2)	-3 (0,3)
ICCS vidējais	50 (0,0)	53 (0,0)	47 (0,1)	-6 (0,1)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkonga	51 (0,3)	55 (0,3)	49 (0,2)	-6 (0,4)
Nīderlande	51 (0,5)	55 (0,6)	48 (0,5)	-7 (0,5)

() Standartkļūdas dotas iekavās

Statistiski nozīmīgi koeficienti ($p < 0,05$) treknrakstā

▲ – vairāk nekā 3 punkti ir virs starptautiski vidēja

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

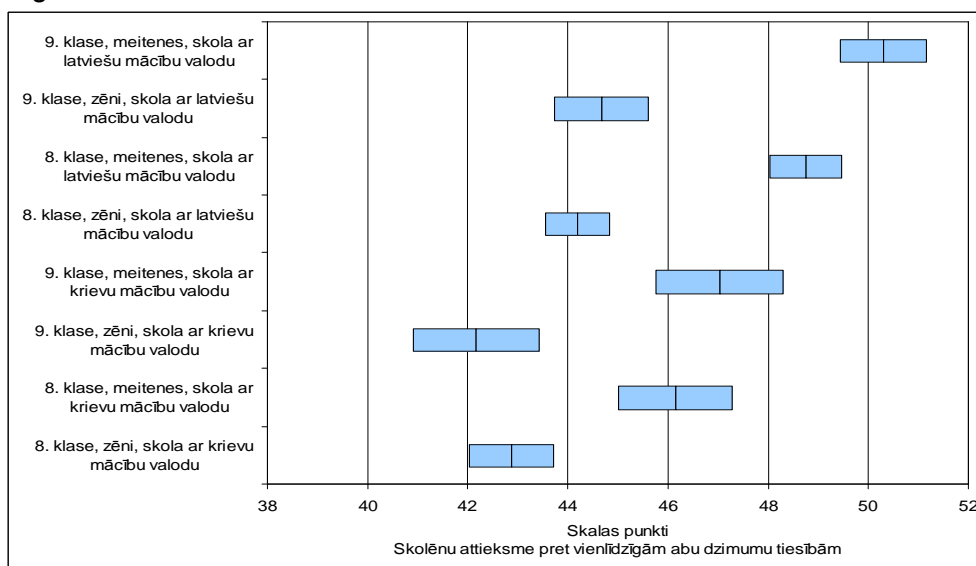
▼ – vairāk nekā 3 punkti ir zem starptautiski vidēja

Skolēnu attieksmes pret dzimumu vienlīdzību tika mērītas speciālā skalā, kura tika veidota balstoties uz sešiem apgalvojumiem, kuriem skolēni varēja pilnīgi piekrist, piekrist, nepiekrist vai pilnīgi nepiekrist (tika veidota Likerta skala ar 4 vērtībām). Trīs no apgalvojumiem bija pozitīvi („Vīriešiem un sievietēm vajadzētu būt vienādām iespējām darboties valdībā”, „Vīriešiem un sievietēm vajadzētu būt vienādām iespējām visās jomās” un „Vīriešiem un sievietēm par vienādu darbu jāsaņem vienāds atalgojums”) un trīs bija negatīvi („Sievietēm nevajadzētu iesaistīties politikā”, „Apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei” un „Vīrietis ir piemērotāks politiskā līdera lomai nekā sievietē”). Izveidotā skala tika normēta uz vidējo vērtību 50 ar standartnovirzi 10, tās drošība ir salīdzinoši augsta (visu dalībvalstu vidējais Kronbaha alfa koeficients ir 0,77). Vidēji pētījuma dalībvalstīs pozitīvajiem apgalvojumiem piekrita no 90% līdz 95% skolēnu, negatīvajiem apgalvojumiem – no 15% līdz 29%.

4.9. tabulā parādītas pētījuma dalībvalstu skolēnu attieksmes pret dzimumu vienlīdzības tiesībām. Lielākais atbalsts dzimumu līdztiesībai ir Taivānā, Dānijā, Anglijā, Somijā, Īrijā, Lihtenšteinā, Norvēģijā, Spānijā un Zviedrijā. Mazāks atbalsts dzimumu vienlīdzībai ir Bulgārijā, Latvijā, Krievijā, kā arī dažās trešās pasaules valstīs.

Visās pētījuma dalībvalstīs meitenes atbalsta dzimumu vienlīdzību vairāk nekā zēni, vidējā starpība ir 6 punkti, kas ir nedaudz vairāk par pusi no standartnovirzes. Līdzīga tendence bija novērojama arī vairākos pētījumos iepriekš (Hahn, 1998; Furnham and Gunter, 1989; Torney-Purta et. al., 2001; Drivdāle-Karuškina u.c.; 2003).

Latvijā 8. klašu skolēniem skalā ir 46 punkti, kas ir statistiski nozīmīgi zemāk nekā vidēji pētījuma dalībvalstīs. 9. klašu skolēniem vidēji attieksme pret dzimumu vienlīdzību ir nedaudz augstāka – 47 punkti (atšķirības nav statistiski nozīmīgas). Liela atšķirība ir starp skolu skolēniem, kuru mācībvaloda ir latviešu vai krievu. Skolās ar krievu mācībvalodu attieksme pret dzimumu vienlīdzību ir zemāka (skat. 4.1. att.), tas ļauj vilkt paralēlēs ar Krievijas skolēnu attieksmēm (vidēji meitenēm – 45 punkti, zēniem – 42 punkti) un attiecību modeļiem ģimenēs.

4.1. attēls.

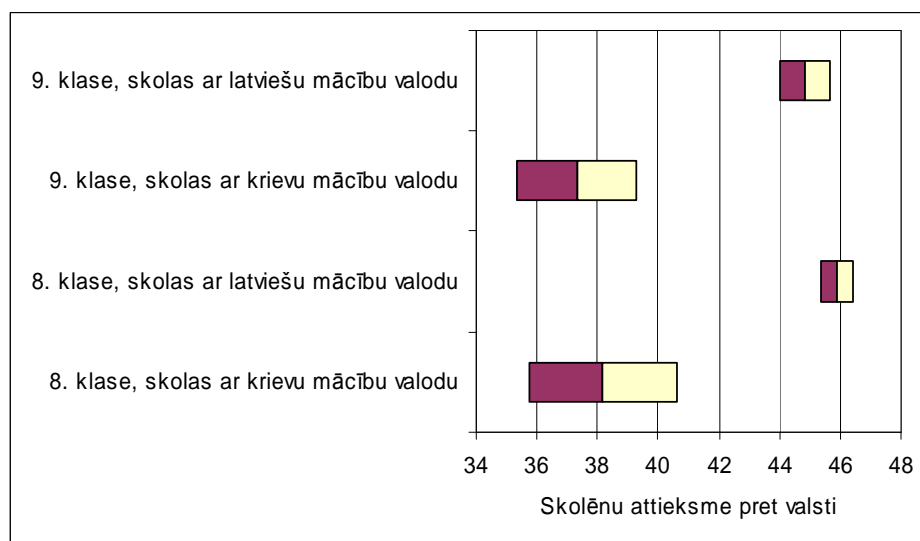
Latvijas skolēnu attieksme pret dzimumu vienlīdzību (starptautiskās skalas vidējais – 50, standartnovirze – 10, attēlā parādītas vidējās vērtības un 95% ticamības intervāls)

Skolēnu attieksme pret Latviju

Šajā sadaļā tiks aplūkoti skolēnu viedokļi par mūsu valsti – Latviju. Sākumā starptautiskajā skalā par 8. un 9. klasēm, tad pa atsevišķiem jautājumiem 8. klasēm salīdzinājumā ar 1999. gadu.

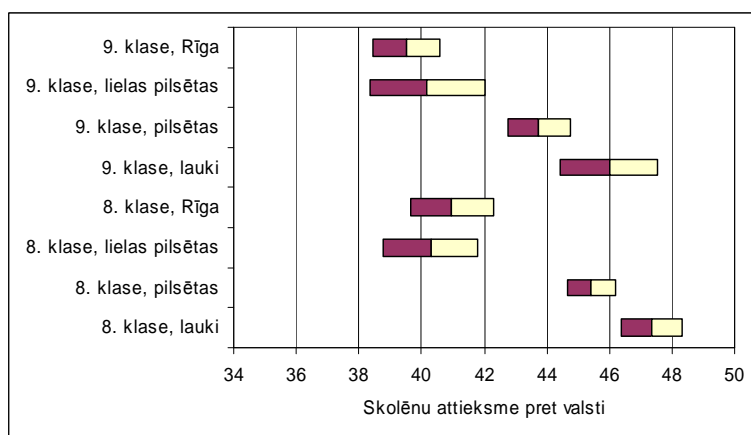
Starptautiskā skala *Attieksmes pret valsti* veidota uz 7 apgalvojumu bāzes, kuriem skolēni var pilnībā piekrist, piekrist, nepiekrīst un noteikti nepiekrīst. Šie apgalvojumi ir (1) Latvijas karogs man ir svarīgs, (2) Politiskā sistēma Latvijā darbojas labi, (3) Es ļoti cienu Latviju, (4) Mums Latvijā vajadzētu būt lepniem par to, ko mēs esam sasnieguši, (5) Es esmu lepns par to, ka dzīvoju Latvijā, (6) Latvijā ļoti rūpējas par apkārtējo vidi, (7) Kopumā, salīdzinot ar citām valstīm, Latvija ir labākā valsts, kurā dzīvot. Kā katrai starptautiskajai attieksmju skalai šajā pētījumā, arī šai vidējā vērtība ir 50 punkti, standartnovirze – 10 punkti. Vidēji mūsu 8. klašu skolēniem skalā ir 44 punkti, 9. klašu skolēniem – 43 punkti. Tas ir ievērojami mazāk nekā vidēji visās pētījuma dalībvalstīs un norāda uz zemo vērtējumu. Nelielas atšķirības ir starp 8. un 9. klašu skolēnu viedokļiem, bet lielas atšķirības ir starp skolēnu viedokļiem, kuri mācās skolās ar latviešu un krievu mācību valodu. Skolēnu ar krievu mācību valodu viedokļi ir ļoti negatīvi. Tas parādīts 4.2. attēlā.

4.3. attēlā parādīti skolēnu viedokļi dažādās urbanizācijas grupās – Rīgā, lielās pilsētās, pilsētās un laukos. Skolēni no laukiem un mazajām pilsētām ir noskaņoti pozitīvāk. Šo atšķirību daļēji varētu skaidrot ar skolu sadalījumu Latvijā pēc mācību valodas.

4.2. attēls.

Latvijas 8. un 9. klašu skolēnu vidējās attieksmes pret Latvijas valsti starptautiskajā skalā (ar 95% ticamības intervāliem)

4.3. attēls.

Latvijas pilsētu un lauku skolēnu vidējās attieksmes pret Latvijas valsti starptautiskajā skalā (ar 95% ticamības intervāliem)

4.10. tabulā parādīti 8. klašu skolēnu viedokļi par atsevišķiem apgalvojumiem. 2009. gada pētījumā daudzi jautājumi šajā grupā definēti savādāk. Ar iepriekšējā pētījuma datiem var salīdzināt tikai trīs jautājumus, kuri tomēr 2009. gadā redakcionāli nedaudz izmainīti.

Skolēnu skaits skolās ar latviešu mācību valodu, kuri mīl vai ciena Latviju ir nedaudz pieaudzis – no 84% uz 89%, skolās ar krievu mācību valodu tas ir nedaudz samazinājies – no 63% uz 56%. Ar prieku varam konstatēt, ka lielākā daļa Latvijas skolēnu mīl savu valsti. Diezgan pārsteidzoši ir lielais krievu skolēnu skaita pieaugums (no 43 līdz 68%), kuri uzskata, ka Latvijas karogs viņiem ir svarīgs. Kaut arī šo skolēnu skaits skolās ar latviešu mācību valodu ir lielāks (93%), šī ir ļoti patīkama tendence. Līdzīga augoša tendence ir gandrīz pretējam jautājumam – vai vēlētos dzīvot citā valstī. Latviešu skolēnu skaits, kuri piekrīt šim apgalvojumam, ir pieaudzis nedaudz – no 33% līdz 39%, bet krievu skolēnu skaits pieaudzis ievērojami – no 38% līdz 63%. Protams, ka visi šādi domājošie (apmēram puse no mūsu skolēniem) neaizbrauks no Latvijas, tomēr tendence pamest mūsu valsti palielinās.

Attieksmē pret Latviju ir vislielākās viedokļu atšķirības skolēniem ar latviešu mācību valodu un skolēniem ar krievu mācību valodu un šīs atšķirības pēdējo desmit gadu laikā nav mazinājušās.

4.10. tabula.

Astoto klašu skolēnu skaits procentos, kuri piekrīt pilnībā vai piekrīt minētajiem apgalvojumiem par Latvijas valsti

Apgalvojums	Skolas ar latviešu mācību valodu		Skolas ar krievu mācību valodu	
	1999. gads	2009. gads	1999. gads	2009. gads
Es ļoti mīlu Latviju (1999.g.) Es ļoti cīnu Latviju (2009.g.)	84	89	63	56
Latvijas karogs man ir ļoti svarīgs (1999.g.) Latvijas karogs man ir svarīgs(2009.g.)	86	93	43	68
Es vēlētos dzīvot citā valstī (1999.g.) Es labāk vēlētos pārcelties uz pastāvīgu dzīvi citā valstī (2009.g.)	33	39	38	63
Esmu lepns(a) par to, ka dzīvoju Latvijā	-	77	-	44
Latvijā ļoti rūpējas par apkārtno vidi	-	48	-	28
Mums Latvijā vajadzētu būt lepniem par to, ko mēs esam sasnieguši	-	78	-	44
Kopumā, salīdzinot ar citām valstīm, Latvija ir labākā valsts, kur dzīvot	-	41	-	18

Skolēnu uzticēšanās dažādām institūcijām un cilvēkiem kopumā

4.11. tabula.

Skolēnu uzticēšanās dažādām institūcijām un cilvēkiem kopumā

Valsts	Cik procentu skolēnu pilnībā vai diezgan daudz uzticas...				
	valdībai	politiskām partijām	medijiem	skolām	cilvēkiem kopumā
Austrija	77 (0,9) ▲	48 (1,3) △	53 (1,0) ▽	67 (1,2) ▽	64 (0,9) △
Beļģija (Flāmu)	51 (1,0) ▼	35 (1,1) ▽	48 (1,0) ▼	74 (1,2)	57 (1,1)
Bulgārija	56 (1,3) ▽	32 (1,2) ▽	70 (1,1) △	80 (1,0) △	64 (1,1) △
Čīle	65 (1,0) △	34 (1,0) ▽	74 (0,7) ▲	80 (0,8) △	52 (0,9) ▽
Taivāna (Kīna)	44 (0,9) ▼	26 (0,8) ▼	43 (0,8) ▼	71 (1,0) ▽	51 (0,9) ▽
Kolumbija	62 (1,2)	35 (1,1) ▽	72 (1,0) ▲	87 (0,6) ▲	49 (0,9) ▽
Kipra	51 (0,9) ▼	31 (0,8) ▽	57 (1,2) ▽	57 (1,1) ▼	47 (0,9) ▼
Čehija	55 (0,9) ▽	28 (0,8) ▼	65 (1,0) △	73 (0,9)	63 (0,9) △
Dānija	72 (1,0) ▲	56 (1,2) ▲	56 (1,0) ▽	74 (1,1)	68 (0,8) ▲
Dominikāna	74 (1,3) ▲	51 (1,2) ▲	76 (1,0) ▲	88 (1,3) ▲	61 (1,3)
Anglija	71 (0,9) △	43 (1,2)	46 (1,2) ▼	73 (1,0)	52 (1,0) ▽
Igaunija	62 (1,4)	23 (1,3) ▼	54 (1,0) ▽	71 (1,2) ▽	58 (1,0)
Somija	82 (0,8) ▲	61 (1,0) ▲	80 (0,8) ▲	76 (1,0)	76 (0,8) ▲
Grieķija	41 (1,2) ▼	25 (1,1) ▼	48 (1,0) ▼	73 (1,0)	57 (1,1)
Gvatemala	45 (1,4) ▼	26 (1,0) ▼	70 (1,0) △	88 (1,0) ▲	47 (1,1) ▼
Indonēzija	96 (0,4) ▲	66 (1,1) ▲	75 (0,9) ▲	96 (0,4) ▲	77 (0,8) ▲
Īrija	52 (1,0) ▼	40 (1,1)	48 (1,0) ▼	75 (0,9)	64 (1,0) △
Itālija	74 (0,9) ▲	52 (1,1) ▲	81 (0,9) ▲	82 (0,8) △	52 (1,0) ▽
Koreja	20 (0,7) ▼	18 (0,7) ▼	51 (0,8) ▽	45 (0,8) ▼	39 (0,7) ▼
Latvija	32 (1,2) ▼	25 (1,0) ▼	65 (1,3) △	73 (1,2)	58 (1,1)
Lihtenšteina	82 (2,1) ▲	64 (2,4) ▲	57 (2,5)	70 (2,4)	70 (2,4) ▲
Lietuva	54 (0,9) ▽	33 (1,1) ▽	67 (0,9) △	80 (0,9) △	66 (0,8) △
Luksemburga	72 (0,7) △	48 (0,7) △	62 (0,6)	70 (1,0) ▽	64 (0,8) △
Malta	62 (1,4)	55 (1,7) ▲	70 (1,1) △	76 (1,7)	50 (1,3) ▽
Meksika	58 (1,0) ▽	35 (1,0) ▽	57 (0,8) ▽	72 (0,9) ▽	47 (0,8) ▼
Jaunzēlande	66 (1,0) △	42 (1,2)	49 (1,3) ▼	68 (1,0) ▽	58 (1,3)
Norvēģija	68 (1,1) △	56 (1,0) ▲	51 (1,0) ▽	72 (1,2) ▽	52 (1,1) ▽
Paragvaja	66 (1,3) △	32 (0,9) ▽	74 (1,5) ▲	88 (0,8) ▲	57 (1,0)
Polija	36 (1,2) ▼	23 (1,1) ▼	52 (1,0) ▽	63 (1,4) ▼	58 (1,0)
Krievija	88 (0,7) ▲	51 (0,9) △	41 (1,0) ▼	84 (0,7) △	51 (1,0) ▽
Slovākija ²	57 (1,3) ▽	31 (1,2) ▼	58 (1,1) ▽	65 (1,2) ▽	51 (1,3) ▽
Slovēnija	56 (1,4) ▽	45 (1,3) △	64 (1,1) △	68 (1,2) ▽	71 (0,9) ▲
Spānija	62 (1,2)	40 (0,9)	69 (0,9) △	82 (0,9) △	59 (1,0)
Zviedrija	73 (1,2) ▲	60 (1,3) ▲	54 (0,9) ▽	64 (1,2) ▼	67 (0,8) △
Šveice	69 (1,0) △	46 (1,0) △	54 (1,1) ▽	67 (1,2) ▽	64 (1,2) △
Taizeme	85 (0,8) ▲	61 (1,0) ▲	72 (0,9) ▲	91 (0,6) ▲	63 (0,9) △
ICCS vidēji	62 (0,2)	41 (0,2)	61 (0,2)	75 (0,2)	58 (0,2)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkonga	70 (1,1)	38 (1,0)	42 (1,0)	75 (1,4)	30 (0,9)
Nīderlande	70 (2,2)	53 (1,7)	48 (1,2)	75 (1,4)	57 (1,3)

() Standartkļūdas dotas iekavās

▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir virs starptautiski vidēja

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir zem starptautiski vidēja

Lielā mērā mūsu sabiedrība ir balstīta uz uzticēšanos. Pārejot ielu pie luksofora zaļās gaismas, mēs uzticamies autovadītājiem, ka viņi pacietīgi gaidīs pie sarkanās gaismas. Braucot autobusā, mēs uzticamies tā vadītājam, ka mēs varam būt droši un netiks izraisīta avārija. Pasūtot restorānā karbonādi, mēs sagaidām, ka tā ne tikai nebūs bīstama mūsu veselībai, bet būs arī garšīga. Bet kā skolēni raugās uz uzticēšanos dažām institūcijām un cilvēkiem? Tas parādīts 4.11. tabulā. Latvijā 32% skolēnu pilnībā vai diezgan daudz uzticas valdībai. Tas ir ļoti maz. Tikai Korejas skolēni vēl mazāk uzticas savai valdībai. Salīdzinājumā varam teikt, ka Krievijā valdībai uzticas 88% skolēnu, Somijā – 82%, Igaunijā – 61%, Lietuvā – 54%. Acīm redzot, mūsu politiķiem šajā jomā ir vēl daudz darāmā. Īpaši tas attiecas uz uzticības radīšanu politiskajām partijām. Tikai 25% mūsu 8. klašu skolēnu uzticas politiskajām partijām. Vēl mazāk tas ir Korejā (18%), Polijā (23%) un Igaunijā (23%). Zemais uzticības kredīts Igaunijā gan grūti saistāms ar šīs valsts skolēnu salīdzinoši lielo uzticēšanos savas valsts valdībai, jo arī Igaunija ir parlamentāra republika, kurā valdību sastāda politiskās partijas. Daudz lielāka ir Latvijas skolēnu uzticēšanās medijiem (65%), tas pat ir nedaudz vairāk nekā vidēji visās pētījuma dalībvalstīs. Skolām uzticas 72% mūsu skolēnu, bet cilvēkiem kopumā – 58%, kas precīzi atbilst visu valstu vidējam rādītājam..

4.12. tabulā parādīta Latvijas skolēnu uzticēšanās institūcijām pa klašu grupām un skolas mācību valodām. Valdībai 9. klašu skolēni uzticas vēl nedaudz mazāk nekā 8. klašu skolēni, nav liela atšķirība starp skolēnu ar latviešu mācību valodu un skolēnu ar krievu mācību valodu viedokļiem. Interesanti atzīmēt, ka politiskajām partijām skolēni ar krievu mācību valodu uzticas vairāk nekā skolēni ar latviešu mācību valodu, 9. klasē, salīdzinot ar 8. klasi, latviešu skolēni politiskajām partijām uzticas mazāk, bet krievu skolēni – vairāk. Skolēnu viedokļi par uzticēšanos valdībai, politiskajām partijām un skolām praktiski ir tādi paši kā bija pirms 10 gadiem, izmaiņas ir ļoti mazas un nav statistiski nozīmīgas. Toties uzticēšanās cilvēkiem kopumā ir pieaugusi – no 46% līdz 58%.

4.12. tabula.

Latvijas skolēnu uzticēšanās dažādām institūcijām un cilvēkiem kopumā

Slānis	Procenti skolēnu, kuri uzticas pilnībā vai diezgan daudz...				
	valdībai	politiskām partijām	medijiem	skolām	cilvēkiem kopumā
8. klašu skolēni 1999. gadā	34	25	--	73	46
8. klašu skolēni	32	25	65	72	58
9. klašu skolēni	29	22	71	77	60
8. klašu skolēni skolās ar latviešu mācību valodu	33	23	68	71	60
8. klašu skolēni skolās ar krievu mācību valodu	30	30	56	76	52
9. klašu skolēni skolās ar latviešu mācību valodu	28	19	76	76	58
9. klašu skolēni skolās ar krievu mācību valodu	31	33	57	79	62

Skolēnu un skolotāju savstarpējās attiecības

Tika veidota skala par to, kā skolēni vērtē savas un skolotāju attiecības. Tajā iekļauti skolēnu vērtējumi par pieciem apgalvojumiem – „Gandrīz visi skolotāji izturas pret mani godīgi”, „Skolēni labi saprotas ar gandrīz visiem skolotājiem”, „Gandrīz visiem skolotājiem

interesē skolēnu labsajūta”, „Gandrīz visi skolotāji mani patiesi uzklausa”, „Ja man papildus nepieciešama palīdzība, es to saņemu no saviem skolotājiem”. Starptautiskās skalas vidējā vērtība ir 50, standartnovirze 10. Kopumā Latvijas skolēni savas attiecības ar skolotājiem vērtē ar 45 punktiem, tas ir par pusi no standartnovirzes (5 punktiem) zemāk nekā vidēji visu pētījumu dalībvalstu skolēni. Tātad, salīdzinot ar citu valstu skolēniem, Latvijas skolēni attiecības ar saviem skolotājiem vērtē kā sliktas (skat. 4.13. tab.),. Tās ir vienādi sliktas gan 8. klašu skolēniem, gan 9. klašu skolēniem. Labāk savas attiecības vērtē pamatskolu skolēni, sliktāk – vidusskolu un ģimnāziju skolēni. Īpaši slikti skolēnu – skolotāju attiecības vērtē skolēni, kuri mācās vidusskolās un ģimnāzijās ar latviešu mācību valodu.

4.13. tabula.

Latvijas skolēnu viedokļi par skolēnu – skolotāju attiecībām (skalās vidējais – 50, standartnovirze – 10)

Skolēnu slānis	Skolēnu – skolotāju attiecību skala
8. klases skolēni	45
9. klases skolēni	45
Skolēni skolās ar latviešu mācību valodu	45
Skolēni skolās ar krievu mācību valodu	48
Pamatskolu skolēni	47
Vidusskolu skolēni	45
Ģimnāziju skolēni	44
Pamatskolu skolēni ar latviešu mācību valodu	47
Vidusskolu skolēni ar latviešu mācību valodu	44
Ģimnāziju skolēni ar latviešu mācību valodu	43

Skolēnu vēlme piedalīties vēlēšanās

Ņemot vērā to, ka IEA ICCS 2009 pētījumā piedalījās četrpadsmitgadīgi skolēni, kuriem bija ierobežotas iespējas piedalīties savu valstu politiskajos procesos kā aktīviem pilsoņiem, īpašu interesi un nozīmību ieguva datu savākšana par šo skolēnu nākotnes plāniem (iecerēm) aktīvu pilsonisko izpausmju kontekstā sabiedrības politiskajā un sociālajā dzīvē. Tāpēc ICCS 2009 plānā īpaša uzmanība tika pievērsta pētījuma dalībnieku iespējamās uzvedības modeļu izpētei, uzdodot jautājumus dažādu pilsonisko aktivitāšu kontekstā tuvākajā nākotnē, kā arī kļūstot pieaugušiem. Pētījuma ietvaros skolēnu aptaujās tika iekļauti vairāki jautājumi, sākot ar līdzdalību dažāda līmeņa vēlēšanās un beidzot ar iesaistīšanos partiju un/vai arodbiedrību darbā un kandidēšanu vēlēšanās. Atbilžu varianti tika piedāvāti „iespējamības” formā. Iespējamie atbilžu varianti bija „Es to noteikti darīšu”, „Es to, iespējams, darīšu”, „Es to, iespējams, nedarīšu”, un „Es to noteikti nedarīšu”.

Kā redzams 4.14. tabulā, tad vairums pētījuma dalībvalstu skolēnu plānoja piedalīties vēlēšanās savās valstīs, kad būs pieauguši. Visās ICCS 2009 pētījuma dalībvalstīs vidēji 81% pētījuma dalībnieku norādīja, ka „noteikti” vai „iespējams” piedalīsies vēlēšanās savās valstīs, kad būs pieauguši. Gvatemalā un Indonēzijā uz šo jautājumu apstiprinoši atbildēja attiecīgi 94% un 92% skolēnu vairāk nekā par 10 procentpunktiem pārsniedzot vidējo rezultātu. Bulgārijā, Čehijā un Šveicē šie skaitļi bija ievērojami zemāki par ICCS dalībvalstu vidējo rādītāju (attiecīgi 69%, 50% un 70%). 4.14. tabulā salīdzināti līdzdalību vēlēšanās apstiprinošu un noliedzošu skolēnu grupu sasniegumi arī pilsoniskajā izglītībā. Izrādījās, ka tie skolēni, kuri „noteikti” vai „iespējams” plānoja līdzdalību vēlēšanās, bija zinošāki pilsoniskās izglītības jomā nekā skolēni, kuri „noteikti” vai „iespējams” plānoja nepiedalīties

vēlēšanās. Visās IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstīs vidēji šī atšķirība bija 56 punkti (aptuveni puse standartnovirzes). Dānijā, Īrijā, Norvēģijā un Jaunzēlandē šīs atšķirības skolēnu sasniegumos bija 83 – 85 punkti, ievērojami pārsniedzot starptautiski vidējo. Tai pašā laikā divās valstīs rezultātu starpība bija neliela (Dominikānā – 10 punkti, bet Čīlē – 16 punkti). Tas nozīmē, ka pētījumā piedalījās gan valstis, kurās skolēniem, kuri plāno piedalīties vēlēšanās, sasniegumi pilsoniskajā izglītībā ievērojami pārsniedz potenciāli „neaktīvo” skolēnu sasniegumus, gan valstis, kurās šis faktors praktiski neietekmēja skolēnu sasniegumus pilsoniskajā izglītībā.

4.14. tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu nākotnes plāni par piedalīšanos vēlēšanās savā valstī un vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no plānotās līdzdalības

Valsts	Skolēnu skaits (%), kuri "iespējams" vai "pilnīgi noteikti" plāno piedalīties vēlēšanās savā valstī	Vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā skolēniem, kuri nākotnē vēlēšanās savā valstī		
		iespējams vai noteikti nepiedalīsies (A)	iespējams vai noteikti piedalīsies (B)	Starpība (B-A)
Austrija	82 (0,9)	452 (5,2)	516 (3,9)	63 (5,0)
Beļģija (Flāmu)	72 (1,3) ▽	476 (4,8)	530 (4,6)	54 (4,1)
Bulgārija	69 (1,0) ▼	447 (5,5)	492 (5,5)	45 (5,5)
Čīle	76 (1,0) ▽	473 (4,3)	490 (3,6)	16 (3,6)
Taivāna (Kīna)	82 (0,7)	503 (3,0)	572 (2,4)	69 (3,0)
Kolumbija	90 (0,5) △	436 (4,1)	476 (2,7)	40 (3,8)
Kipra	75 (0,8) ▽	420 (4,3)	472 (2,7)	51 (4,9)
Čehija	50 (1,1) ▼	481 (2,1)	542 (3,0)	61 (3,3)
Dānija	89 (0,6) △	505 (5,4)	590 (3,5)	85 (5,7)
Dominikāna	86 (0,9) △	381 (3,9)	390 (2,9)	10 (4,2)
Anglija	72 (1,1) ▽	470 (4,0)	544 (4,9)	74 (5,4)
Igaunija	73 (1,3) ▽	487 (6,3)	542 (4,4)	55 (5,4)
Somija	85 (0,7) △	521 (4,4)	588 (2,4)	67 (4,5)
Griekija	77 (1,1) ▽	446 (4,5)	491 (4,9)	45 (4,9)
Gvatemala	94 (0,4) ▲	410 (5,3)	442 (3,8)	32 (4,5)
Indonēzija	92 (0,6) ▲	397 (3,8)	439 (3,3)	42 (4,0)
Īrija	87 (0,7) △	464 (5,9)	550 (4,2)	85 (5,8)
Itālija	88 (0,6) △	470 (5,6)	541 (3,1)	72 (4,8)
Koreja	87 (0,6) △	506 (3,1)	574 (1,9)	68 (3,3)
Latvija	77 (1,2) ▽	455 (4,7)	490 (4,3)	36 (5,0)
Lihtenšteina	81 (2,0)	482 (13,0)	544 (4,5)	62 (15,1)
Lietuva	88 (0,8) △	455 (4,3)	513 (2,7)	58 (4,2)
Luksemburga	73 (0,7) ▽	435 (3,4)	493 (2,4)	59 (3,0)
Malta	86 (1,2) △	428 (7,1)	506 (4,5)	78 (8,1)
Meksika	86 (0,6) △	419 (3,6)	463 (2,9)	44 (3,8)
Jaunzēlande	84 (0,8) △	452 (6,5)	535 (5,1)	83 (6,7)
Norvēģija	83 (1,0) △	451 (4,4)	535 (3,3)	84 (5,5)
Paragvaja	89 (0,9) △	397 (5,8)	451 (3,5)	54 (6,5)
Polija	77 (1,0) ▽	491 (6,2)	550 (4,3)	59 (4,9)
Krievija	85 (0,8) △	470 (4,4)	514 (4,0)	44 (4,8)
Slovākija	75 (1,2) ▽	493 (4,7)	542 (4,7)	49 (4,8)
Slovēnija	81 (0,8)	471 (4,4)	528 (2,9)	57 (4,4)
Spānija	85 (0,8) △	456 (5,8)	516 (3,9)	60 (5,1)
Zviedrija	85 (0,9) △	477 (4,4)	551 (3,2)	73 (5,2)
Šveice	70 (1,4) ▼	500 (4,8)	547 (3,7)	47 (4,5)
Taizeme	88 (0,6) △	415 (3,9)	458 (3,8)	43 (3,9)
ICCS vidējais	81 (0,2)	458 (0,9)	514 (0,6)	56 (0,9)
Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības				
Honkonga	83 (1,0)	501 (8,4)	564 (5,3)	63 (6,8)
Nīderlande	74 (2,3)	451 (6,0)	509 (9,3)	58 (9,0)

() Standartklūdas dotas iekavās

* Statistiski nozīmīgie koeficients ($p < 0.05$) treknrakstā .

▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir virs starptautiski vidējā

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir zem starptautiski vidējā

4.15. tabulā salīdzināti Baltijas valstu un IEA ICCS vidējie rādītāji skolēnu plānotajās nākotnes aktivitātēs un sasniegumi pilsoniskajā izglītībā. Igaunijā un Latvijā to skolēnu skaits (attiecīgi 73% un 77%), kuri nākotnē gatavojās piedalīties vēlēšanās bija statistiski nozīmīgi zemāks, nekā vidēji visās ICCS dalībvalstīs kopā, un par vairāk nekā desmit procentpunktiem atpalika no Lietuvas rādītāja (88%).

4.15. tabula.

Baltijas valstu skolēnu nākotnes plāni par piedalīšanos vēlēšanās savā valstī un vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no plānotās līdzdalības vēlēšanās (IEA ICCS 2009)

Valsts	Skolēnu skaits (%), kuri "iespējams" vai "pilnīgi noteikti" plāno piedalīties vēlēšanās savā valstī			Vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā skolēniem, kuri nākotnē vēlēšanās savā valstī					
				iespējams vai noteikti nepiedalīsies (A)		iespējams vai noteikti piedalīsies (B)		Starpība (B-A)*	
Igaunija	73	(1.3)		487	(6.3)	542	(4.4)	55	(5.4)
Lietuva	88	(0.8)		455	(4.3)	513	(2.7)	58	(4.2)
Latvija	77	(1.2)		455	(4.7)	490	(4.3)	36	(5.0)
Vidēji ICCS	81	(0.2)		458	(0.9)	514	(0.6)	56	(0.9)

Salīdzinot vidējos sasniegumus pilsoniskajā izglītībā, Lietuvā un Latvijā tie bija vienādi (455 punkti) skolēnu grupā, kuri neplānoja piedalīties vēlēšanās. Šis rezultāts sakrita arī ar ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu vidējo sasniegumu līmeni šajā grupā. Potenciāli neaktīvo Igaunijas skolēnu sasniegumi bija par vairāk nekā 30 punktiem augstāki. Savukārt, Igaunijas un Lietuvas skolēni, kas plānoja nākotnē piedalīties vēlēšanās, sasniedza augstākus rezultātus pilsoniskajā izglītībā – attiecīgi 542 punkti un 513 punkti. Latvijas skolēnu sasniegumi (490 punkti) šajā grupā bija zemāki gan par Igaunijas un Lietuvas, gan par ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu vidējo sasniegumu līmeni. Vidējo rezultātu starpība abās grupās Latvijā bija mazāka (36 punkti), nekā Igaunijā (55 punkti), Lietuvā (58 punkti) un ICCS pētījuma dalībvalstīs kopā (56 punkti). Tātad, Latvijas skolēnu plānotā nākotnes aktivitāte vēlēšanu jomā sasniegumus pilsoniskajā izglītībā ietekmēja mazāk nekā vidēji ICCS dalībvalstīs, kā arī Lietuvā un Igaunijā.

Rezumējot:

- IEA ICCS 2009 pētījumā īpaša uzmanība tika pievērsta skolēnu iespējamās uzvedības modeļu izpētei, iekļaujot aptaujās jautājumus par līdzdalību dažādās pilsoniskajās aktivitātēs tuvākajā nākotnē, kā arī kļūstot pieaugušiem,
- Visās ICCS 2009 pētījuma dalībvalstīs vidēji 81% pētījuma dalībnieku norādīja, ka „noteikti” vai „iespējams” piedalīsies vēlēšanās savās valstīs, kad būs pieauguši,
- Latvijā šādi atbildēja 77% pētījuma dalībnieku, kas bija statistiski nozīmīgi zemāk par ICCS vidējo rādītāju,
- IEA ICCS 2009 dalībnieki, kuri „noteikti” vai „iespējams” plānoja līdzdalību vēlēšanās nākotnē, bija zinošāki pilsoniskās izglītības jomā nekā skolēni, kuri „noteikti” vai

„iespējams” plānoja nepiedalīties vēlēšanās nākotnē. Vidējo rezultātu starpība bija 50 punktu, kas atbilda pusei standartnovirzes,

- Igaunijā un Latvijā to skolēnu skaits (attiecīgi 73% un 77%), kuri nākotnē gatavojās piedalīties vēlēšanās, bija statistiski nozīmīgi zemāks nekā vidēji visās ICCS dalībvalstīs kopā (81%) un par vairāk nekā desmit procentpunktiem atpalika no Lietuvas rādītāja (88%),
- Latvijas skolēnu plānotā nākotnes aktivitāte vēlēšanu jomā sasniegumus pilsoniskajā izglītībā ietekmēja mazāk nekā vidēji ICCS dalībvalstīs, kā arī Lietuvā un Igaunijā.

Skolēnu iespējamā dalība politiskās aktivitātēs

4.16. tabulā parādīti skolēnu viedokļi par iespējamām politiskajām aktivitātēm laikā, kad viņi būs pieauguši. Iespējamo aktivitāšu skala veidota, balstoties uz četriem jautājumiem par iespējamām politiskām aktivitātēm – (1) par palīdzību kandidātam vai partijai vēlēšanu laikā, (2) par pievienošanos politiskai partijai, (3) par pievienošanos arodbiedrībai, (4) par kandidēšanu vietējās pašvaldības vēlēšanās. Tāpat kā citām skalām arī šai vidējā vērtība ir 50 punkti, standartnovirze – 10 punkti.

Latvijas skolēnu viedokļi par iespējamām politiskajām aktivitātēm ir ļoti tuvi visu dalībvalstu viedokļiem, kaut arī mūsu skolēni grib būt nedaudz aktīvāki. Īpaši tas sakāms par mūsu zēniem.

Interesanti ir atsevišķi aplūkot jautājumu par iespējamo pievienošanos kādai politiskajai partijai. Latvijā vidēji par to domā 27% 8. klašu skolēni (zēni – 31%, meitenes – 22%). Tas atbilst visu pētījuma dalībvalstu vidējam skolēnu viedoklim. Jāatzīmē, ka to skolēnu, kuri vēlas pievienoties politiskajām partijām, sasniegumu līmenis testā ir zemāks. Starptautiski vidēji starpība ir 26 punkti, kas atbilst ceturtdaļai standartnovirzes. Latvijas skolēniem šī starpība ir ievērojami lielāka – 34 punkti. 4.17. tabulā parādīts, cik procentu Latvijas skolēnu domā pievienoties vai nepievienoties kādai politiskajai partijai un šo skolēnu vidējie sasniegumi. Politiskajām partijām vēlas pievienoties vienlīdz daudz skolēnu ar latviešu un krievu mācību valodām, bet šo grupu sasniegumu starpība testā daudz lielāka ir skolēniem ar latviešu mācību valodu (40 punkti) un mazāka skolēniem ar krievu mācību valodu (16 punkti). Latvijas laukos un lielajās pilsētās politiskajās partijās grib iesaistīties skolēni ar pašiem zemākajiem sasniegumiem (starpības attiecīgi – 47 un 45 punkti).

4.16. tabula.

Skolēnu iespējamā dalība politiskās aktivitātēs

Valsts	Visi skolnieki	Meiteņu un zēnu iespējamā dalība politiskajās aktivitātēs		
		Meitenes	Zēni	Starpība
Austrija	51 (0,2) △	49 (0,3)	52 (0,3)	3 (0,4)
Beļģija (Flāmu)	45 (0,2) ▼	45 (0,3)	45 (0,3)	1 (0,4)
Bulgārija	49 (0,3) ▽	48 (0,3)	49 (0,4)	1 (0,5)
Čīle	49 (0,2) ▽	48 (0,3)	49 (0,3)	1 (0,4)
Taivāna (Kīna)	47 (0,1) ▽	46 (0,2)	49 (0,2)	3 (0,3)
Kolumbija	53 (0,3) ▲	53 (0,3)	54 (0,4)	1 (0,3)
Kipra	51 (0,2) △	49 (0,3)	53 (0,3)	3 (0,4)
Čehija	45 (0,2) ▼	45 (0,2)	45 (0,3)	0 (0,3)
Dānija	50 (0,1)	50 (0,2)	50 (0,2)	0 (0,3)
Dominikāna	57 (0,4) ▲	56 (0,4)	59 (0,4)	3 (0,4)
Anglija	49 (0,2) ▽	49 (0,3)	50 (0,3)	0 (0,4)
Igaunija	48 (0,2) ▽	48 (0,3)	49 (0,3)	1 (0,4)
Somija	48 (0,1) ▽	47 (0,2)	48 (0,2)	0 (0,3)
Grieķija	50 (0,2)	50 (0,3)	51 (0,3)	2 (0,3)
Gvatemala	52 (0,3) △	52 (0,4)	53 (0,4)	1 (0,5)
Indonēzija	56 (0,2) ▲	55 (0,3)	57 (0,3)	2 (0,3)
Īrija	50 (0,2)	50 (0,3)	50 (0,3)	0 (0,4)
Itālija	49 (0,2) ▽	48 (0,3)	51 (0,3)	2 (0,4)
Koreja	46 (0,1) ▼	46 (0,2)	47 (0,2)	1 (0,3)
Latvija	51 (0,2) △	50 (0,4)	52 (0,3)	1 (0,5)
Lihtenšteina	51 (0,5) △	50 (0,6)	52 (0,7)	2 (0,9)
Lietuva	49 (0,2) ▽	48 (0,3)	50 (0,3)	2 (0,4)
Luksemburga	51 (0,2) △	50 (0,2)	51 (0,3)	1 (0,3)
Malta	48 (0,4) ▽	47 (0,4)	50 (0,6)	4 (0,7)
Meksika	54 (0,2) ▲	53 (0,3)	56 (0,3)	2 (0,3)
Jaunzēlande	49 (0,2) ▽	49 (0,3)	49 (0,3)	0 (0,5)
Norvēģija	49 (0,2) ▽	49 (0,2)	49 (0,3)	0 (0,4)
Paragvaja	55 (0,3) ▲	54 (0,3)	56 (0,4)	2 (0,5)
Polija	48 (0,2) ▽	47 (0,2)	49 (0,4)	2 (0,4)
Krievija	52 (0,2) △	51 (0,3)	52 (0,3)	1 (0,4)
Slovākija	48 (0,2) ▽	47 (0,2)	48 (0,3)	1 (0,3)
Slovēnija	48 (0,2) ▽	47 (0,3)	50 (0,3)	3 (0,4)
Spānija	49 (0,2) ▽	49 (0,2)	50 (0,3)	1 (0,3)
Zviedrija	50 (0,2) ▽	50 (0,3)	50 (0,3)	0 (0,3)
Šveice	49 (0,2) ▽	48 (0,3)	50 (0,3)	2 (0,4)
Taizeme	55 (0,2) ▲	54 (0,3)	57 (0,3)	3 (0,4)
ICCS vidējais	50 (0,0)	49 (0,0)	51 (0,1)	1 (0,1)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkonga	47 (0,2)	47 (0,3)	48 (0,3)	1 (0,4)
Nīderlande	49 (0,4)	48 (0,5)	49 (0,5)	1 (0,6)

() Standartkļūdas dotas iekavās

Statistiski nozīmīgi koeficienti ($p < 0,05$) treknrakstā

▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir virs starptautiski vidējā

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir zem starptautiski vidējā

Latvijas 8.klašu skolēnu viedoklis par iespējamo pievienošanos kādai politiskajai partijai un skolēnu sasniegumi testā

Skolēnu slānis	Pievienosies kādai partijai		Nepievienosies kādai partijai	
	Procenti	Sasniegumi	Procenti	Sasniegumi
Skolēni skolās ar latviešu mācību valodu	26%	455	74%	495
Skolēni skolās ar krievu mācību valodu	29%	465	71%	481
Rīgas skolēni	25%	482	75%	504
Lielo pilsētu skolēni	24%	438	76%	482
Pilsētu skolēni	27%	467	73%	493
Lauku skolēni	28%	434	72%	480

Skolēnu līdzdalība pilsoniskajās aktivitātēs ārpus skolas un skolā

Skolēnu iesaistīšanos un līdzdalību gan lielāka mēroga ārpus skolas, gan skolas vidē organizētos pasākumos pētnieki vienmēr uzskatījuši par iespējamiem indikatoriem, ar kuru palīdzību iespējams detalizētāk analizēt un skaidrot gan skolēnu sasniegumus kognitīvajos testos, gan respondentu vērtējumus un attieksmi par dažādiem pētījumam nozīmīgiem jautājumiem. IEA ICCS 2009 pētījumā skolēniem tika uzdoti vairāki jautājumi par viņu līdzdalību dažādos pasākumos, kas notika gan ārpus formālās izglītības ietvariem, gan tieši skolā. Skolēniem tika piedāvāts šāds ārpus skolas notiekošu darbību saraksts:

- Līdzdalība jauniešu organizācijā, kas atbalsta kādu partiju vai savienību,
- Līdzdalība vides aizsardzības organizācijā,
- Līdzdalība cilvēktiesību aizsardzības organizācijā,
- Līdzdalība brīvprātīgo grupā, kas dara kaut ko sabiedrības labā,
- Līdzdalība organizācijā, kas vāc naudu sociālām vajadzībām,
- Līdzdalība kultūras organizācijā ar etnisku ievirzi.

4.18. tabulā apkopti dati par pētījuma dalībvalstu skolēnu līdzdalību dažādos sabiedriski nozīmīgos un ar pilsoniskuma izpratnes veidošanu saistītos pasākumos. Visos gadījumos tabulā parādīts, cik procentu skolēnu izvēlējušies katru no piedāvātajām aktivitātēm. Ņemot vērā to, ka varēja atzīmēt vairāk par vienu līdzdalības veidu, katrai valstij līdzdalību raksturojošo procentu summa varēja pārsniegt 100%. Visu pētījuma dalībvalstu augstākie vidējie līdzdalības rādītāji bija saistīti ar „Brīvprātīgo grupām, kas dara kaut ko sabiedrības labā” un piedalīšanos tādu organizāciju darbā, kuras „vāc naudu sociālām vajadzībām” (attieciņi 34% un 39% visu pētījuma dalībnieku norādīja, ka piedalījušies šādās aktivitātēs). Tikai nedaudz mazāk (29%) skolēnu norādīja līdzdalību vides aizsardzības organizācijās. Visai nepopulāra IEA ICCS 2009 pētījuma dalībnieku vidū bija līdzdalība politisko partiju vai apvienību jaunatnes organizācijās – tikai 10%. Nevar teikt, ka tas būtu negaidīts rezultāts, jo pētījumā piedalījās 14 – 15 gadus veci skolēni. Protams, jāņem vērā arī katras valsts kultūras un politiskās tradīcijas, jo, piemēram, Dominikānā, Gvatemalā un Taizemē politisko partiju jaunatnes organizāciju darbībā piedalījās attiecīgi 25%, 22% un 23% pētījuma dalībnieku, bet Somijā tikai 3% pētījuma dalībnieku.

4.18.tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu darbība ārpusskolas organizācijās un pasākumos

Valsts	Skolēnu skaits %, kas atbildējuši, ka ir bijuši iesaistīti sekojošās aktivitātēs:					
	Jauniešu organizācijā, kas atbalsta kādu partiju vai savienību	Vides aizsardzības organizācijā	Cilvēktiesību aizsardzības organizācijā	Brīvprātīgo grupā, kas dara kaut ko sabiedrības labā	Organizācijā, kas vāc naudu sociālām vajadzībām	Kultūras organizācijā ar etnisku ievirzi
Austrija	11 (0,6)	19 (0,9) ▼	13 (0,8) ▽	35 (1,2)	51 (1,6) ▲	14 (0,8)
Beļģija (Flāmu)	5 (0,5) ▽	15 (0,9) ▼	7 (0,5) ▽	23 (0,9) ▼	60 (1,1) ▲	11 (0,6) ▽
Bulgārija	9 (0,7)	41 (1,3) ▲	21 (1,0) △	37 (1,3) △	40 (1,6)	17 (1,0) △
Čīle	9 (0,7)	31 (1,2)	16 (0,9)	40 (1,1) △	40 (0,9)	10 (0,6) ▽
Taivāna (Ķīna)	4 (0,3) ▽	9 (0,5) ▼	3 (0,3) ▼	20 (0,7) ▼	17 (0,7) ▼	10 (0,6) ▽
Kolumbija	14 (0,6) △	55 (1,1) ▲	36 (1,2) ▲	57 (0,8) ▲	41 (0,9) △	17 (0,9) △
Kipra	18 (0,7) △	38 (1,0) △	22 (0,9) △	26 (1,0) ▽	53 (1,1) ▲	18 (0,7) △
Čehija	4 (0,3) ▽	21 (1,2) ▽	9 (0,6) ▽	13 (0,7) ▼	29 (1,1) ▼	6 (0,4) ▽
Dānija	4 (0,5) ▽	3 (0,3) ▼	3 (0,3) ▼	12 (0,7) ▼	36 (1,0) ▽	6 (0,5) ▽
Dominikāna	25 (0,9) ▲	58 (1,1) ▲	50 (1,1) ▲	70 (0,9) ▲	54 (1,0) ▲	33 (1,0) ▲
Anglija	15 (0,9) △	18 (1,1) ▼	8 (0,7) ▽	39 (1,4) △	46 (1,3) △	12 (1,0) ▽
Igaunija	9 (0,8) ▽	19 (1,0) ▼	8 (0,7) ▽	44 (1,3) ▲	15 (0,6) ▼	10 (0,7) ▽
Somija	3 (0,3) ▽	9 (0,5) ▼	1 (0,2) ▼	14 (0,6) ▼	20 (0,9) ▼	2 (0,3) ▼
Grieķija	8 (0,6) ▽	43 (1,6) ▲	17 (1,1)	21 (0,9) ▼	37 (1,2)	16 (0,8) △
Gvatemala	22 (1,0) ▲	55 (1,3) ▲	34 (1,4) ▲	64 (1,0) ▲	55 (1,4) ▲	28 (1,4) ▲
Indonēzija	14 (0,7) △	61 (1,0) ▲	31 (1,2) ▲	40 (1,0) △	50 (1,1) ▲	24 (0,9) △
Īrija	8 (0,6) ▽	10 (0,7) ▼	9 (0,7) ▽	50 (1,1) ▲	43 (1,3) △	10 (0,7) ▽
Itālija	5 (0,4) ▽	26 (1,2) ▽	14 (0,7) ▽	23 (1,0) ▼	24 (0,9) ▼	11 (0,7) ▽
Koreja	4 (0,3) ▽	5 (0,3) ▼	2 (0,2) ▼	18 (0,7) ▼	8 (0,7) ▼	2 (0,2) ▼
Latvija	9 (0,8)	33 (1,5) △	13 (0,8) ▽	38 (1,2) △	22 (1,3) ▼	14 (0,8)
Lihtenšteina	11 (1,6)	17 (2,2) ▼	14 (1,8)	26 (2,4) ▽	58 (2,7) ▲	11 (1,7)
Lietuva	11 (0,6)	35 (1,3) △	15 (0,8)	23 (0,9) ▼	31 (1,2) ▽	17 (0,9) △
Luksemburga	11 (0,4)	26 (0,7) ▽	17 (0,6)	28 (0,7) ▽	52 (0,9) ▲	14 (0,4)
Malta	14 (0,9) △	23 (1,0) ▽	9 (0,7) ▽	36 (1,3)	28 (1,3) ▼	16 (0,9)
Meksika	15 (0,7) △	40 (1,1) ▲	25 (0,8) △	46 (1,0) ▲	44 (1,1) △	22 (0,9) △
Jaunzēlande	13 (0,9) △	21 (1,0) ▽	7 (0,6) ▽	40 (1,4) △	47 (1,2) △	23 (1,1) △
Norvēģija	8 (0,6) ▽	13 (0,9) ▼	10 (0,7) ▽	20 (0,9) ▼	52 (1,1) ▲	12 (0,7) ▽
Paragvaja	19 (1,0) △	49 (1,2) ▲	31 (1,2) ▲	69 (1,0) ▲	52 (1,0) ▲	22 (1,2) △
Polija	4 (0,4) ▽	50 (1,3) ▲	17 (0,9)	36 (1,3)	47 (1,4) △	15 (0,6)
Krievija	11 (0,8)	39 (1,6) △	23 (1,3) △	30 (1,5) ▽	28 (1,2) ▼	18 (1,0) △
Slovākija	6 (0,6) ▽	19 (1,4) ▼	12 (1,0) ▽	27 (1,3) ▽	26 (1,7) ▼	9 (1,0) ▽
Slovēnija	6 (0,5) ▽	28 (1,3)	10 (0,6) ▽	24 (1,0) ▽	44 (1,2) △	13 (0,7) ▽
Spānija	5 (0,5) ▽	18 (0,8) ▼	14 (0,8) ▽	26 (0,9) ▽	32 (1,0) ▽	7 (0,5) ▽
Zviedrija	7 (0,5) ▽	8 (0,5) ▼	7 (0,5) ▽	14 (0,7) ▼	23 (1,0) ▼	6 (0,4) ▽
Šveice	6 (0,7) ▽	21 (1,4) ▽	13 (1,0) ▽	26 (1,1) ▽	49 (1,4) △	8 (0,8) ▽
Taizeme	23 (1,1) ▲	71 (0,8) ▲	39 (1,0) ▲	57 (1,0) ▲	56 (1,0) ▲	38 (1,2) ▲
ICCS vidējais	10 (0,1)	29 (0,2)	16 (0,1)	34 (0,2)	39 (0,2)	14 (0,1)
Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības						
Honkonga	8 (0,6)	29 (1,3)	6 (0,6)	33 (1,4)	34 (1,4)	8 (0,6)
Nīderlande	6 (1,3)	14 (1,6)	7 (0,8)	24 (2,3)	60 (2,6)	7 (1,6)

() Standartklūdas dotas iekavās

▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir virs starptautiski vidēja

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir zem starptautiski vidēja

Ziedošanu vākšanā piedalījās no 8% (Korejā) līdz pat 60% (Beļģijā) skolēnu. Interesanti atzīmēt, ka Kolumbijā, Kiprā, Dominikānā, Gvatemalā, Indonēzijā, Meksikā, Paragvajā un Taizemē visos atbilžu variantos bija statistiski nozīmīgi augstāks apstiprinošo atbilžu skaits nekā vidēji visās IEA ICCS 2009 dalībvalstīs kopā. Savukārt, Taivānā, Čehijā, Dānijā,

Somijā, Itālijā, Korejā, Slovākijā, Spānijā, Zviedrijā un Šveicē visos atbilžu variantos bija statistiski nozīmīgi zemāks apstiprinošo atbilžu skaits nekā vidēji visās IEA ICCS 2009 dalībvalstīs kopā. Kā redzams, tad Eiropas valstu skolēni nevēlas tik aktīvi piedalīties ārpuskolas pasākumos kā viņu vienaudži no Dienvidamerikas un Āzijas.

4.19. tabulā parādīts, cik aktīvi dažādās ārpuskolas aktivitātēs piedalījās Baltijas valstu skolēni. Latvijas un Lietuvas skolēni aktīvāk nekā vienaudži no Igaunijas piedalījās vides aizsardzības organizāciju darbā, savukārt Igaunijas un Latvijas skolēni bija aktīvāki par Lietuvas skolēniem, brīvprātīgi strādājot sabiedrības labā. Ziedojumu vākšanā Latvijas un Igaunijas skolēni bija mazāk aktīvi par Lietuvas skolēniem. Šie dati lieku reizi parādīja, ka Baltijas valstis, neskatoties uz līdzīgām vēstures, kultūras, izglītības un sabiedrības norisēm, ir pietiekami atšķirīgas.

4.19. tabula.

Baltijas valstu skolēnu līdzdalība ārpuskolas aktivitātēs (IEA ICCS 2009)

Valsts	Politisko partiju vai apvienību jaunatnes organizācija			Vides aizsardzības organizācija			Cilvēktiesību organizācija			Brīvprātīga darbība sabiedrības labā			Organizācija, kas vāc līdzekļus sociāliem mērķiem			Etniska kultūras organizācija		
Igaunija	9	(0.8)	▽	19	(1.0)	▼	8	(0.7)	▽	44	(1.3)	▲	15	(0.6)	▼	10	(0.7)	▽
Latvija	9	(0.8)		33	(1.5)	△	13	(0.8)	▽	38	(1.2)	△	22	(1.3)	▼	14	(0.8)	
Lietuva	11	(0.6)		35	(1.3)	△	15	(0.8)		23	(0.9)	▼	31	(1.2)	▽	17	(0.9)	△
Vidēji ICCS	10	(0.1)		29	(0.2)		16	(0.1)		34	(0.2)		39	(0.2)		14	(0.1)	

Salīdzinot ar IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu vidējiem datiem šajos jautājumos, Latvijā skolēnu piedalīšanās apjoms bija līdzīgs sadaļā par „Līdzdalību politisko partiju jaunatnes organizācijās” un „Etniskās kultūras organizācijās”, statistiski nozīmīgi augstāks sadaļās „Vides aizsardzības organizācijas” un „Brīvprātīga darbība sabiedrības labā”, bet statistiski nozīmīgi zemāks sadaļās „Cilvēktiesību organizācijas” un „Līdzekļu vākšana sociāliem mērķiem”.

Atbildot uz iepriekš minētajiem jautājumiem par līdzdalību ārpuskolas pasākumos, skolēniem bija jānorāda arī tas, cik bieži gada laikā tas notika. Aptuveni trešā daļa skolēnu norādīja, ka viņi vispār nav piedalījušies šāda veida pasākumos, aptuveni puse skolēnu atbildēja, ka viņi piedalījušies pasākumos vienu līdz trīs reizes, bet sestā daļa skolēnu – četras vai vairāk reizes. Dažādās valstīs šie dati bija ļoti atšķirīgi, piemēram, Taivānā un Korejā vairāk nekā divas trešdaļas skolēnu norādīja, ka nav ne reizi piedalījušies šādos ārpuskolas pasākumos, bet Dominikānā, Gvatemalā, Paragvajā un Taizemē šādu skolēnu bija tikai 10%. Salīdzinot sasniegumus pilsoniskajā izglītībā iepriekš minētajās trīs līdzdalības intensitātes grupās, izrādījās, ka nebija pozitīvas sasniegumu un līdzdalības intensitātes saistības. Tieši pretēji, bija novērojams, ka to skolēnu sasniegumi, kuri aktīvāk piedalījās dažādos ārpuskolas pasākumos, bija zemāki nekā skolēniem, kuri vispār nepiedalījās ārpuskolas pasākumos. Šāda sakarība bija novērojama 34 IEA ICCS 2009 dalībvalstīs no 38. Tikai Lihtenšteinā, Luksemburgā, Šveicē un Nīderlandē skolēniem ar augstu līdzdalības intensitāti ārpuskolas pasākumos sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tādi paši vai augstāki, nekā tiem skolēniem, kuri vispār nebija piedalījušies ārpuskolas pasākumos. 4.20.

tabulā parādīti Baltijas valstu skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no līdzdalības intensitātes ārpuskolas organizācijās un pasākumos.

4.20. tabula.

Baltijas valstu skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no līdzdalības intensitātes ārpuskolas organizācijās un pasākumos

Valsts	Piedalīšanās intensitāte ārpuskolas pasākumos			Vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no piedalīšanās intensitātes		
	Nepiedalos nemaz (%)	Piedalos 1-3 aktivitātēs (%)	Piedalos 4 vai vairāk aktivitātēs (%)	Nepiedalos nemaz (punkti)	Piedalos 1-3 aktivitātēs (punkti)	Piedalos 4 vai vairāk aktivitātēs (punkti)
Igaunija	37(1,3)	54(1,3)	9(0,6)	537(6,0)	526(4,3)	487(11,3)
Lietuva	34(1,2)	53(1,0)	13(0,6)	505(3,5)	508(3,1)	497(5,3)
Latvija	32(1,2)	55(1,2)	14(0,9)	484(4,2)	488(4,2)	457(7,2)
Vidēji ICCS	35(0,2)	49(0,2)	17(0,1)	504(0,7)	507(0,7)	480(1,4)

Kā redzams, tad visās Baltijas valstīs bija vērojamas līdzīgas tendences pilsoniskās izglītības sasniegumos atkarībā no līdzdalības intensitātes ārpuskolas pasākumos. Augstāki vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tās grupas skolēniem, kuri nemaz nebija piedalījušies ar pilsoniskumu un sociālām aktivitātēm saistītos ārpuskolas pasākumos.

Rezumējot:

- Dažādās ārpuskolas aktivitātēs vairāk piedalījās Dienvidamerikas un Āzijas valstu skolēni,
- Latvijas skolēnu piedalīšanās apjoms bija statistiski nozīmīgi augstāks par starptautiski vidējo sadaļās „Vides aizsardzības organizācijas” un „Brīvprātīga darbība sabiedrības labā”, bet statistiski nozīmīgi zemāks sadaļās „Cilvēktiesību organizācijas” un „Līdzekļu vākšana sociāliem mērķiem”,
- Piedalīšanās biežums ārpuskolas pasākumos nebija skolēnu pilsoniskās izglītības sasniegumus veicinošs faktors - augstāki vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tās grupas skolēniem, kuri nemaz nebija piedalījušies ar pilsoniskumu un sociālām aktivitātēm saistītos ārpuskolas pasākumos,
- Tikai Lihtenšteinā, Luksemburgā, Šveicē un Nīderlandē skolēniem ar augstu līdzdalības intensitāti ārpuskolas pasākumos sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tādi paši vai augstāki nekā tiem skolēniem, kuri vispār nebija piedalījušies ārpuskolas pasākumos.

Ņemot vērā to, ka pusaudži vēl nevar tikpat aktīvi kā pieaugušie iesaistīties dažādos sabiedriskos pasākumos, svarīgu lomu spēlē skolas vidē notiekošais. Vairākos pētījumos, tai skaitā arī IEA CIVED pētījumā, tika konstatēts, ka skolēnu dalība skolas padomē bija pozitīvi saistīta ar skolēnu sasniegumiem pilsoniskajā izglītībā.

4.21. tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu darbība skolas organizētos ar pilsonisko izglītību saistītos pasākumos

Valsts	Brīvprātīgi piedalījies skolas kora, deju kolektīva vai teātra pasākumos ārpus stundām	Aktīvi piedalījies diskusijās	Balsojis klases vecākā vai Skolas padomes vēlēšanās	Piedalījies lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību	Piedalījies Skolēnu padomes sapulcēs	Kandidējis par klases vecākā vēlēšanās vai Skolas padomē
Austrija	52 (1,4) ▽	25 (1,1) ▼	81 (0,9) △	30 (1,2) ▼	38 (1,1) ▽	57 (1,1) ▲
Beļģija (Flāmu)	47 (1,8) ▼	31 (1,2) ▼	68 (2,0) ▽	36 (1,3) ▽	24 (0,9) ▼	34 (1,2) ▽
Bulgārija	66 (1,2) △	52 (1,4) △	52 (1,9) ▼	31 (1,2) ▽	40 (1,2) ▽	34 (1,1) ▽
Čīle	70 (1,0) △	49 (1,7) △	89 (0,7) ▲	39 (1,1)	35 (1,0) ▽	47 (1,0) △
Taivāna (Kīna)	56 (0,8) ▽	17 (0,8) ▼	67 (0,9) ▽	43 (0,7) △	84 (0,7) ▲	32 (0,9) ▽
Kolumbija	71 (0,9) ▲	49 (1,3) △	90 (0,5) ▲	57 (0,9) ▲	41 (0,9) ▽	44 (0,8) △
Kipra	69 (0,9) △	55 (0,9) ▲	71 (0,8) ▽	35 (1,2) ▽	39 (0,9) ▽	67 (1,0) ▲
Čehija	52 (1,2) ▽	54 (1,0) △	74 (1,9)	21 (0,9) ▼	29 (0,9) ▼	31 (1,0) ▼
Dānija	43 (1,4) ▼	57 (1,2) ▲	73 (1,1) ▽	44 (1,0) △	20 (0,8) ▼	49 (1,0) △
Domīnikāna	62 (1,3)	66 (1,5) ▲	61 (1,5) ▼	59 (1,1) ▲	49 (1,2) △	58 (1,2) ▲
Anglija	62 (1,3)	48 (1,5) △	79 (1,2) △	55 (1,5) ▲	37 (1,4) ▽	40 (1,2)
Igaunija	73 (1,2) ▲	36 (1,2) ▽	75 (1,8)	24 (1,2) ▼	25 (1,3) ▼	32 (1,5) ▼
Somija	61 (1,2)	59 (1,2) ▲	83 (1,3) △	15 (0,7) ▼	23 (1,0) ▼	35 (1,4) ▽
Grieķija	61 (1,4)	40 (1,1) ▽	85 (1,0) △	57 (1,1) ▲	74 (1,4) ▲	68 (1,5) ▲
Gvatemala	76 (1,0) ▲	56 (2,0) ▲	94 (0,8) ▲	63 (1,0) ▲	51 (1,2) △	56 (1,2) ▲
Indonēzija	55 (1,4) ▽	41 (1,2) ▽	72 (1,4) ▽	57 (1,3) ▲	85 (1,0) ▲	26 (1,0) ▼
Īrija	58 (1,2) ▽	66 (1,3) ▲	76 (2,2)	38 (1,3)	28 (1,1) ▼	25 (0,9) ▼
Itālija	67 (1,1) △	50 (1,3) △	49 (2,3) ▼	34 (1,5) ▽	24 (1,5) ▼	21 (1,3) ▼
Koreja	23 (0,7) ▼	33 (0,9) ▼	76 (0,7)	33 (0,9) ▽	26 (0,6) ▼	33 (0,7) ▽
Latvija	77 (1,2) ▲	55 (1,6) ▲	67 (2,5) ▽	31 (1,3) ▽	31 (1,5) ▼	39 (1,6)
Lihtenšteina	48 (2,9) ▼	54 (2,6) △	74 (2,5)	27 (2,6) ▼	42 (2,5)	49 (2,5) △
Lietuva	63 (1,1) △	23 (0,9) ▼	84 (0,9) △	35 (1,1) ▽	38 (1,2) ▽	30 (1,1) ▼
Luksemburga	46 (0,7) ▼	19 (0,6) ▼	63 (0,8) ▼	25 (0,6) ▼	31 (0,7) ▼	36 (0,8) ▽
Malta	70 (1,3) △	30 (1,1) ▼	62 (1,2) ▼	29 (1,0) ▼	*	24 (0,9) ▼
Meksika	59 (0,8)	48 (1,1) △	74 (0,9) ▽	54 (0,9) ▲	41 (1,0) ▽	36 (0,7) ▽
Jaunzēlande	64 (1,2) △	42 (1,4)	75 (1,4)	48 (1,3) △	43 (1,1)	38 (1,1) ▽
Norvēģija	61 (1,3)	62 (1,3) ▲	90 (0,8) ▲	58 (1,6) ▲	52 (1,3) △	62 (1,0) ▲
Paragvaja	73 (0,9) ▲	39 (1,3) ▽	87 (1,0) ▲	56 (1,2) ▲	54 (1,4) ▲	58 (1,3) ▲
Polija	60 (1,3)	32 (1,2) ▼	95 (0,5) ▲	57 (1,1) ▲	67 (1,1) ▲	59 (0,9) ▲
Krievija	67 (1,0) △	34 (1,2) ▼	76 (1,4)	32 (1,2) ▽	45 (1,1)	28 (1,1) ▼
Slovākija	60 (1,2)	49 (1,5) △	73 (2,3)	28 (1,2) ▼	81 (1,0) ▲	43 (1,5)
Slovēnija	65 (1,3) △	41 (1,2) ▽	84 (0,8) △	28 (1,2) ▼	35 (1,4) ▽	59 (1,1) ▲
Spānija	65 (1,0) △	50 (1,5) △	87 (1,0) ▲	48 (1,2) △	38 (1,3) ▽	55 (1,2) ▲
Zviedrija	59 (1,4)	42 (1,6)	85 (0,9) △	54 (1,1) ▲	53 (1,1) △	40 (1,0)
Šveice	56 (1,3) ▽	56 (1,5) ▲	60 (2,0) ▼	28 (1,3) ▼	40 (1,4) ▽	34 (1,4) ▽
Taizeme	64 (1,1) △	36 (1,3) ▽	79 (0,9) △	46 (1,1) △	52 (1,1) △	36 (1,0) ▽
ICCS vidējais	61 (0,2)	44 (0,2)	76 (0,2)	40 (0,2)	43 (0,2)	42 (0,2)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkonga	70 (1,4)	35 (1,3)	74 (1,5)	28 (1,3)	34 (1,2)	32 (1,3)
Nīderlande	47 (2,1)	20 (2,8)	52 (4,5)	27 (2,5)	11 (0,9)	22 (2,5)

() Standartkļūdas dotas iekavās

* Dati nav pieejami.

▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir virs starptautiski vidēja

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir zem starptautiski vidēja

IEA ICCS 2009 pētījumā skolēniem bija jāatbild uz jautājumiem par līdzdalību un darbību dažādos skolā notiekošos pasākumos. Skolēnu atbildes apkopotas 4.21. tabulā. Skolēniem tika piedāvāts šāds skolā notiekošu pasākumu un aktivitāšu saraksts:

- Brīvprātīgi piedalījies skolas kora, deju kolektīva vai teātra pasākumos ārpus stundām,
- Aktīva līdzdalība diskusijā,
- Balsojis klases vecākā vai Skolas padomes vēlēšanās,
- Piedalījies lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību,
- Piedalījies Skolēnu padomes sapulcēs,
- Kandidējis klases vecākā vēlēšanās vai Skolas padomē.

Kā redzams 4.21. tabulā, tad vidēji ICCS pētījuma dalībvalstīs skolēni vismazāk (40% - 44% apstiprinošu atbilžu) piedalījās „Lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību”, „Kandidēšanā klases vecākā vēlēšanās vai Skolas padomē”, „Piedalījies Skolēnu padomes sapulcēs” un „Aktīva līdzdalība diskusijā”. Ievērojami lielāks skaits (attiecīgi 61% un 76%) skolēnu piedalījās „Skolas kora, deju kolektīva vai teātra pasākumos ārpus stundām” un „Skolas Padomes vēlēšanās”.

Interesanti atzīmēt, ka Gvatemalā, Paragvajā un Spānijā visos atbilžu variantos bija statistiski nozīmīgi augstāks apstiprinošo atbilžu skaits nekā vidēji visās IEA ICCS 2009 dalībvalstīs kopā. Toties Luksemburga bija vienīgā pētījuma dalībvalsts, kuras skolēni visos piedāvātajos pasākumos skolā bija statistiski nozīmīgi mazāk aktīvi. Šīs atšķirības gan nebija sistemātiski saistītas ar valstu sasniegumiem kognitīvajā pilsoniskās izglītības testā.

4.22. tabulā parādīts, cik aktīvi dažādos skolā notiekošos pasākumos piedalījās Baltijas valstu skolēni. Latvijas un Igaunijas skolēni ievērojami vairāk par ICCS dalībvalstu vidējo atzīmēja savu līdzdalību „Skolas organizētos muzikālos vai teatralizētos ārpusstundu pasākumos” (attiecīgi 77%, 73% un 61%), bet visās Baltijas valstīs skolēni statistiski nozīmīgi mazāk nekā vidēji ICCS dalībvalstīs apstiprināja savu līdzdalību „Lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību” un „Skolēnu padomes sapulcēs” (skat. atbilstošās ailes 4.22. tab.).

4.22. tabula.

Baltijas valstu skolēnu darbība skolas organizētos ar pilsonisko izglītību saistītos pasākumos (IEA ICCS 2009)

Valsts	Brīvprātīga piedalīšanās skolas organizētos muzikālos vai teatralizētos ārpusstundu pasākumos			Aktīva līdzdalība debatēs			Skolas padomes vēlēšanas			Piedalīšanās lēmumu pieņemšanā par skolas dzīvi			Piedalīšanās diskusijās skolēnu sapulcēs			Kandidēšana līdzdalībai skolas padomē		
Igaunija	73	(1.2)	▲	36	(1.2)	▽	75	(1.8)		24	(1.2)	▼	25	(1.3)	▼	32	(1.5)	▼
Latvija	77	(1.2)	▲	55	(1.6)	▲	67	(2.5)	▽	31	(1.3)	▽	31	(1.5)	▼	39	(1.6)	
Lietuva	63	(1.1)	△	23	(0.9)	▼	84	(0.9)	△	35	(1.1)	▽	38	(1.2)	▽	30	(1.1)	▼
Vidēji ICCS	61	(0.2)		44	(0.2)		76	(0.2)		40	(0.2)		43	(0.2)		42	(0.2)	

Atbildot uz iepriekš minētajiem jautājumiem par līdzdalību skolas pasākumos, skolēniem bija jānorāda arī tas, cik bieži gada laikā tas notika. IEA ICCS dalībvalstīs kopā tikai 7% skolēnu norādīja, ka šādos pasākumos pēdējā gada laikā nav piedalījušies nemaz, 53% - piedalījušies 1-3 pasākumos, bet 39% - piedalījušies četros vai vairāk pasākumos. Beļģijā, Bulgārijā, Korejā, Luksemburgā, Maltā un Jaunzēlandē nevienā pasākumā nebija piedalījušies vismaz 10% pētījuma dalībnieku, bet Grieķijā, Gvatemalā, Norvēģijā, Paragvajā un Polijā vismaz 50% skolēnu norādīja, ka pēdējā gada laikā skolā piedalījušies četros vai vairāk pasākumos. IEA ICCS 2009 pētījumā tika apstiprināta iepriekšējos pētījumos konstatētā pozitīvā skolā notiekošo pasākumu saistība ar skolēnu sasniegumiem pilsoniskajā izglītībā – visu pētījuma dalībvalstu skolas pasākumos neaktīvo skolēnu vidējie sasniegumi bija par aptuveni 60 punktiem zemāki nekā skolēniem, kuri bija piedalījušies četros vai vairāk skolā organizētos pasākumos (skat. 4.23. tab.). 4.23. tabulā apkopoti Baltijas valstu skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no līdzdalības intensitātes dažādos skolā notiekošos pasākumos. Salīdzinājumam doti arī visu pētījuma dalībvalstu vidējie sasniegumi.

4.23. tabula.

Baltijas valstu skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no līdzdalības intensitātes dažādos skolā notiekošos pasākumos

Valsts	Piedalīšanās intensitāte skolā notiekošos pasākumos			Vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā atkarībā no piedalīšanās intensitātes		
	Nepiedalos nemaz (%)	Piedalos 1-3 aktīvi-tātēs (%)	Piedalos 4 vai vairāk aktivitātēs (%)	Nepiedalos nemaz (punkti)	Piedalos 1-3 aktīvi-tātēs (punkti)	Piedalos 4 vai vairāk aktivitātēs (punkti)
Igaunija	7(0,6)	65(1,2)	28(1,4)	486(9,3)	525(5,2)	537(5,1)
Lietuva	6(0,5)	64(1,0)	30(1,0)	469(7,9)	501(2,8)	522(4,1)
Latvija	6(0,6)	57(1,3)	37(1,4)	448(7,4)	476(4,2)	496(5,3)
Vidēji ICCS	7(0,1)	53(0,2)	39(0,2)	454(1,4)	495(0,7)	516(0,8)

Visu Baltijas valstu skolēnu vidējo sasniegumu pieaugums ir aptuveni 50 punktu (Igaunijā – 51 punkts, Lietuvā – 53 punkti, Latvijā – 48 punkti), kas ir par aptuveni 10 punktiem mazāk, nekā vidējo sasniegumu pieaugums visās dalībvalstīs (60 punkti).

Rezumējot:

- Salīdzinot skolēnu iesaistīšanos ārpusskolas un skolas pasākumos, novērojama augstāka skolēnu aktivitāte skolā notiekošajos pasākumos,
- Gvatemalā, Paragvajā un Spānijā visos atbilžu variantos bija statistiski nozīmīgi augstāks apstiprinošo atbilžu skaits nekā vidēji visās IEA ICCS 2009 dalībvalstīs kopā, bet Luksemburga bija vienīgā pētījuma dalībvalsts, kuras skolēni visos piedāvātajos pasākumos skolā bija statistiski nozīmīgi mazāk aktīvi nekā vidēji visas pētījuma dalībvalstīs,
- Latvijas un Igaunijas skolēni ievērojami vairāk par ICCS dalībvalstu vidējo atzīmēja savu līdzdalību „Skolas organizētos muzikālos vai teatralizētos ārpusstundu pasākumos” (attiecīgi 77%, 73% un 61%), bet visās Baltijas valstīs skolēni statistiski nozīmīgi mazāk nekā vidēji ICCS dalībvalstīs apstiprināja savu līdzdalību „Lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību” un „Skolēnu padomes sapulcēs” (skat. atbilstošās ailes 4.22. tabulā),
- IEA ICCS 2009 pētījumā tika apstiprināta iepriekšējos pētījumos konstatētā skolā notiekošo pasākumu pozitīvā saistība ar skolēnu sasniegumiem pilsoniskajā izglītībā – visu pētījuma dalībvalstu skolas pasākumos neaktīvo skolēnu vidējie sasniegumi bija par aptuveni 60 punktiem zemāki, nekā skolēniem, kuri bija piedalījušies četros vai vairāk skolā organizētos pasākumos,
- Latvijas skolēnu vidējo pilsoniskās izglītības sasniegumu pieaugums, vairāk piedaloties skolas pasākumos, bija 48 punkti, kas nedaudz atpalika no Lietuvas un Igaunijas skolēnu sasniegumu pieauguma (attiecīgi 53 un 51 punkts), bet bija par 12 punktiem zemāki nekā ICCS vidējo sasniegumu pieaugums (60 punkti).

Diskusijām labvēlīga vide klasē

4.24. tabulā salīdzinātas ICCS pētījuma nacionālo skalu vidējās vērtības, kas tika iegūtas apkopojot skolēnu atbildes uz jautājumiem par diskusijām klasē par politiskiem un sociāliem jautājumiem: skolēnu iniciatīvu uzsākot un piedaloties diskusijās, skolotāja vēlmi iedrošināt skolēnu diskutēt un norādīt uz problēmu risinājumu daudzveidību u.c.. Skolēni uz šiem jautājumiem atbildēja, izmantojot attieksmju skalu, kas ietvēra atbildes „nekad”, „reti”, „reizēm”, „bieži”. Rezultāti rāda, ka vairākumā no pētījuma valstīm skolēni visbiežāk atzīmējuši atbilžu variantu „reizēm”.

Salīdzinot ICCS pētījuma dalībvalstu vidējo rādītājus, Vācija, Anglija, Indonēzija, Itālija un Jaunzēlande pārējās valstīs šajā skalā apsteidz par trīs vai vairāk punktiem (skat. 4.24. tab.). Vismākie vidējie rādītāji skalā ir Korejai un Maltai.

Pastāv atšķirības starp dzimumu un skolēnu uztveri par vidi klasē. Visās ICCS pētījuma valstīs biežāk meitenes nekā zēni atzīst, ka vide klasē ir brīva un nepiespiesta. Starp valstīm pastāv trīs punktu vidējās vērtības atšķirības pa dzimumu grupām.

4.24. tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu rezultātu skala diskusijām labvēlīga vide klasē dalījumā pa dzimumiem

Valsts	Visi skolnieki	Meitenes	Zēni	Starpība (zēni-meitenes)*
Austrija	48 (0,3) ▽	49 (0,4)	46 (0,4)	-3 (0,4)
Beļģija (Flāmu)	49 (0,3) ▽	51 (0,4)	48 (0,3)	-3 (0,5)
Bulgārija	48 (0,4) ▽	50 (0,4)	46 (0,4)	-4 (0,5)
Čīle	52 (0,3) △	54 (0,3)	51 (0,3)	-3 (0,3)
Taivāna (Kīna)	50 (0,3) □	52 (0,3)	49 (0,3)	-3 (0,3)
Kolumbija	50 (0,2) □	51 (0,3)	50 (0,3)	-1 (0,3)
Kipra	51 (0,3) △	52 (0,3)	49 (0,4)	-3 (0,4)
Čehija	49 (0,2) ▽	51 (0,2)	47 (0,3)	-4 (0,3)
Dānija	55 (0,3) ▲	56 (0,3)	54 (0,4)	-2 (0,4)
Dominikāna	47 (0,3) ▽	48 (0,3)	46 (0,3)	-2 (0,3)
Anglija	53 (0,3) ▲	54 (0,4)	52 (0,4)	-3 (0,5)
Igaunija	50 (0,3) □	52 (0,3)	49 (0,3)	-3 (0,3)
Somija	49 (0,2) ▽	50 (0,2)	49 (0,3)	-2 (0,3)
Grieķija	51 (0,3) △	52 (0,3)	50 (0,3)	-2 (0,4)
Gvatemala	53 (0,2) △	54 (0,3)	52 (0,3)	-2 (0,4)
Indonēzija	55 (0,3) ▲	56 (0,3)	53 (0,3)	-4 (0,3)
Īrija	52 (0,3) △	55 (0,3)	50 (0,4)	-4 (0,4)
Itālija	54 (0,3) ▲	56 (0,3)	53 (0,3)	-3 (0,3)
Koreja	38 (0,2) ▼	39 (0,3)	38 (0,3)	-1 (0,3)
Latvija	51 (0,3) □	52 (0,3)	49 (0,4)	-3 (0,4)
Lihtenšteina	48 (0,5) ▽	50 (0,7)	47 (0,7)	-3 (1,0)
Lietuva	50 (0,3) □	52 (0,3)	48 (0,3)	-4 (0,4)
Luksemburga	48 (0,2) ▽	49 (0,2)	47 (0,2)	-2 (0,3)
Malta	46 (0,2) ▼	47 (0,4)	44 (0,3)	-3 (0,4)
Meksika	50 (0,2) □	51 (0,3)	49 (0,3)	-3 (0,3)
Jaunzēlande	53 (0,3) ▲	55 (0,4)	51 (0,4)	-4 (0,6)
Norvēģija	52 (0,3) △	53 (0,4)	51 (0,4)	-2 (0,4)
Paragvaja	49 (0,3) ▽	50 (0,3)	48 (0,3)	-2 (0,3)
Polija	51 (0,3) △	53 (0,3)	49 (0,4)	-4 (0,3)
Krievija	49 (0,3) ▽	51 (0,3)	47 (0,3)	-5 (0,3)
Slovākija	50 (0,3) □	52 (0,2)	48 (0,3)	-3 (0,3)
Slovēnija	50 (0,3) □	52 (0,3)	48 (0,4)	-4 (0,4)
Spānija	48 (0,2) ▽	50 (0,3)	46 (0,3)	-4 (0,4)
Zviedrija	51 (0,3) △	53 (0,3)	49 (0,4)	-3 (0,4)
Šveice	48 (0,3) ▽	49 (0,3)	47 (0,4)	-2 (0,4)
Taizeme	51 (0,2) △	53 (0,2)	49 (0,3)	-4 (0,3)
ICCS vidēji	50 (0,0) □	51 (0,1)	49 (0,1)	-3 (0,1)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkongā	53 (0,4)	54 (0,5)	52 (0,5)	-2 (0,5)
Nīderlande	49 (0,5)	49 (0,5)	48 (0,5)	-2 (0,5)

() Standartklūdas dotas iekavās

Statistiski nozīmīgi koeficienti treknrakstā

▲ – vairāk nekā 3 punkti ir virs starptautiski vidēja

△ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā starptautiski vidējie

▽ – Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā starptautiski vidējie

▼ – vairāk nekā 3 punkti ir zem starptautiski vidēja

Latvijā iespēja izteikt atšķirīgu viedokli vairāk interesē zēnus nekā meitenes. Zēni atklāti nepiekrīt skolotājiem biežāk nekā meitenes. Savukārt, aplūkojot šo jautājumu mācību valodas griezumā, jāsecina, ka Latvijas skolēni ar krievu mācību valodu visvairāk nepiekrīt skolotāju politiskajiem viedokļiem. Atšķirībā no skolēniem ar latviešu mācību valodu, skolēniem ar krievu mācību valodu ir svarīgāk, ka skolotājs, vedinot uz diskusiju par politiskiem un sociāliem jautājumiem, rosina viņus izteikt savu viedokli.

Lauku skolēniem, atšķirībā no Rīgas un citu Latvijas pilsētu skolēniem, ir ievērojami būtiskāk, lai skolotāji mudinātu viņus izteikt savu viedokli.

Skolēni Rīgā uzsāk diskusijas stundās par neseniem politiskiem notikumiem biežāk nekā skolēni pārējās Latvijas pilsētās un laukos. Taču tanī pašā laikā Rīgas un lauku skolēniem ir svarīgi, lai viņu viedokļi par politiskiem un sociālekonomiskiem jautājumiem būtu līdzīgi ar viņu vienaudžu viedokļiem. Pārējo Latvijas pilsētu skolēni ir atvērtāki viedokļu plurālismam.

Atšķirībā no Rīgas un citu Latvijas pilsētu skolēniem, Latvijas lauku skolēni sagaida no saviem skolotājiem plašāku politisko un sociālo problēmu skaidrojumu.

Latvijas skolēniem ar krievu mācību valodu, kuri atzīst, ka diskusijās par politiskiem un sociāliem jautājumiem nekad nav atklāti izteikuši pretēju viedokli skolotāja teiktajam, ir par 16 punktiem zemāki vidējie sasniegumi (414), nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu (430).

Skolēniem ar krievu mācību valodu, kuri atzīst, ka dažreiz diskusijās par politiskiem un sociāliem jautājumiem nav atklāti piekrituši skolotājiem, ir par 17 punktiem zemāki vidējie sasniegumi (473) nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu (490).

Labāki vidējie sasniegumi ir tiem skolēniem, kas bieži oponentē (507) skolotājiem par politiskām vai sociālām tēmām, salīdzinot ar skolēniem, kas to nedara nekad (430).

Tiem skolēniem, kas atzīst, ka stundās biežāk tiek mudināti izteikt savu viedokli, ir lielāki vidējie sasniegumi (493) nekā tiem skolēniem, kuri stundās netiek rosināti iesaistīties sarunās (433).

Par 60 punktiem augstāki vidējie sasniegumi (493) ir tiem skolēniem, kuri aicina izteikties par politiskiem notikumiem gan skolotājus, gan savus klases biedrus.

Tiem skolēniem, kuri atzīst, ka viņi var atklāti nepiekrīt skolotājam stundās, diskutējot par dažādiem ar pilsonisko izglītību saistītiem jautājumiem, ir augstāki vidējie sasniegumi (503), salīdzinot ar to skolēnu vidējiem sasniegumiem, kuri vienmēr piekrīt skolotāja viedoklim (427).

Zemāki vidējie sasniegumi ir skolēniem, kuri atzīst, ka stundās, diskutējot par politiskiem jautājumiem, skolotāji nepievērš uzmanību dažādiem diskutējamās problēmas aspektiem, proti, viedokļu daudzveidībai (447 punkti skolēniem ar krievu mācību valodu un 446 punkti skolēniem ar latviešu mācību valodu). Savukārt augstāki vidējie sasniegumi ir tiem skolēniem, kuru skolotāji akcentē vienas problēmas dažādas puses.

Skolēniem ar latviešu mācību valodu, kuri nebaidās diskutēt par politiskiem jautājumiem, pat ja viņu viedoklis ir atšķirīgs vai nepareizs, ir par 17 punktiem lielāki vidējie sasniegumi atbilstošiem skolēniem ar krievu mācību valodu (479 punkti skolēniem ar krievu mācību valodu un 496 punkti skolēniem ar latviešu mācību valodu).

Skolēniem ar krievu mācību valodu, kas nepiedalās diskusijās, ja viņu viedoklis atšķiras no vairākuma viedokļa, ir zemāki vidējie sasniegumi (458) nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu (481).

To skolēnu, kuri uzskata, ka stundās pašiem ir jāsāk diskusijas par dažādām politiskām tēmām, vidējie sasniegumi ir vienādi (484) gan skolēniem ar krievu, gan ar latviešu mācību valodu.

Pēdējo desmit gadu laikā par 10 procentpunktiem ir palielinājies to skolēnu skaits (61% CIVED, 71% ICCS), kuri apgalvo, ka var atklāti nepieņemt skolotāja viedokli.

Savukārt no 28% līdz 50% ir palielinājies to skolēnu skaits, kas atzīst, ka nekad vai ļoti reti stundās uzsāk diskusiju par politiski aktuāliem jautājumiem.

Pieaudzis (no 69% CIVED līdz 80% ICCS) to skolēnu skaits, kuri atzīst, ka skolotājs bieži vai aizvien vairāk rosina stundā apspriest dažādus ar politiku saistītus jautājumus, un sarucis to skolēnu skaits (no 68% CIVED līdz 54% ICCS), kuri apgalvo, ka skolotāji aicina neizteikt viedokli, kas krasi atšķiras no vairākuma domām.

Procentuāli gandrīz divreiz vairāk skolēnu 2009. gadā ICCS pētījumā (36% CIVED, 65% ICCS) ir norādījuši, ka skolotāji, iepazīstinot ar kādu no sociālpolitiskajām problēmām, norāda ne tikai uz vienu problēmas risinājumu, bet izklāsta vairākus problēmas aspektus.

Skolotāju viedokļi par pilsoniskās izglītības mērķiem un līdzdalību dažādos pasākumos

IEA ICCS 2009 pētījumā skolotāju aptaujā bija vairāki jautājumi par to, kā skolotāji konceptuāli redz pilsonisko izglītību, kādi ir pilsoniskās izglītības mērķi, un kā pilsoniskā izglītība tiek īstenota skolā. 4.25. tabulā apkopoti pētījuma dalībvalstu skolotāju viedokļi par pilsoniskās izglītības mērķiem. Skolotājiem bija jāizvēlas trīs vissvarīgākie pilsoniskās izglītības mērķi no garāka saraksta. Kopumā pētījuma dalībvalstu skolotāji par svarīgākajiem pilsoniskās izglītības mērķiem uzskatīja (iekavās norādīts skolotāju skaits, kas norādījuši attiecīgo mērķi kā svarīgu):

- skolēnu zināšanu par pilsoņu tiesībām un pienākumiem veicināšanu (60%),
- skolēnu kritiskas un neatkarīgas domāšanas veicināšanu (52%),
- skolēnu konfliktu risināšanas prasmes un kompetences attīstīšanu (41%).

Bez tam skolotāji par visai svarīgu atzina nepieciešamību skolēnos attīstīt saudzējošu un sargājošu attieksmi pret dabu (41%). Tai pašā laikā skolotāji samērā reti uzsvēra nepieciešamību:

- atbalstīt efektīvas stratēģijas radīšanu cīņai pret rasismu un ksenofobiju (10%),

- sagatavot skolēnus līdzdalībai politiskajā dzīvē nākotnē (7%).

Iespējams, ka to var izskaidrot ar faktu, ka pētījumā iekļauto skolotāju izlasi veidoja no dažādu priekšmetu skolotājiem, kuri strādāja ar pētījumā iesaistītajiem skolēniem. Iespējams, ka tieši šī iemesla dēļ aptaujā piedalījās neliels skaits pilsoniskās izglītības vai civilzinību skolotāju, kas varēja ietekmēt viedokli par to, kuri ir nozīmīgākie pilsoniskās izglītības mērķi.

Kopumā IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolotāju uzskati par svarīgākajiem pilsoniskās izglītības mērķiem bija visai atšķirīgi. Piemēram, Bulgārijā, Čīlē, Čehijā, Dominikānā, Igaunijā, Gvatemalā, Indonēzijā, Īrijā, Itālijā, Korejā, Maltā, Meksikā, Paragvajā, Polijā, Krievijā, Slovākijā un Taizemē skolotāju visaugstākais pozitīvais vērtējums tika pilsoniskās izglītības mērķim „Skolēnu zināšanu par pilsoņu tiesībām un pienākumiem veicināšanu”, savukārt, Kiprā, Somijā, Latvijā, Lihtenšteinā, Lietuvā, Slovēnijā, Spānijā un Zviedrijā – „Skolēnu kritiskas un neatkarīgas domāšanas veicināšana”, bet Taivānā un Kolumbijā – „Skolēnu konfliktu risināšanas prasmes un kompetences attīstīšana” (skat. 4.25.tab.).

Salīdzinot triju Baltijas valstu skolotāju viedokļus par pilsoniskās izglītības svarīgākajiem mērķiem ar IEA ICCS visu dalībvalstu vidējiem rādītājiem (skat. 4.26. tab.), jāatzīmē vairākas kopīgas iezīmes.

1. Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji par ievērojami svarīgākiem nekā visi ICCS dalībvalstu skolotāji kopā uzskatīja pilsoniskās izglītības mērķus:
 - veicināt skolēnu spēju aizstāvēt savu viedokli,
 - veicināt skolēnu kritisku un neatkarīgu domāšanu.
2. Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji par mazāk svarīgiem nekā visi ICCS dalībvalstu skolotāji kopā uzskatīja pilsoniskās izglītības mērķus:
 - attīstīt skolēnu konfliktu risināšanas prasmes un kompetences,
 - atbalstīt efektīvas stratēģijas radīšanu cīņai pret rasismu un ksenofobiju.

Pārējos gadījumos Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāju viedokļi lielākā vai mazākā mērā atšķīrās (skat. 4.26. tab.).

4.25. tabula.

Skolotāju izpratne par nozīmīgākajiem pilsoniskās izglītības mērķiem (IEA ICCS 2009)

Skolotāju skaits %, kas sekojošo uzskata par galveno pilsoniskās izglītības mērķi skolā:										
Valstis	Sekmēt zināšanas par sociālajām, politiskajām un sabiedriskajām institūcijām	Sekmēt cieņu pret dabu un tās aizsardzību	Veicināt prasmi aizstāvēt savu viedokli	Attīstīt skolēnu spējas un zināšanas konfliktu risināšanā	Veicināt zināšanas par pilsoņu tiesībām un pienākumiem	Sniegt iespēju skolēniem aktīvi piedalīties vietējās pašvaldības dzīvē	Veicināt skolēnu kritisko un patstāvīgo domāšanu	Veicināt skolēnu līdzdalību skolas aktivitātēs	Atbalstīt efektīvu stratēģiju cīņā pret rasismu un ksenofobiju	Sagatavot skolēnu aktīvai politiskajai līdzdalībai
Bulgārija	28 (2,0)	43 (1,6)	36 (1,7)	30 (1,8)	61 (1,4)	11 (1,4)	55 (1,9)	28 (1,6)	4 (0,8)	3 (0,5)
Čīle	27 (1,7)	32 (1,8)	21 (1,4)	58 (1,4)	59 (1,6)	16 (1,3)	51 (1,7)	23 (1,7)	3 (0,5)	8 (1,0)
Taivāna (Ķīna)	28 (1,1)	59 (1,3)	4 (0,4)	63 (1,1)	53 (1,2)	13 (0,8)	58 (1,0)	17 (1,0)	2 (0,3)	1 (0,2)
Kolumbija	34 (1,9)	40 (1,7)	9 (1,0)	73 (1,6)	59 (1,7)	16 (1,3)	36 (1,7)	16 (1,3)	2 (0,6)	12 (1,1)
Kipra	41 (1,8)	34 (1,8)	34 (1,8)	23 (1,5)	45 (1,7)	12 (1,2)	63 (1,5)	18 (1,3)	22 (1,4)	8 (0,9)
Čehija	36 (1,7)	37 (1,3)	36 (1,3)	44 (1,7)	57 (1,3)	19 (1,0)	45 (1,6)	9 (0,9)	12 (0,9)	2 (0,4)
Dominikāna	54 (3,9)	42 (2,4)	11 (1,8)	42 (2,5)	72 (2,3)	12 (1,9)	40 (3,0)	9 (1,4)	8 (1,8)	8 (1,3)
Igaunija	46 (1,6)	30 (1,6)	23 (1,2)	30 (1,5)	71 (1,3)	12 (1,0)	66 (1,3)	13 (0,9)	1 (0,3)	7 (0,8)
Somija	27 (1,1)	61 (1,0)	14 (0,7)	44 (1,1)	37 (1,0)	7 (0,6)	81 (0,9)	18 (0,8)	9 (0,7)	1 (0,3)
Gvatemala	36 (2,5)	41 (1,9)	17 (1,4)	37 (2,4)	69 (2,5)	27 (1,5)	33 (2,1)	13 (1,7)	9 (1,1)	15 (1,6)
Indonēzija	57 (2,2)	22 (1,6)	5 (0,6)	42 (2,6)	75 (1,7)	26 (1,7)	37 (1,9)	23 (1,3)	8 (1,1)	5 (0,9)
Īrija	42 (1,5)	39 (1,4)	13 (0,9)	22 (1,1)	56 (1,3)	40 (1,3)	49 (1,6)	19 (1,0)	12 (1,0)	7 (0,7)
Itālija	50 (1,1)	38 (1,1)	12 (0,7)	21 (1,0)	78 (1,0)	8 (0,6)	58 (1,2)	11 (0,7)	21 (1,0)	2 (0,3)
Koreja	42 (1,3)	33 (1,1)	27 (1,1)	50 (1,8)	65 (1,9)	12 (0,9)	19 (1,0)	35 (1,2)	1 (0,1)	16 (1,0)
Latvija	27 (2,0)	35 (2,0)	38 (1,7)	27 (1,7)	52 (1,7)	9 (1,1)	61 (1,3)	29 (1,8)	1 (0,3)	13 (1,5)
Lihtenšteina	31 (4,6)	35 (5,5)	20 (4,1)	58 (5,3)	19 (3,8)	3 (1,5)	74 (3,8)	11 (2,4)	30 (4,9)	19 (4,3)
Lietuva	17 (1,1)	49 (1,5)	25 (1,2)	34 (1,4)	54 (1,4)	24 (1,3)	57 (1,4)	35 (1,4)	2 (0,5)	2 (0,4)
Malta	20 (1,6)	58 (1,8)	18 (1,6)	32 (1,8)	60 (1,8)	18 (1,5)	60 (1,9)	21 (1,6)	10 (1,0)	3 (0,6)
Meksika	25 (1,4)	47 (1,7)	14 (1,2)	58 (2,0)	66 (1,6)	15 (1,3)	45 (1,7)	17 (1,8)	3 (0,5)	9 (0,9)
Paragvaja	38 (3,0)	47 (2,4)	10 (1,4)	43 (2,9)	69 (2,0)	18 (1,8)	47 (2,7)	9 (1,3)	4 (0,8)	14 (1,5)
Polija	24 (1,3)	29 (1,1)	22 (1,0)	36 (1,4)	53 (1,3)	38 (1,3)	44 (1,5)	35 (1,3)	7 (0,6)	10 (0,9)
Krievija	16 (1,1)	52 (1,4)	33 (1,4)	34 (1,2)	76 (0,9)	18 (0,9)	39 (1,2)	19 (1,6)	3 (0,6)	9 (0,7)
Slovākija	38 (1,4)	50 (1,5)	18 (1,0)	43 (1,4)	63 (1,5)	12 (1,0)	41 (1,6)	15 (1,5)	16 (1,5)	1 (0,3)
Slovēnija	24 (1,0)	55 (1,0)	31 (0,9)	40 (1,0)	49 (1,1)	5 (0,5)	64 (1,0)	17 (1,0)	13 (0,7)	1 (0,2)
Spānija	17 (1,0)	32 (1,3)	22 (1,1)	57 (1,5)	61 (1,3)	3 (0,4)	67 (1,4)	13 (0,9)	23 (1,2)	3 (0,5)
Zviedrija	16 (1,1)	37 (1,3)	24 (1,2)	30 (1,2)	62 (1,6)	2 (0,4)	84 (0,9)	10 (0,8)	31 (1,3)	2 (0,4)
Taizeme	57 (2,0)	33 (1,5)	10 (1,4)	30 (1,9)	78 (1,9)	27 (2,4)	38 (1,8)	20 (1,8)	0 (0,1)	6 (1,0)
ICCS vidēji	33 (0,4)	41 (0,4)	20 (0,3)	41 (0,4)	60 (0,3)	16 (0,2)	52 (0,3)	19 (0,3)	10 (0,3)	7 (0,2)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Austrija	25 (2,0)	27 (1,5)	38 (1,5)	46 (1,9)	17 (1,9)	3 (0,5)	65 (1,5)	2 (0,5)	21 (1,7)	16 (2,3)
Beļģija (Flāmu)	17 (1,1)	58 (1,4)	46 (1,5)	59 (1,2)	25 (1,2)	11 (0,9)	58 (1,4)	14 (0,9)	11 (1,0)	1 (0,2)
Dānija	48 (1,6)	22 (1,7)	20 (1,7)	51 (1,7)	32 (1,9)	7 (1,1)	89 (1,2)	4 (0,9)	9 (1,4)	16 (1,1)
Anglija	27 (1,3)	35 (1,5)	13 (0,9)	31 (1,5)	50 (1,4)	27 (1,5)	64 (1,3)	22 (1,3)	23 (1,2)	6 (0,6)
Honkonga	45 (1,4)	48 (1,7)	8 (0,7)	15 (1,1)	64 (1,1)	32 (1,5)	59 (1,5)	24 (1,3)	2 (0,4)	2 (0,5)
Luksemburga	46 (4,1)	33 (3,5)	22 (2,8)	36 (3,8)	57 (4,0)	6 (1,5)	64 (3,3)	14 (2,6)	15 (2,7)	5 (1,5)
Jaunzēlande	19 (1,4)	50 (2,0)	12 (1,0)	34 (1,4)	38 (1,5)	25 (1,4)	74 (1,4)	32 (1,5)	11 (0,9)	4 (0,7)
Šveice	33 (1,8)	43 (2,2)	28 (1,8)	48 (1,6)	32 (1,9)	5 (0,7)	70 (1,7)	10 (0,9)	15 (1,4)	16 (1,4)

() Standartkļūdas dotas iekavās

4.26. tabula.

Baltijas valstu skolotāji par svarīgiem pilsoniskās izglītības mērķiem (IEA ICCS 2009)

Skolotāju skaits %, kas sekojošo uzskata par galveno pilsoniskās izglītības mērķi skolā:										
Valstis	Sekmēt zināšanas par sociālajām, politiskajām un sabiedriskajām institūcijām	Sekmēt cieņu pret dabu un tās aizsardzību	Veicināt prasmi aizstāvēt savu viedokli	Aptīstīt skolēnu spējas un zināšanas konfliktu risināšanā	Veicināt zināšanas par pilsoņu tiesībām un pienākumiem	Sniegt iespēju skolēniem aktīvi piedalīties vietējās pašvaldības dzīvē	Veicināt skolēnu kritisko un patstāvīgo domāšanu	Veicināt skolēnu līdzdalību skolas aktivitātēs	Atbalstīt efektīvu stratēģiju cīņā pret rasismu un ksenofobiju	Segatavot skolēnu aktīvai politiskajai līdzdalībai
Igaunija	46 (1,6)	30 (1,6)	23 (1,2)	30 (1,5)	71 (1,3)	12 (1,0)	66 (1,3)	13 (0,9)	1 (0,3)	7 (0,8)
Latvija	27 (2,0)	35 (2,0)	38 (1,7)	27 (1,7)	52 (1,7)	9 (1,1)	61 (1,3)	29 (1,8)	1 (0,3)	13 (1,5)
Lietuva	17 (1,1)	49 (1,5)	25 (1,2)	34 (1,4)	54 (1,4)	24 (1,3)	57 (1,4)	35 (1,4)	2 (0,5)	2 (0,4)
ICCS vidēji	33 (0,4)	41 (0,4)	20 (0,3)	41 (0,4)	60 (0,3)	16 (0,2)	52 (0,3)	19 (0,3)	10 (0,3)	7 (0,2)

() Standartklūdas dotas iekavās

Izstrādājot IEA CIVED pētījuma ietvarstruktūru, tika uzsvērti skolēnu ikdienas dzīves nozīme sociālajā, politiskajā un pilsoniskajā kontekstā. Iesaistoties dažādos pasākumos, kas notiek pašvaldībās, pilsētās vai ciematos, kas teritoriāli saistīti ar skolu, skolēniem rodas lieliska iespēja piedalīties ar pilsonisko izglītību saistītās aktivitātēs un pārbaudīt savas zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas dzīvei demokrātiskā sabiedrībā. IEA ICCS 2009 pētījumā skolotāju aptaujās bija vairāki jautājumi par skolotāju piedalīšanos skolas organizētos pasākumos kopā ar pētījumā iesaistītajiem skolēniem. 4.27. tabulā apkopoti dati par skolotāju atbildēm uz jautājumiem par līdzdalību pasākumos kopā ar pētījuma dalīb skolēniem. Kopumā pētījuma dalībvalstu skolotāji visbiežāk atzīmēja pasākumus, kuros viņi piedalījās kopā ar skolēniem (iekavās norādīts skolotāju skaits, kas norādījuši līdzdalību kopā ar skolēniem):

- sporta pasākumi (70%),
- kultūras aktivitātes (piemēram, teātra, koncerta vai kino apmeklējums) (68%),
- vietējā mēroga pasākumi vides sakārtošanā (49%),
- brīdinājuma pasākumi (piemēram, Diena bez tabakas, AIDS diena) (49%).

Tai pašā laikā skolotāji samērā reti (30% - visās ICCS pētījuma dalībvalstīs) norādīja, ka būtu piedalījušies kopā ar skolēniem ar cilvēktiesību aizsardzību saistītos projektos.

Vidēji visās pētījuma dalībvalstīs 10% skolotāju tomēr norādīja, ka nepiedalījās nevienā no visiem aptaujā piedāvātajiem pasākumiem, bet vairākās valstīs šādu skolotāju īpatsvars bija 15% vai vairāk (Čīle – 20%, Taivāna – 19%, Kipra – 21%, Īrija – 24%, Lihtenšteina – 21% Koreja – 15%).

4.27. tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolotāju līdzdalība dažādos pasākumos kopā ar pētījuma dalībklasi

Skolotāju skaits %, kas apgalvo, ka kopā ar pētījuma dalībklasi piedalījušies kādā no sekojošajiem pasākumiem:									
Valsts	Vietējas nozīmes vides aizsardzības pasākumos	Projektos par civiltvēstību ieviešanu	Aktivitātēs, kas attiecas uz mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem vai to grupām	Kultūras pasākumos (piemēram, teātra, muzikālos, kino)	Multikulturālos vai starpkultūru pasākumos vietējās pašvaldības teritorijā	Brīdinājuma kampaņas, piemēram, AIDS pretsmēķēšanas diena	kuru mērķis ir uzlabot vietējās pašvaldības dzīvi, (piemēram, sabiedrisko apstādījumu sakopšana, palīdzība bibliotēkai, poliklīnikai vai	Piedalīšanās sporta pasākumos	Nevienā no dotajām aktivitātēm
Bulgārija	43 (2,4)	9 (1,0)	23 (2,1)	73 (2,2)	44 (2,6)	70 (2,0)	37 (2,4)	79 (1,6)	7 (0,8)
Čīle	35 (2,3)	15 (1,5)	27 (2,0)	50 (1,8)	27 (1,8)	34 (2,1)	14 (1,7)	49 (2,2)	20 (1,4)
Taivāna (Ķīna)	19 (1,5)	10 (0,8)	23 (1,3)	52 (1,4)	17 (1,0)	38 (1,5)	16 (1,0)	67 (1,1)	19 (1,0)
Kolumbija	60 (1,7)	43 (2,0)	33 (1,7)	76 (1,9)	59 (2,1)	39 (1,7)	33 (1,6)	82 (1,5)	4 (0,7)
Kipra	28 (1,6)	22 (1,4)	25 (1,4)	50 (1,8)	27 (1,5)	22 (1,7)	19 (1,5)	44 (1,7)	21 (1,5)
Čehija	35 (1,7)	22 (1,2)	16 (1,2)	71 (1,4)	31 (1,5)	46 (2,0)	19 (1,3)	54 (1,3)	14 (1,0)
Dominikāna	75 (2,7)	58 (3,3)	52 (2,9)	74 (2,4)	75 (2,2)	73 (3,2)	55 (2,5)	78 (2,5)	2 (0,5)
Igaunija	54 (1,9)	8 (1,0)	6 (0,8)	80 (1,3)	24 (1,8)	54 (1,7)	45 (1,7)	87 (1,0)	6 (0,8)
Somija	16 (1,1)	5 (0,7)	19 (1,0)	50 (1,3)	13 (1,1)	60 (1,3)	20 (1,7)	56 (1,4)	14 (0,8)
Gvatemala	45 (2,0)	31 (2,3)	30 (2,2)	61 (2,8)	42 (2,5)	34 (1,7)	35 (2,6)	78 (1,9)	9 (1,7)
Indonēzija	75 (2,0)	54 (2,0)	73 (2,6)	52 (2,4)	43 (2,2)	42 (2,3)	44 (1,7)	89 (1,2)	3 (0,8)
Irāna	29 (1,3)	24 (1,2)	25 (1,2)	41 (1,3)	13 (0,9)	21 (1,1)	12 (0,8)	57 (1,4)	24 (1,2)
Itālija	40 (1,9)	40 (2,0)	39 (1,6)	80 (1,4)	34 (1,6)	44 (1,6)	19 (1,3)	65 (1,6)	7 (0,7)
Koreja	58 (1,8)	13 (0,8)	39 (1,6)	57 (2,0)	23 (1,2)	43 (1,6)	33 (1,7)	55 (1,5)	15 (0,8)
Latvija	59 (2,2)	21 (1,5)	22 (2,0)	80 (1,3)	37 (2,2)	39 (2,2)	56 (2,4)	81 (1,5)	7 (0,8)
Lihtenšteina	23 (4,2)	23 (4,4)	20 (4,6)	54 (5,1)	2 (1,2)	29 (4,0)	9 (2,7)	55 (4,5)	21 (4,3)
Lietuva	46 (1,8)	26 (1,7)	28 (1,9)	76 (1,4)	50 (1,8)	65 (1,9)	54 (1,6)	72 (1,1)	7 (0,7)
Malta	45 (1,9)	29 (1,8)	41 (1,8)	75 (1,9)	29 (1,5)	39 (2,1)	19 (1,4)	78 (1,8)	8 (1,3)
Meksika	65 (1,9)	47 (1,8)	32 (2,7)	66 (1,8)	41 (2,4)	55 (1,7)	36 (1,9)	74 (1,5)	5 (0,5)
Paragvaja	73 (2,5)	35 (2,3)	42 (2,7)	80 (2,0)	59 (2,8)	59 (2,3)	59 (2,0)	89 (1,4)	2 (0,7)
Polija	46 (1,5)	28 (1,8)	41 (1,5)	65 (1,7)	24 (1,2)	65 (1,5)	16 (1,0)	56 (1,4)	10 (0,9)
Krievija	66 (2,2)	38 (1,9)	43 (2,5)	70 (1,8)	42 (2,2)	70 (1,6)	36 (2,3)	69 (1,7)	7 (0,9)
Slovākija	77 (1,7)	50 (2,0)	30 (1,7)	96 (0,7)	57 (2,1)	72 (1,6)	48 (2,1)	96 (0,9)	1 (0,2)
Slovēnija	46 (1,5)	27 (1,1)	23 (1,5)	74 (1,1)	38 (1,2)	47 (1,3)	17 (0,9)	70 (1,3)	10 (0,7)
Spānija	41 (2,1)	42 (1,6)	41 (1,8)	74 (1,5)	27 (1,5)	50 (1,7)	12 (1,0)	55 (2,1)	10 (0,8)
Zviedrija	19 (1,5)	27 (2,0)	17 (1,4)	80 (1,5)	16 (1,3)	18 (1,2)	16 (1,4)	69 (1,4)	11 (1,1)
Taizeme	94 (0,8)	71 (1,5)	66 (2,3)	91 (1,3)	79 (1,8)	96 (0,7)	87 (1,4)	98 (0,4)	0 (0,2)
ICCS vidēji	49 (0,4)	30 (0,4)	32 (0,4)	68 (0,4)	36 (0,4)	49 (0,4)	32 (0,3)	70 (0,3)	10 (0,2)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Austrija	31 (1,5)	22 (1,8)	23 (2,1)	64 (2,0)	16 (1,5)	27 (1,6)	19 (1,6)	56 (2,0)	16 (1,3)
Beļģija (Flāmu)	49 (2,5)	35 (2,2)	51 (2,0)	83 (1,3)	32 (1,7)	51 (2,6)	14 (1,2)	78 (1,3)	6 (0,8)
Dānija	12 (1,2)	14 (1,4)	15 (1,9)	55 (2,3)	6 (0,8)	14 (1,4)	13 (1,5)	43 (2,1)	27 (1,8)
Anglija	32 (1,7)	27 (1,4)	37 (1,6)	51 (1,7)	21 (1,2)	35 (1,5)	17 (1,3)	60 (1,6)	17 (1,2)
Honkonga	36 (1,7)	10 (1,0)	27 (1,4)	59 (1,7)	36 (1,8)	38 (1,7)	27 (1,4)	59 (1,6)	21 (1,4)
Luksemburga	17 (2,8)	22 (2,6)	21 (2,7)	34 (3,4)	17 (2,3)	40 (3,4)	12 (2,7)	35 (3,5)	32 (3,4)
Jaunzēlande	36 (1,9)	20 (1,2)	32 (1,7)	49 (1,3)	29 (1,4)	40 (1,5)	17 (1,3)	68 (1,6)	15 (0,9)
Norvēģija	15 (2,6)	17 (2,7)	22 (2,6)	87 (1,5)	17 (2,1)	45 (4,9)	23 (3,8)	74 (4,4)	8 (1,0)
Šveice	18 (2,0)	11 (1,5)	11 (1,1)	47 (1,9)	8 (0,9)	22 (1,6)	8 (1,1)	55 (3,3)	25 (2,0)

() Standartkļūdas dotas iekavās

Salīdzinot triju Baltijas valstu skolotāju atbildes par līdzdalību dažādos pasākumos kopā ar skolēniem ar IEA ICCS visu dalībvalstu vidējiem rādītājiem (skat. 4.28. tab.), jāatzīmē vairākas kopīgas iezīmes.

1. Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji ar saviem skolēniem, salīdzinot ar visiem ICCS dalībvalstu skolotājiem kopā, biežāk piedalījās:
 - kultūras aktivitātēs (piemēram, teātra, koncerta vai kino apmeklējums),
 - vietējā mēroga infrastruktūras uzlabošanā,
 - sporta pasākumos.
2. Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji ar saviem skolēniem, salīdzinot ar visiem ICCS dalībvalstu skolotājiem kopā, retāk piedalījās:
 - ar cilvēktiesību tematiku saistītos projektos,
 - trūcīgo iedzīvotāju vai iedzīvotāju grupu atbalsta pasākumos.

Latvijas skolotāji kopā ar saviem skolēniem biežāk, nekā viņu kolēģi Igaunijā un Lietuvā piedalījās „Vietēja mēroga pasākumos vides sakārtošanā” un „Vietēja mēroga pasākumos infrastruktūras uzlabošanā”. Tai pašā laikā Latvijas skolotāji kopā ar skolēniem ievērojami mazāk nekā Igaunijas un Lietuvas kolēģi piedalījušies „Brīdinājuma pasākumos” (piemēram, Diena bez tabakas, AIDS diena)” (skat. 4.28. tab.).

4.28. tabula.

Baltijas valstu skolotāju un skolēnu kopīga dalība dažādos ar pilsonisko izglītību saistītos pasākumos (IEA ICCS 2009)

Skolotāju skaits %, kas apgalvo, ka kopā ar pētījuma dalībklasi piedalījušies kādā no sekojošajiem pasākumiem:									
Valsts	Vietējas nozīmes vides aizsardzības pasākumos	Projekts par cilvēktiesību ievērošanu	Aktivitātēs, kas attiecas uz mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem vai to grupām	Kultūras pasākumos (piemēram, teātra, muzikālos, kino)	Multikulturālos vai starpkultūru pasākumos vietējās pašvaldības teritorijā	Brīdinājuma kampaņās, piemēram, AIDS diena, Pasaulē pret smēķēšanas diena	Pasākumos, kuru mērķis ir uzlabot vietējās pašvaldības dzīvi, (piemēram, sabiedrisko apstādījumu	Piedalīšanās sporta pasākumos	Nevienā no dotajām aktivitātēm
Igaunija	54 (1,9)	8 (1,0)	6 (0,8)	80 (1,3)	24 (1,8)	54 (1,7)	45 (1,7)	87 (1,0)	6 (0,8)
Latvija	59 (2,2)	21 (1,5)	22 (2,0)	80 (1,3)	37 (2,2)	39 (2,2)	56 (2,4)	81 (1,5)	7 (0,8)
Lietuva	46 (1,8)	26 (1,7)	28 (1,9)	76 (1,4)	50 (1,8)	65 (1,9)	54 (1,6)	72 (1,1)	7 (0,7)
ICCS vidēji	49 (0,4)	30 (0,4)	32 (0,4)	68 (0,4)	36 (0,4)	49 (0,4)	32 (0,3)	70 (0,3)	10 (0,2)

Rezumējot:

- IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolotāji par svarīgākajiem pilsoniskās izglītības mērķiem uzskatīja:
 - skolēnu zināšanu par pilsoņu tiesībām un pienākumiem veicināšanu,
 - skolēnu kritiskas un neatkarīgas domāšanas veicināšanu,
 - skolēnu konfliktu risināšanas prasmes un kompetences attīstīšanu.
- Tikai 7-10% IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolotāji uzskatīja, ka svarīgi pilsoniskās izglītības mērķi ir:
 - atbalstīt efektīvas stratēģijas radīšanu cīņai pret rasismu un ksenofobiju,
 - sagatavot skolēnus līdzdalībai politiskajā dzīvē nākotnē.
- Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji par ievērojami nozīmīgākiem nekā visi ICCS dalībvalstu skolotāji kopā uzskatīja pilsoniskās izglītības mērķus
 - veicināt skolēnu spēju aizstāvēt savu viedokli,
 - veicināt skolēnu kritisku un neatkarīgu domāšanu.
- IEA ICCS dalībvalstu skolotāji kopā ar saviem skolēniem visbiežāk piedalījās:
 - sporta pasākumos,
 - kultūras aktivitātēs (piemēram, teātra, koncerta vai kino apmeklējums),
 - vietējā mēroga pasākumos vides sakārtošanā,
 - brīdinājuma pasākumos (piemēram, Diena bez tabakas, AIDS diena).
- Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji ar saviem skolēniem, salīdzinot ar visiem ICCS dalībvalstu skolotājiem kopā, biežāk piedalījās:
 - kultūras aktivitātēs (piemēram, teātra, koncerta vai kino apmeklējums),
 - vietējā mēroga infrastruktūras uzlabošanā,
 - sporta pasākumos.
- Latvijas skolotāji kopā ar saviem skolēniem biežāk, nekā viņu kolēģi Igaunijā un Lietuvā piedalījās „Vietēja mēroga pasākumos vides sakārtošanā” un „Vietēja mēroga pasākumos infrastruktūras uzlabošanā”.

Pilsoniskā izglītība IEA ICCS 2009 dalībvalstu pamatskolu mācību programmās

Dažādu valstu izglītības sistēmas ir atšķirīgas. Tāpēc, īstenojot starptautiskus izglītības pētījumus, parasti tiek savākta informācija par to, kādā veidā pētījuma dalībvalstīs tiek organizēta pētāmā priekšmeta (pat vairāku priekšmetu vai saturiskās jomas) apgūšana. Informācija par IEA ICCS 2009 dalībvalstu politiku, mērķiem un pieeju pilsoniskās izglītības īstenošanā pamatskolā tika savākta gan ar nacionālo konteksta aptauju, gan ar skolotāju un skolu aptaujām.

Pētījumā netika konstatēta vienota pieeja pilsoniskās izglītības mācību organizēšanā. Daļā valstu pilsoniskā izglītība ir atsevišķs priekšmets (kas neizslēdz šo tēmu aplūkošanu arī citos priekšmetos), citās – pilsoniskās izglītības jautājumi ir integrēti dažādos mācību priekšmetos.

Skolēnu sasniegumu sasaistīšana ar mācību priekšmeta saturu vai mācību satura vietu un īpatsvaru mācību programmās ir visai sarežģīta problēma pat vienā valstī, tādēļ starptautiski salīdzinājumi parasti neizdodas. Šī iemesla dēļ, piemēram, netika veikta skolēnu sasniegumu salīdzinoša izvērtēšana atkarībā no mācību programmu satura IEA COMPED (*Computers in Education – Datori izglītībā*) pētījumā.

Tai pašā laikā jāatzīst, ka vienas valsts ietvaros, veicot detalizētu izglītības programmu, priekšmetu standartu un mācību satura izpēti, iespējams iegūt papildu informāciju, kas nepieciešama pētījuma rezultātu padziļinātā analīzē.

Rezumējot:

- IEA ICCS 2009 pētījumā netika konstatēta kādam reģionam vai valstu grupai raksturīga stratēģija pilsoniskās izglītības īstenošanā pamatskolā,
- Skolēnu sasniegumu sasaistīšanai ar valsts īstenoto pilsoniskās izglītības stratēģiju nepieciešama priekšmeta standarta, mācību programmu un mācību satura, kā arī iespējamās starppriekšmetu saiknes padziļināta izpēte un analīze.

Vecāku interese par sociāliem un politiskiem jautājumiem un skolēnu sasniegumi

Vecāku ietekme uz skolēnu viedokļiem un sasniegumiem nav noliedzama. Šī ietekme var būt ļoti tieša, kas ir izteikta ar norādījumiem un pavēlēm, gan arī netieša. Ļoti lielu lomu spēlē ģimenes sociāli ekonomiskais statuss, kas bieži tiek raksturots ar vecāku izglītību, vecāku darba jomu un statusu, grāmatu un dažādu sadzīves priekšmetu esamību vai neesamību mājās. Šeit aplūkosim skolēnu sasniegumu pilsoniskās izglītības testā saistībā ar vecāku interesi par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem (skat. 4.29. tab.). Tabula veidota, balstoties uz skolēnu aptaujas diviem jautājumiem *Cik daudz Tava māte / tēvs interesējas par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem?*

Skolēniem, kuru vecāki interesējas par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem, ir augstāki sasniegumi pilsoniskajā izglītībā. Starptautiski salīdzinoši ļoti zemi sasniegumi ir skolēniem, kuru vecāki vispār neinteresējas par šiem jautājumiem – tie ir par 68 punktiem zemāki nekā vidējie Latvijas skolēnu sasniegumi. Latvijā šādi neieinteresēti vecāki ir tikai

vienam procentam skolēnu, kas arī neizsauc izbrīnu, ņemot vērā mūsu valstī esošo situāciju. Piemēram, Anglijā šajā grupā ir piecas reizes vairāk skolēnu vecāku nekā Latvijā. Sakarā ar tik mazu šo grupu Latvijā, nav iespējams veikt precīzus skolēnu sasniegumu aprēķinus.

4.29. tabula.

Skolēnu dalījums grupās pēc vecāku intereses par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem un šo skolēnu grupu vidējie sasniegumi

Valsts	Skolēni, kuri vecāki:							
	ļoti interesējas		pietiekami interesējas		ne īpaši interesējas		neinteresējas nemaz	
	Procenti	Vidējie sasniegumi	Procenti	Vidējie sasniegumi	Procenti	Vidējie sasniegumi	Procenti	Vidējie sasniegumi
Austrija	32 (1,0)	519 (5,4)	49 (1,0)	508 (4,4)	17 (0,7)	477 (6,3)	2 (0,3)	387 (9,5)
Beļģija (Flāmu)	19 (0,9)	529 (6,9)	54 (1,1)	519 (4,5)	22 (1,0)	500 (5,0)	4 (0,5)	468 (9,0)
Bulgārija	19 (0,8)	451 (7,4)	52 (1,2)	486 (5,4)	25 (1,1)	460 (5,4)	4 (0,4)	393 (11,3)
Čīle	20 (0,7)	489 (5,3)	35 (0,8)	500 (3,9)	42 (0,9)	472 (3,4)	3 (0,3)	428 (9,4)
Taivāna (Ķīna)	10 (0,4)	564 (5,5)	38 (0,7)	569 (3,0)	48 (0,8)	554 (2,8)	4 (0,3)	518 (7,0)
Kolumbija	30 (0,8)	464 (3,6)	25 (0,8)	482 (4,1)	41 (1,0)	459 (3,0)	5 (0,4)	413 (5,6)
Kipra	27 (0,7)	458 (4,6)	45 (1,0)	467 (3,3)	25 (0,8)	442 (3,5)	3 (0,3)	398 (9,9)
Čehija	12 (0,7)	536 (6,5)	49 (0,7)	522 (2,3)	34 (0,9)	492 (2,6)	4 (0,3)	457 (6,8)
Dānija	18 (0,7)	607 (6,0)	58 (0,9)	585 (3,7)	23 (1,0)	542 (3,6)	1 (0,1)	^
Dominikāna	29 (1,3)	380 (3,4)	15 (0,8)	396 (5,1)	41 (1,6)	385 (2,9)	15 (0,6)	362 (4,6)
Anglija	19 (1,1)	549 (9,7)	50 (0,9)	531 (5,0)	25 (1,0)	503 (4,1)	5 (0,5)	467 (10,4)
Igaunija	16 (1,0)	541 (7,8)	51 (1,2)	536 (4,4)	31 (1,2)	508 (5,0)	2 (0,3)	458 (12,2)
Somija	14 (0,7)	591 (6,3)	59 (0,9)	582 (2,6)	25 (0,8)	562 (3,4)	2 (0,2)	514 (12,1)
Grieķija	26 (1,0)	499 (5,3)	46 (0,9)	486 (4,9)	23 (0,9)	450 (5,3)	4 (0,4)	401 (10,4)
Gvatemala	32 (1,0)	433 (4,8)	26 (0,8)	452 (5,7)	40 (1,1)	430 (3,3)	3 (0,3)	372 (10,6)
Indonēzija	33 (0,9)	434 (4,2)	49 (0,9)	438 (3,6)	16 (0,7)	423 (4,3)	2 (0,3)	391 (9,2)
Īrija	30 (1,0)	558 (5,4)	51 (1,0)	535 (4,5)	16 (0,9)	510 (6,5)	3 (0,4)	462 (13,2)
Itālija	29 (1,0)	545 (4,7)	54 (0,8)	531 (3,4)	15 (0,6)	508 (5,8)	1 (0,2)	^
Koreja	29 (0,6)	578 (3,0)	61 (0,6)	563 (2,0)	9 (0,4)	540 (4,7)	1 (0,1)	^
Latvija	25 (1,2)	489 (5,4)	58 (1,2)	485 (4,3)	16 (1,0)	465 (5,8)	1 (0,2)	^
Lihtenšteina	29 (2,3)	548 (6,9)	50 (2,8)	541 (5,7)	19 (2,0)	501 (12,5)	2 (0,7)	^
Lietuva	20 (0,7)	515 (4,4)	64 (0,9)	509 (3,0)	15 (0,8)	484 (4,6)	1 (0,1)	^
Luksemburga	24 (0,7)	497 (4,3)	47 (1,0)	485 (1,9)	26 (1,0)	451 (4,6)	3 (0,3)	418 (13,0)
Malta	23 (1,1)	492 (6,8)	48 (1,4)	502 (5,1)	24 (1,2)	478 (6,6)	4 (0,5)	424 (9,2)
Meksika	23 (0,6)	443 (4,0)	21 (0,8)	473 (5,4)	51 (0,9)	452 (2,8)	5 (0,4)	409 (5,5)
Jaunzēlande	24 (1,0)	533 (7,4)	55 (1,0)	526 (5,0)	18 (0,8)	499 (6,3)	3 (0,4)	459 (14,2)
Norvēģija	22 (1,0)	537 (6,2)	55 (1,3)	526 (3,5)	21 (1,0)	484 (4,5)	1 (0,3)	^
Paragvaja	25 (1,0)	419 (5,1)	21 (0,9)	453 (4,9)	47 (0,9)	422 (4,5)	7 (0,5)	387 (6,2)
Polija	23 (0,9)	550 (6,6)	61 (1,0)	536 (4,4)	14 (0,8)	522 (7,1)	2 (0,3)	486 (16,2)
Krievija	26 (1,0)	506 (6,0)	52 (1,0)	515 (4,2)	20 (0,8)	489 (4,0)	2 (0,2)	461 (11,7)
Slovākija	11 (0,8)	536 (8,1)	48 (1,2)	543 (5,1)	37 (1,3)	513 (4,1)	3 (0,4)	478 (13,3)
Slovēnija	14 (0,7)	533 (6,5)	55 (1,1)	525 (3,0)	27 (1,0)	500 (3,7)	3 (0,4)	458 (8,9)
Spānija	18 (0,8)	517 (5,5)	46 (0,9)	519 (4,2)	33 (1,2)	487 (4,7)	3 (0,3)	442 (11,1)
Zviedrija	17 (0,8)	557 (5,9)	51 (1,1)	546 (3,3)	29 (1,2)	524 (4,3)	3 (0,3)	473 (11,1)
Šveice	24 (0,9)	552 (5,8)	55 (1,1)	534 (4,3)	20 (1,0)	510 (4,1)	2 (0,2)	482 (14,1)
Taizeme	31 (1,0)	453 (4,6)	57 (0,9)	454 (3,7)	11 (0,7)	443 (4,7)	1 (0,2)	^
ICCS vidēji	23 (0,2)	511 (1,0)	48 (0,2)	510 (0,7)	26 (0,2)	484 (0,8)	3 (0,1)	443 (2,1)

Valstis, kuras neizpildīja izlases veidošanas prasības

Honkonga	16 (0,7)	566 (7,5)	54 (1,0)	558 (5,8)	26 (1,0)	544 (7,0)	4 (0,5)	509 (12,6)
Nīderlande	15 (1,4)	516 (9,0)	52 (1,7)	502 (8,5)	31 (2,0)	475 (7,4)	3 (0,6)	^

() Standartkļūdas dotas iekavās

* Statistiski nozīmīgie koeficients ($p < 0.05$) treknrakstā .

^ Skolēnu skaits pārāk mazs, lai aprēķinātu vidējo.

Maza starpība ir starp to skolēnu sasniegumiem, kuru vecāki ļoti interesējas un pietiekami interesējas. Tas ir gan vidēji starptautiski, gan Latvijā. Redzams, ka skolēnu

sasniegumu saistībai ar vecāku interesi par politiku nav lineārs raksturs. Lielāku iespaidu (gan tikai negatīvu) atstāj vecāku vienaldzība, bet daudz mazāku- pozitīvu – ieinteresētības pakāpe.

Kopsavilkums

Ziņojumu par pirmajiem IEA ICCS 2009 pētījuma rezultātiem var uzskatīt par ievadu turpmākai detalizētai bagātīgo ICCS pētījuma datu analīzei. Turpmākajos pārskatos paredzēts apkopot un detalizētāk analizēt datus par:

- pilsoniskās izglītības sasniegumiem dažādos skolēnus un viņu ģimenes raksturojošos sociāli-ekonomiskos un attieksmes kontekstos,
- pilsoniskās izglītības sasniegumiem un pilsoniskās izglītības organizācijas, satura un norises saistību (tai skaitā, salīdzinot un analizējot Latvijas 8. klases un 9. klases skolēnu sasniegumus),
- skolēnu zināšanām, attieksmēm un viedokļiem ar Eiropas Savienību saistītos jautājumos, izmantojot Eiropas valstu moduļa pētījuma instrumentu.

1. Starptautiskie rezultāti

a. Skolēnu sasniegumi un mācību stratēģija

- Salīdzinot IEA CIVED un IEA ICCS 2009 pētījumu rezultātus 1999.gadā un 2009.gadā 15 pētījuma dalībvalstīs, tika konstatēts, ka tikai vienā valstī skolēnu sasniegumi pieauga statistiski nozīmīgi, bet septiņās valstīs sasniegumi samazinājās statistiski nozīmīgi. Vidējie sasniegumi samazinājās no 100 punktiem 1999.gadā līdz 96 punktiem 2009.gadā (standartnovirze 20). Latvijas skolēnu vidējie rezultāti pazeminājās no 92 uz 91 punktu, kas nav statistiski nozīmīgi. Jāatzīmē, ka šos rezultātus korekti var attiecināt tikai uz testa jautājumu grupu, kura bija kopīga abos pētījumos, jo ICCS 2009 pētījumā, salīdzinot ar CIVED tika būtiski mainīta pētījuma ietvarstruktūra, kā arī izmantoti 7 testa brošūru varianti, nevis viens, kā tas bija 1999.gadā,
- IEA ICCS 2009 pētījumā netika konstatēta kādam reģionam vai valstu grupai raksturīga stratēģija (atsevišķs mācību priekšmets, tēmas vairākos mācību priekšmetos un tml.) pilsoniskās izglītības īstenošanā pamatskolā,
- Pētījuma dalībvalstu skolotāji kopumā par svarīgākajiem pilsoniskās izglītības mērķiem uzskatīja:
 - skolēnu zināšanu par pilsoņu tiesībām un pienākumiem veicināšanu (60%),

- skolēnu kritiskas un neatkarīgas domāšanas veicināšanu (52%),
- skolēnu konfliktu risināšanas prasmes un kompetences attīstīšanu (41%),
- Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji par ievērojami svarīgākiem nekā visi ICCS dalībvalstu skolotāji kopā uzskatīja pilsoniskās izglītības mērķus:
 - veicināt skolēnu spēju aizstāvēt savu viedokli,
 - veicināt skolēnu kritisku un neatkarīgu domāšanu,
- Skolēnu sasniegumu sasaistīšanai ar valsts īstenoto pilsoniskās izglītības stratēģiju, nepieciešama priekšmeta standarta, mācību programmu un mācību satura, kā arī iespējamās starppriekšmetu saiknes padziļināta izpēte un analīze.

b. Skolēnu uzvedības modeļi un dažādas aktivitātes (ārpuskolas un skolas)

- IEA ICCS 2009 pētījumā īpaša uzmanība tika pievērsta skolēnu iespējamās uzvedības modeļu izpētei, iekļaujot aptaujās jautājumus par līdzdalību dažādās pilsoniskajās aktivitātēs tuvākajā nākotnē, kā arī kļūstot pieaugušiem,
- Visās ICCS 2009 pētījuma dalībvalstīs vidēji 81% pētījuma dalībnieku norādīja, ka „noteikti” vai „iespējams” piedalīsies vēlēšanās savās valstīs, kad būs pieauguši,
- Piedalīšanās biežums ārpuskolas pasākumos nebija skolēnu pilsoniskās izglītības sasniegumus veicinošs faktors - augstāki vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tās grupas skolēniem, kuri nemaz nebija piedalījušies ar pilsoniskumu un sociālām aktivitātēm saistītos ārpuskolas pasākumos,
- Tikai Lihtenšteinā, Luksemburgā, Šveicē un Nīderlandē skolēniem ar augstu līdzdalības intensitāti ārpuskolas pasākumos sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tādi paši vai augstāki, nekā tiem skolēniem, kuri vispār nebija piedalījušies ārpuskolas pasākumos,
- Salīdzinot skolēnu iesaistīšanos ārpuskolas un skolas pasākumos novērojama augstāka skolēnu aktivitāte skolā notiekošajos pasākumos,
- IEA ICCS 2009 pētījumā tika apstiprināta iepriekšējos pētījumos konstatētā skolā notiekošo pasākumu pozitīvā saistība ar skolēnu sasniegumiem pilsoniskajā izglītībā – visu pētījuma dalībvalstu skolas pasākumos neaktīvo skolēnu vidējie sasniegumi bija par

aptuveni 60 punktiem zemāki, nekā skolēniem, kuri bija piedalījušies četros vai vairāk skolā organizētos pasākumos.

2.Latvijas rezultāti lokāli un Baltijas valstu kontekstā

a. Sasniegumi

- Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija statistiski nozīmīgi zemāki par IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu vidējo sasniegumu līmeni,
- Latvijas skolēnu sasniegumi IEA CIVED (1999.g.) un IEA ICCS 2009 (2009.g.) pētījumos kopumā starpvalstu salīdzinājumā bija zem dalībvalstu vidējā līmeņa un pilsoniskās izglītības jomā nav vērojamas sasniegumu uzlabošanās tendences, kuras demonstrēja IEA TIMSS un OECD PISA pētījumu ciklu rezultāti 90-to gadu otrajā pusē un šīs desmitgades sākumā matemātikā, dabaszinātnēs un lasīšanā,
- Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā (482 punkti), bija statistiski nozīmīgi zemāki nekā Lietuvā (505 punkti) un Igaunijā (525 punkti),
- Latvijas skolēnu sasniegumu sadalījums pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem kopumā bija līdzīgs dalībvalstu vidējiem rezultātiem, izņemot trešo kompetences līmeni, kuram atbilstošus rezultātus sasniedza tikai 16,1% Latvijas skolēnu (visās valstīs kopā – 27,8% skolēnu),
- Salīdzinot Latvijas, Igaunijas un Lietuvas skolēnu sasniegumu sadalījumu pa pilsoniskās izglītības kompetences līmeņiem, jāatzīmē, ka Latvijā bija gandrīz divas reizes vairāk skolēnu nekā Igaunijā un Lietuvā (attiecīgi 15,0%, 8,2% un 8,8%), kuru sasniegumi atbilst tikai pirmajam kompetences līmenim, bet ievērojami mazāk skolēnu, kuru sasniegumi atbilst trešajam kompetences līmenim (attiecīgi 16,1%, 35,6% un 24,4%).

b. Sasniegumu atkarība no dažādiem faktoriem (urbanizācijas, skolas mācību valodas, diskusijām klasē, sabiedriskas aktivitātes, ģimenes, dzimuma)

- Rīgas skolēnu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija augstāki nekā Latvijas lielajās pilsētās, pilsētās un laukos, lai gan tendence nav īpaši izteikta,
- Salīdzinot skolēnu sasniegumus pilsoniskajā izglītībā skolās ar latviešu, krievu un latviešu/krievu (divplūsmu skolas) mācību valodu, tika konstatēts, ka skolās ar latviešu mācību valodu skolēnu sasniegumi bija visaugstākie, bet divplūsmu skolās – viszemākie,

- Apvienojot urbanizācijas un skolas mācību valodas faktorus, tika konstatēts, ka visaugstākie sasniegumi bija skolēniem no Rīgas skolām ar latviešu mācību valodu, bet viszemākie – skolēniem no lauku skolām ar krievu mācību valodu,
- Rīgā tika konstatētas vislielākās atšķirības skolēnu sasniegumos pilsoniskajā izglītībā atkarībā no mācību valodas – 85 punkti, kas tuvojās vienai standartnovirzei, pilsētās un laukos šīs atšķirības bija mazākas – attiecīgi 55 un 52 punkti,
- Papildu analīze nepieciešama, lai izskaidrotu faktu, ka lielo pilsētu skolēnu rezultāti nebija atkarīgi no skolu mācību valodas,
- Latvijā labāki vidējie sasniegumi ir tiem skolēniem, kas bieži oponentē (507) skolotājiem par politiskām vai sociālām tēmām, salīdzinot ar skolēniem, kas to nedara nekad (430). Tiem skolēniem, kas atzīst, ka stundās biežāk tiek mudināti izteikt savu viedokli, ir lielāki vidējie sasniegumi (493) nekā tiem skolēniem, kuri stundās netiek rosināti iesaistīties sarunās (433). Par 60 punktiem augstāki vidējie sasniegumi (493) ir tiem skolēniem, kuri aicina izteikties par politiskiem notikumiem gan skolotājus, gan savus klases biedrus. Tiem skolēniem, kuri atzīst, ka viņi var atklāti nepiekrīst skolotājam stundās, diskutējot par dažādiem ar pilsonisko izglītību saistītiem jautājumiem, ir augstāki vidējie sasniegumi (503), salīdzinot ar to skolēnu vidējiem sasniegumiem, kuri vienmēr piekrīt skolotāja viedoklim (427),
- Skolēni Rīgā uzsāk diskusijas stundās par neseniem politiskiem notikumiem biežāk nekā skolēni pārējās Latvijas pilsētās un laukos. Taču tanī pašā laikā Rīgas un lauku skolēniem ir svarīgi, lai viņu viedokļi par politiskiem un sociālekonomiskiem jautājumiem būtu līdzīgi ar viņu vienaudžu viedokļiem. Pārējo Latvijas pilsētu skolēni ir atvērtāki viedokļu plurālismam,
- Latvijas skolēnu vidējo pilsoniskās izglītības sasniegumu pieaugums, vairāk piedaloties skolas pasākumos, bija 48 punkti, kas nedaudz atpalika no Lietuvas un Igaunijas skolēnu sasniegumu pieauguma (attiecīgi 53 un 51 punkts), bet bija par 12 punktiem zemāks, nekā ICCS vidējo sasniegumu pieaugums (60 punktu),
- Latvijā un vidēji visās dalībvalstīs ievērojami augstāki sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija tiem skolēniem, kuru vecāki interesējās par politiskiem un sociāliem jautājumiem. Vecāku ietekme uz bērnu izglītību vispār, kā arī uz pilsonisko izglītību nav noliedzama,
- Latvijā meiteņu sasniegumi pilsoniskajā izglītībā bija daudz augstāki nekā zēniem. To varētu skaidrot ar meiteņu augstāku lasītprasmi, kas sociālajās un humanitārajās zinātnēs ir nozīmīgāks sasniegumus

ietekmējošs faktors nekā eksaktajās zinātnēs, kā arī ar pozitīvāku attieksmi pret mācībām vispār.

c. Skolēnu un skolotāju līdzdalība politiskos un sociālos procesos

- Latvijā politiskajām partijām nākotnē vēlētos pievienoties apmēram tikpat skolēnu, cik vidēji visās pētījuma dalībvalstīs. Vidēji visās pētījuma dalībvalstīs šiem skolēniem bija zemāki sasniegumi pilsoniskās izglītības testā, tikai Latvijas skolēniem sasniegumu starpība starp tiem, kuri nedomā pievienoties kādai politiskajai partijai, un tiem, kuri domā pievienoties, bija ievērojami lielāka par starptautiski vidējo,
- Igaunijā un Latvijā to skolēnu skaits (attiecīgi 73% un 77%), kuri nākotnē gatavojās piedalīties vēlēšanās bija statistiski nozīmīgi zemāks, nekā vidēji visās ICCS dalībvalstīs kopā (81%), un par vairāk nekā desmit procentpunktiem atpalika no Lietuvas rādītāja (88%),
- IEA ICCS 2009 dalībnieki, kuri „noteikti” vai „iespējams” plānoja līdzdalību vēlēšanās nākotnē, bija zinošāki pilsoniskās izglītības jomā, nekā skolēni, kuri „noteikti” vai „iespējams” plānoja nepiedalīties vēlēšanās nākotnē. Vidējo rezultātu starpība bija 50 punktu, kas atbilda pusei standartnovirzes. Latvijas skolēnu plānotā nākotnes aktivitāte vēlēšanu jomā sasniegumus pilsoniskajā izglītībā ietekmēja mazāk, nekā vidēji ICCS dalībvalstīs, kā arī Lietuvā un Igaunijā,
- Latvijas skolēnu piedalīšanās apjoms bija statistiski nozīmīgi augstāks par starptautiski vidējo sadaļās „vides aizsardzības organizācijas” un „brīvprātīga darbība sabiedrības labā”, bet statistiski nozīmīgi zemāks par starptautiski vidējo sadaļās „cilvēktiesību organizācijas” un „līdzekļu vākšana sociāliem mērķiem”,
- Latvijas un Igaunijas skolēni ievērojami vairāk par ICCS dalībvalstu vidējo atzīmēja savu līdzdalību „skolas organizētos muzikālos vai teatralizētos ārpusstundu pasākumos” (attiecīgi 77%, 73% un 61%), bet visās trīs Baltijas valstīs skolēni statistiski nozīmīgi mazāk nekā vidēji ICCS dalībvalstīs apstiprināja savu līdzdalību „lēmumu pieņemšanā par skolas dzīvi” un „diskusijās skolēnu sapulcēs”,
- Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolotāji ar saviem skolēniem, salīdzinot ar visiem ICCS dalībvalstu skolotājiem kopā, biežāk piedalījās:
 - kultūras aktivitātēs (piemēram, teātra, koncerta vai kino apmeklējums),

- vietējā mēroga infrastruktūras uzlabošanā,
- sporta pasākumos,
- Latvijas skolotāji kopā ar saviem skolēniem biežāk, nekā viņu kolēģi Igaunijā un Lietuvā piedalījās „Vietēja mēroga pasākumos vides sakārtošanā” un „Vietēja mēroga pasākumos infrastruktūras uzlabošanā”.

d. Skolēnu attieksmes ar pilsonisko izglītību saistītās jomās

- Latvijas skolēnu attieksme pret dzimumu līdztiesību bija negatīvāka nekā vidēji pētījuma dalībvalstīs. Vēl negatīvāka attieksme bija tikai nedaudzās valstīs – Bulgārijā, Krievijā un dažās trešās pasaules valstīs. Latvijā skolēniem ar krievu mācību valodu attieksme pret dzimumu līdztiesību bija negatīvāka nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu,
- Latvijas skolēni neuzticas valdībai un politiskajām partijām. Uzticība abām institūcijām vēl zemāka bija tikai Korejā, bet tikai politiskajām partijām – Polijā un Igaunijā. Acīmredzami šis efekts bija saistīts ar Latvijas ekonomisko situāciju, kā arī mūsu politiķu neveiksmīgo komunikāciju sabiedriskajā telpā, kas balstījās uz atsevišķu politiķu un citu partiju nesaudzīgu kritiku un nomelnošanu,
- Salīdzinot ar citu valstu skolēniem, Latvijas skolēni daudz vairāk norādīja uz sliktām skolēnu un skolotāju attiecībām. Mūsu skolēni uzskatīja, ka skolotāji nav ieinteresēti skolēnu labsajūtā, nepalīdz vajadzīgā brīdī. To īpaši uzsvēra astoto klašu skolēni, kuri mācās ģimnāzijās,
- Attieksme pret valsti kopumā Latvijas skolēniem ICCS 2009 starptautiskā salīdzinājumā bija salīdzinoši sliktāka par citu pētījuma dalībvalstu skolēnu attieksmi pret savu valsti. Īpaši noliedzoša attieksme bija skolēniem no skolām ar krievu mācību valodu. Kaut arī skolēnu ar latviešu mācību valodu attieksme bija pozitīvāka, tā tomēr bija ievērojami zemāka par starptautiski vidējo. Tomēr, salīdzinot IEA CIVED un ICCS pētījumu rezultātus, jāatzīmē, ka Latvijas skolēni sākuši izjust lielāku cieņu pret valsts simboliem. Pārsteidzoši liela bija skolēnu ar krievu mācību valodu viedokļu pozitīva izmaiņa šajā jautājumā,
- Skolēnu skaits ar latviešu mācību valodu, kuri mīl Latviju, pēdējo desmit gadu laikā nedaudz palielinājās, bet ar krievu mācību valodu – nedaudz samazinājās. Tomēr pieauga to skolēnu skaits (it īpaši skolās ar krievu mācību valodu), kuri vēlētos atstāt Latviju, sasniedzot 39% skolēniem ar latviešu mācību valodu un 63% skolēniem ar krievu mācību valodu,

- Attieksmē pret Latviju ir vislielākās viedokļu atšķirības skolēniem ar latviešu mācību valodu un skolēniem ar krievu mācību valodu un šīs atšķirības pēdējo desmit gadu laikā nav mazinājušās.
- Pēdējo desmit gadu laikā par 10 procentpunktiem ir palielinājies to skolēnu skaits (61% CIVED, 71% ICCS), kuri apgalvo, ka var atklāti nepieņemt skolotāja viedokli,
- Pieaudzis (no 69% CIVED līdz 80% ICCS) to skolēnu skaits, kuri atzīst, ka skolotājs „bieži” vai „aizvien vairāk” rosina stundā apspriest dažādus ar politiku saistītus jautājumus,
- Procentuāli gandrīz divreiz vairāk skolēnu 2009. gadā ICCS pētījumā (36% CIVED, 65% ICCS) ir norādījuši, ka skolotāji, iepazīstinot ar kādu no sociālpolitiskajām problēmām, norāda ne tikai uz vienu problēmas risinājumu, bet izklāsta vairākus problēmas aspektus.

Nobeigums

Pozitīvi jāvērtē tas, ka laika posmā no 1999. līdz 2009. gadam mācību procesā vērojama paradigmu maiņa, kuru ir ietekmējusi izglītības reforma. Paradigmu maiņa norādīja uz *mācīties* tendences prevalēšanu pār veco paradigmu – *mācīšana*. Skolotāji, aplūkojot dažādas ar pilsonisko izglītību saistītas problēmas, daudz biežāk piedāvāja dažādus problēmu risinājumus un mudināja skolēnus uz viedokļu plurālismu.

Svarīgs sasniegumus veicinošs faktors bija skolotāja personība un vēlme iesaistīt diskusijās pēc iespējas vairāk skolēnu un rosināt viņus paust personīgo viedokli.

Būtiskas atšķirības un vērā ņemamas indikatīvas tendences apliecināja pētījuma ietvaros iegūtā dzimuma, valodas un urbanizācijas šķērsriezuma aina. 8. klašu zēni, atšķirībā no meitenēm, bija daudz vairāk ieinteresēti paust savu personīgo viedokli, pat ja tas nesaskanēja ar skolotājas izteikumiem. Skolēni ar krievu mācību valodu bija aktīvākie oponenti skolotājiem un klasesbiedriem. Lauku skolēni bija kūtāk diskusiju dalībnieki, nekā Rīgas un citu Latvijas pilsētu skolēni. Turklāt lauku skolēniem, atšķirībā no vienaudžiem Rīgā un pārējās Latvijas pilsētās, ir sarežģītāk apjaust problēmu apmērus un to daudzslāņainību. Lauku skolēniem bija nepieciešami daudzi problēmu skaidrojoši piemēri. Tas nozīmē, ka lauku skolās skolotāju kā ilustratoru (piemēru sniedzēju) faktors bija sevišķi svarīgs. Ne tikai lauku skolu skolēni, bet arī Rīgas skolēni „sirgst” ar viedokļu vienveidību. Intensīvākais viedokļu plurālisms bija novērojams Latvijas pilsētās ārpus metropoles.

Tika fiksēta vērā ņemama sakarība starp skolēnu aktivitāti stundu laikā un zināšanu bāzi. Gan tie skolēni, kuri mācās latviešu valodā, gan tie skolēni, kuri mācās krievu valodā un aktīvi rosināja un/vai piedalījās diskusijās, bija zinošāki par saviem vienaudžiem, kas diskusijās iesaistījās minimāli vai tās ignorēja.

Kopumā ICCS dalībvalstīs netika konstatēta vienota unificēta pieeja pilsoniskās izglītības norisei skolās, priekšroku dodot jauktai pieejai, kas orientēta gan uz atsevišķu pilsoniskās izglītības priekšmetu skolas programmā, gan pilsoniskās izglītības tēmu integrēšanu citos priekšmetos, gan pilsoniskās izglītības tēmu iekļaušanu starppriekšmetu saiknē. Pilsoniskās izglītības mācību īstenošanā uzsvars tika likts uz plašu klases, skolas un ārpusskolas pasākumu kompleksu izmantošanu, stimulējot skolēnu zināšanu, izpratnes un prasmes attīstību. Tika uzsvērta iespēja īstenot „mācīšanos, darot” gan skolas vidē, gan ārpus tās.

Ļoti nopietni jāuztver pētījuma rezultāti par Latvijas skolēnu salīdzinoši sliktu attieksmi pret valsts institūcijām un valsti kopumā. Protams, ka šo attieksmi nevar uzlabot ar vienu atsevišķu pasākumu vai kampaņu. Un ne jau skolēni ir atbildīgi par savu attieksmi šajā jomā. Atbildība jāuzņemas mūsu politiķiem un valstsvīriem, kuru rīcība un runas izraisījušas atbilstošu reakciju. Negatīvas attieksmes veidošanos veicinājusi arī ekonomiskā situācija un korupcijas līmenis Latvijā, kā arī politiķu „melnās” kampaņas, kurās visi citi politiķi ir sliktie, zagļi un valsts interešu nodevēji. Savu roku pielikuši arī valdības pārstāvji, kuri savu darbu regulāri sākuši ar iepriekšējās valdības kritizēšanu un visu problēmu uzvelšanu tai. Tā ir

žurnālistu uztvere, ka „labas ziņas ir sliktas ziņas”. Tā ir daudzu iedzīvotāju attieksme, ka mums kaut kas jāgaida no valsts, nevis tai jādod. Ja negribam sagaidīt laiku, kad aptuveni puse jauniešu ne tikai domā par Latvijas pamešanu, bet patiešām aizbrauc no Latvijas, tad runām un darbiem ir jāseko pēc jēgpilnas problēmu apzināšanas, analīzes un risinājumu variantu izstrādes, domājot ne tikai par šodienu, bet arī valsts ilgtermiņa stratēģisko attīstību.

IEA CIVED un ICCS pētījumu rezultātu tendenču izpēte skolēnu kognitīvo sasniegumu sadaļā parādīja, ka Latvijas skolēnu sasniegumi abos pētījumos bija zem dalībvalstu vidējā līmeņa un tātad pilsoniskās izglītības kvalitāte pēdējo desmit gadu laikā nav uzlabojusies. Līdz ar citām pētījumā konstatētajām tendencēm saistībā ar skolēnu attieksmi pret valsti, politiskām organizācijām un skolēnu iesaistīšanos dažādās aktivitātēs, nākas atzīt, ka izglītības sistēmā nopietni jāpievēršas pilsoniskās izglītības mācību satura, metožu un īstenošanas principu pilnveidošanai.

Literatūra

- Baber, C., (2006) Teachers' practices in relation to students' civic engagement in three countries. The Second IEA International Research Conference: Proceedings for the IRC-2006. Ed. P.Wagemaker, Christchurch, Amsterdam: IEA, Vol. 2, p. 233-249
- Bluma, D. (2001) Shift of Paradigms in the Qualification of University Lecturers. Ed J.Kastiņš, Educational Sciences and Pedagogy in the Changing World. Scientific papers. University of Latvia. Riga: University of Latvia, Vol. 635.
- Carpini, D., Michael, X., Keeter, S., (1996). The Malevolent Leaders: Popular Discontent in America. Boulder: Westview Press., p. 20- 27.
- Catlaks, G. (2008). Pilsoniskā izglītība starptautiskā perspektīvā: diskursa vērtējums 21.gs. sākumā. Izglītības pētījums 2008. Pilsoniskās izglītības jēdziens, prakse, rezultāti: virzība uz darbībā balstītu modeli sabiedrības saskaņas veicināšanai. Rīga, 9 - 27 lpp.
- Colomer, J. (2004) Handbook of Electoral System Choice. London: Palgrave-Macmillan, 555 p.
- DeMars, Ch. (2010). Item Response Theory (Understanding Statistics), USA: Oxford University Press, p. 144
- Drivdāle-Karuškina S., Geske A., Grīnfelds A., Kangro A., Sarma V., Tipāns O. (2003). Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums Latvijā. Monogrāfiju sērija: Izglītības pētniecība Latvijā. Nr.4. Rīga, Mācību grāmata, 2003, 235 lpp.
- Furnham, A. and Gunter, B. (1989) The anatomy of adolescence: Young people's social attitudes in Britain. New York: Routledge.
- Geske (2005) Matemātikas un dabaszinātņu izglītības attīstības tendenču starptautiskais pētījums Latvijā. 8. klašu vecuma grupa. Skolotājs, Nr.5,. 24.–29. lpp.
- Geske A. (2000). Matemātikas un dabaszinātņu izglītības attīstības tendenču starptautiskais pētījums 1995 -1999. Rīga, Mācību grāmata, 75 lpp.
- Geske A. (2000). Trešais starptautiskais matemātikas un dabaszinātņu pētījums Latvijā. Monogrāfiju sērija: Izglītības pētniecība Latvijā Nr.3. Rīga, Mācību grāmata, 199 lpp.
- Geske A. (2000A) Trešais starptautiskais matemātikas un dabaszinātņu pētījums Latvijā. Izglītības pētniecība Latvijā. Monogrāfiju sērija Nr.3. Rīga, apgāds "Mācību grāmata".
- Geske A. (2000B) Matemātikas un dabaszinātņu izglītības attīstības tendenču starptautiskais pētījums. 1995. – 1999. Rīga, apgāds "Mācību grāmata".

Geske A., Grīnfelds A., Kangro A., Kiseļova R. (2004). Mācīšanās nākotnei. Latvija OECD valstu Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā (1998 – 2004). Rīga, Latvijas Universitāte. – 118 lpp.

Geske A., Grīnfelds A., Kangro A., Kiseļova R. (2007). Kompetence dabaszinātnēs, matemātikā un lasīšanā – ieguldījums nākotnei. Latvija OECD valstu Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā 2006. Rīga, SIA „Drukātava”, 138 lpp.

Geske A., Grīnfelds A., Kangro A., Kiseļova R., Tipāns O. (2004). Latvijas skolēnu pilsoniskā izglītība sabiedrības integrācijas kontekstā 1999. – 2004. g. Rīga, Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds. 116 lpp.

Geske A., Mihno L. (2008). Matemātika un dabaszinātnes skolā. TIMSS 2007 pētījums Latvijā. Rīga, 83 lpp.

Geske A., Ozola A. (2007). Skolēnu sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē. Monogrāfiju sērija: Izglītības pētniecība Latvijā Nr.5. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 191 lpp.

Hahn, C. (1998). Becoming political: Comparative perspectives on citizenship education. Albany: State University of New York Press.

Homana, G., Baber, C., (2006). Scholl climate for citizenship education: a comparison of England and the United States. The Second IEA International Research Conference: Proceedings of the IRC-2006., Ed. P. Wagemaker, Christchurch, Amsterdam: IEA, Vol. 2, pp. 115-131

Huntington, S. (1991) The Third wave: democratization in the late twentieth century. London: University of Oklahoma Press, 366 p.

IEA Civic Education Study Technical Report. (2004) Ed. W. Schulz, H. Siccerns, Amsterdam: IEA, 281 p.

Johansone I. (2003). Starptautiskais lasītprasmes novērtēšanas pētījums 2000 – 2003. Rīga, Mācību grāmata, 144 lpp.

Kangro, A., (2004.). Latvia's Results in IEA CIVIC Education Study. The First IEA International Research Conference: Proceedings for the IRC-2004. Ed. P.Wagemaker, Christchurch, Amsterdam: IEA, Vol.4. pp.

Lupia, A., (2001). The Scholarship of Teaching: New Elaborations, New Developments. In Cultivating Civic Competency: Using Simulations to Teacher Citizenship Skills. Ed. J.L.Benstein. Washington: Eastern Michigan University, p. 10.-15.

Marshall, T.H., (1988). Class, Citizenship and Social Development. To: Schwarzmantel J. Democracy: A Reader. Ed. R.Blaug. Edinburgh: Edinburgh University Press, p. 207.-221.

Namsone, D., (2001). Vai reformai pietiks ar ielāpiem? [tiešsaiste] - [atsauce 21.05.2010.]. Pieejams http://www.politika.lv/temas/pilsoniska_sabiedriba/6011/

Oldefield, A., (1990). Citizenship: An Unnatural Practice, *Political Quarterly*, vol. 61, p.177-187

Rasch, G. (1960). *Probabilistic models for some intelligence and attainment tests*. Copenhagen: Nielsen and Lydiche.

Rozenvalds, J., (2005). Demokrātija: problēmas un perspektīvas. No: Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas audits. Rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 8 - 15. lpp

Schulz, W., Ainley, J., Frallion, J., Kerr, D. Losito, B., (2010). First findings from the IEA Civic and Citizenship Education Study. Amsterdam: IEA

Schulz, W., Frallion, J., Ainley, J., Losito, B., Kerr, D. (2008). *International Civic and Citizenship Education Study. Assessment Framework*, Amsterdam: IEA, pp.64

Sociālās zinības 1.-9.klasei. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs. (2009). Izglītības satura un eksaminācijas centrs, Rīga, 89 lpp.

Stafecka, L., (2005). Mēs demokrātijā, Rīga: Sabiedrība par atklātību "Delna", 65 lpp.

Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001). *Citizenship and education in twenty-eight countries*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Tumans, H., (2004b), Globalizācija un kultūra. Vēsturiskā retrospekcijā. Kultūras krustpunkti. Latvijas Kultūras Akadēmijas rakstu krājums, Rīga, 116.-132. lpp.

Tūna, A. (2007). Pilsoniskā izglītība un pilsoniskā audzināšana: zināšanu, prasmju un attieksmju veidošana aktīvai darbībai un līdzdalībai [tiešsaiste] - [atsauce 01.05.2010.]. Pieejams http://www.iac.edu.lv/about/iac_civitas_IK_pils_izgl.htm

Pielikums

Atvērtā jautājuma piemērs:

Publiskās debates ir tad, kad cilvēki atklāti apmainās viedokļiem. Publiskās debates norisinās sūtot vēstules laikrakstiem, TV šovos, radio tiešraidēs, interneta forumos un publiskos mītiņos. Publiskās debates var būt par vietējā mēroga, valsts vai starptautiskiem jautājumiem.

Jautājums: Kādu labumu publiskās debates var dot sabiedrībai?

Uzrakstiet divus dažādus veidus!

- 1.
- 2.

Atvērtā jautājuma vērtēšanas kritēriji:

Kods 2: **Attiecas uz ieguvumiem no divām dažādām kategorijām no piecām zemāk minētajām kategorijām.**

Kategorijas:

1. labākas zināšanas vai sapratne par problēmas vai situācijas būtību.
2. sniedz risinājumus problēmām VAI izveido diskusiju, no kuras varētu rasties risinājumi.
3. paaugstina harmoniju sabiedrībā un atšķirību pieņemšanu vai samazina neapmierinātību.
4. paaugstina tautas pārliecību vai motivāciju piedalīties tās sabiedriskajos procesos.
5. pārstāv/ievieš cilvēku vārda brīvības principu

[1. **Piezīme:** divi dažādi ieguvumi no vienas un tās pašas kategorijas ir jāskaita kā viens ieguvums].

Ieguvumu kategorija 1: Labākas zināšanas vai sapratne par problēmas vai situācijas būtību

[2. **Piezīme:** Šis ieguvums koncentrējas uz debašu būtību nevis uz tās procesu.]

[3. **Piezīme:** Atbildes, kas attiecas tikai uz citu cilvēku viedokļu „klausīšanos” vai „uzklausīšanu” netiek vērtēti, jo jautājums jau skaidri pasaka, kas ir atklātās debates – „domu apmaiņa”.]

Atbilžu paraugi:

1. Tāpēc, ka cilvēki var saprast citu cilvēku viedokļus.
2. Lai cilvēki uzzinātu vairāk par svarīgām problēmām.
3. Lai cilvēki, kas vada publiskās debates, varētu uzzināt sabiedrības viedokli, ne tikai savējo [*paaugstinātas vadītāju zināšanas/sapratne*].
4. Lai viņi zinātu, ko cilvēki sabiedrībā domā. [*varētu tulkot kā zināšanu „pieaugums”*]
5. Cilvēki uzzina par problēmām, kas varētu viņus ietekmēt.
6. Likt cilvēkiem domāt par problēmu. [*iespējams, ka ved pie zināšanu/sapratnes palielināšanās*]
7. Tās dod nojausmu par to, ko cilvēki vēlētos. [*„dod nojausmu” – to var uzskatīt par zināšanu paaugstināšanos*]
8. Tās var sniegt valdībai informāciju, ko sabiedrība vēlas. [*„Tās” – pieņem, ka ar to domā „publiskās debates”.*]

9. Sabiedrība var uzklaustīt citu cilvēku viedokli un mācīties no viņiem.
10. Viņi liks cilvēkiem domāt par ikviena viedokli.

leguvumu kategorija 2: Sniedz risinājumus problēmām VAI izveido diskusiju, pēc kuras varētu rasties risinājumi.

[4. Piezīme: Atrisinājumus var sniegt gan rīcības, gan valdības politikas un lēmumu veidā, kā arī vispārīgos veidos.]

Atbilžu paraugi:

11. Valdība var ņemt dažus no šiem viedokļiem vērā. [*To varētu interpretēt šādi: valdībai būtu jāizmanto informācija, lai rastu risinājumus*]
12. Tas ļautu cilvēku viedokļiem iedarboties. [*„iedarboties” būtu jāsaprot kā risinājuma īstenošanu*]
13. Viņi var rast veidus kā risināt savas nesaskaņas par kādu no jautājumiem. [*risināt nesaskaņas = risinājums*]
14. Dažreiz cilvēki var mainīt lietas uz labo pusi. [*saistība starp cilvēkiem un izmaiņām (uz labo) var tikt uzskatītas par pietiekamu izteikumu, lai saprastu, ka risinājums ir atrasts.*]
15. Tautas viedoklis sniedz sabiedrībai padomu, kā mainīties. [*„sniedz padomu kā mainīties” var interpretēt kā: diskusijā par risinājumiem, kas koncentrējas uz viedokļu izteikšanas rezultātu.*]
16. Nākt klajā ar jaunām idejām. [*diskusija par risinājumiem*]
17. Valdības varētu darīt dažas lietas citādāk nekā iepriekš. [*Iznākums ir „risinājuma” rezultāts*]
18. Vadītāji/līderi varētu mainīt lietas diskusiju dēļ. [*Mainīt to, kā lietas tiek darītas = risinājums*]
19. Atrast jaunus veidus, kā padarīt cilvēkus laimīgus. [*Atrast jaunus veidus = risinājums*]
20. Cilvēki bieži vien var pateikt labas lietas. [*Minimāls, „labs” var interpretēt kā noderīgs*]
21. Dod cilvēkiem izvēles iespējas. [*Minimāls – „izvēles iespējas” interpretē kā „diskusija par risinājumiem”*]

leguvumu kategorija 3: Paaugstina harmoniju sabiedrībā un atšķirību pieņemšanu v samazina neapmierinātību.

Atbilžu paraugi:

22. Cilvēki mēcās pieņemt to, ko citi domā.
23. Sabiedrība kļūst laimīga, ja var nepiekrīst kādām lietām.
24. Mazāk cilvēkiem ir argumenti un strīdi, ja no viņu pleciem tiek noņemti darbi. [*Šo var interpretēt kā „izsakot savus viedokļus, bieži vien mazinās cilvēku neapmierinātību.”*]
25. Ir iespējams, ka būs vairāk nekā viens viedoklis, līdz ar to ikviens ir jārespektē. [*Punkti jā dod par „ikviens ir jārespektē”*]
26. Ikviens varētu cits ar citu labāk saprasties. [*sabiedriskā harmonija*]

leguvumu kategorija 4: Paaugstina tautas pārliecību vai motivāciju piedalīties tās sabiedriskajos procesos

Atbilžu paraugi:

27. Tas liks cilvēkiem justies tā, it kā viņiem būtu lielākas balsstiesības sabiedrībā.
28. Tas motivēs cilvēkus, lai viņi nepaliktu klusi esot mājās un neskatītos tikai televizoru.
29. Cilvēki jūtas iesaistīti. [*„jūtas iesaistīti” = pārliecība un motivācija*]
30. Daži cilvēki varētu vēlēties vairāk palīdzēt citiem. [*uzskatīt kā „paaugstināta motivācija”*]
31. Cilvēki redz, ka viņi var ietekmēt.
32. Sabiedrība kļūst aktīvāka un vēlas izteikties.

leguvumu kategorija 5: Pārstāv/ievieš cilvēku vārda brīvības principu

[5. Piezīme: Ir neliela atšķirība starp to, kā tiek piešķirti punkti leguvumu Kategorijā 5, un starp citām kategorijām, kuras atkārtoti TIKAI “sakni” un nesajem punktus. Tādas frāzes kā

“var runāt par”, “dod iespēju/izdevību runāt par”, kas liecina par to, ka publiskās debates cilvēkiem dod iespēju (no tā var secināt, ka dažās vietās/situācijās cilvēkiem iespējams nav pieejama brīvība paust savu viedokli), tiek vērtētas leguvumu kategorijas 5 ietvaros.]

Atbilžu paraugi:

33. Tas var palīdzēt sabiedrībai, jo katram no mums ir atšķirīgi uzskati. Publiskās debates dod viņiem iespēju. [*„dod iespēju” var interpretēt kā izteikšanās brīvības īstenošanu*]
34. Tas dod sabiedrībai iespēju izteikties. [*„dod sabiedrībai iespēju” var interpretēt kā izteikšanās brīvības īstenošanu*]
35. Cilvēki var izteikt savas domas par to, ko viņi domā. [*„var izteikt savas domas” var interpretēt kā izteikšanās brīvības īstenošanu*]
36. Katrs pilsonis drīkst izteikt savu viedokli. [*„katrs pilsonis drīkst...” izteikšanās brīvības īstenošana*]
37. Katra persona drīkst dot savu viedokli par svarīgām lietām. [*„katra persona drīkst...” izteikšanās brīvības īstenošana*]
38. Cilvēki runā par to, ko viņi domā. [*“cilvēki runā...” šajā gadījumā “runā” var interpretēt kā “ir iespēja” un līdz ar to var uzskatīt par izteikšanās brīvības īstenošanu.*]
39. Lai ikviens varētu pateikt to, ko viņš/a domā. [*“ikviens varētu pateikt...” īsteno izteikšanās brīvību*]
40. Lai palīdzētu cilvēkiem izteikt savu viedokli skaļāk un atrastu citus līdzīgi domājošos. [*Minimāls ieguvums – otrā daļa ir nesvarīga un punkti tiek doti par “lai palīdzētu”, kur “palīdzība” tiek interpretēta kā zīme tam, ka tiek atbalstīta runas brīvība.*]

Kods 1: **Attiecas tikai uz vienu no piecām augstāk minētajām kategorijām (iekļaujot atbildes, kurās ir norādīti dažādi ieguvumi no vienas un tās pašas kategorijas).**

Kods 0: **Jautājuma atkārtošana (vai nu skaidri vai kā apgalvojumu, ka cilvēki pauž savu viedokli, nepievienojot izteikšanās brīvības principu) norāda uz to, ka publiskās debates novedīs pie vienošanās (nepareizs secinājums) vai sniegs nesvarīgu VAI nesakarīgu atbildi.**

Atbilžu paraugi:

41. Publiskās debates dod labumu sabiedrībai. [atkārto jautājumu]
42. Cilvēki atklāti apmainās ar saviem viedokļiem. [atkārto teksta saturu]
43. Cilvēki saka, ko viņi domā. [atkārto teksta saturu]
44. Tas var palīdzēt cilvēkiem. [Šī atbilde ir pārāk vispārīga, lai teiktu, ka risinājums ir atrasts, tas nenorāda uz specifiskām izmaiņām.]
45. Tas var mēģināt apturēt noziedzību. [Nav nekādas norādes, kā tas varētu notikt.]
46. Tas var apturēt globālo sasilšanu. [Nav nekādas norādes, kā tas varētu notikt.]
47. Tās parāda dažādus sabiedrības viedokļus par dažādām lietām utt. [“Tās” ir neskaidrs/divdomīgs, bet to pieņem ar nozīmi “publiskās debates” un līdz ar to atbildi var uzskatīt par teksta atkārtojumu.]
48. Ikvienam piekriņot vienam viedoklim bez jebkādiem argumentiem. [Nepareizi – nevar pieņemt, ka publiskajās debatēs visi viens otram piekritīs un argumentu neesamība tālāk ir pretrunā ar tekstu un jautājumu.]
49. Ja kaut kas ir jāmaina. [nepabeigts]
50. Tas pievērš sabiedrības uzmanību un liek piekrist tās viedokļiem.
51. Ja kāds dzird, ka viņa/s elks ir pret kaut ko, tad arī viņš/a var būt pret to. [nesvarīgi]
52. Sabiedrība var izveidot lielu grupu, kas vēlas debatēt, un debatēt lielās grupās (veidojot klubus). [nesvarīgi]
53. Tātad neviens cilvēks nepieņems nepareizu lēmumu. [nesvarīgi]
54. Ja kaut ko nepieciešams uzlabot.
55. Ir iespējams dzirdēt dažādu cilvēku atklāsmes. [“dzirdēt” nenozīmē „saprast”]
56. Tas palīdzētu cilvēkiem atrast dažādus notikumus, kas notiek dažādās vietās.

[Neskaidrs – atbilde nav saistīta ar debašu būtību, tā nekonkretizē kādas dažādas lietas notiek kādās vietās.]

57. Daudzi cilvēki var dzirdēt citu cilvēku viedokļus caur medijiem.

Kods 9: **Nav atbildes**